

**ОБЛАСТНА СТРАТЕГИЯ
ЗА РАЗВИТИЕ
НА СОФИЙСКА ОБЛАСТ
В ПЕРИОДА
2005-2015 ГОДИНА**

София 2005

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	4
А) АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО И СОЦИАЛНОТО СЪСТОЯНИЕ	5
1. ГЕОГРАФСКО ПОЛОЖЕНИЕ	5
2. ПРИРОДНИ РЕСУРСИ	5
2.1. Релеф	5
2.2. Климат	6
2.3. Почви	6
2.4. Водни ресурси	7
2.5. Полезни изкопаеми.....	7
2.5.1. Горивно-енергийни ресурси	7
2.5.2. Рудни полезни изкопаеми	8
2.5.3. Нерудни полезни изкопаеми.....	8
3. ДЕМОГРАФИЯ	9
3.1. Естествен прираст	11
3.2. Механичен прираст	14
3.3. Структура на населението	15
4. ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ	22
4.1. Обща характеристика на областната икономика.....	22
4.2. Малки и средни предприятия	24
4.3. Промисленост	25
4.4. Туризм	27
4.5. Селско стопанство	29
4.5.1. Агроекологични ресурси.....	29
4.5.2. Земеделие.....	30
4.5.3. Животновъдство.....	33
4.5.4. Регистрирани земеделски производители	34
4.5.5. Хидромелиорации.....	35
4.6. Горско стопанство	38
5.1. Доходи и Разходи	39
5.2. Жизнен стандарт на населението	40
5.3. Заетост и безработица	41
5.3.1. Заетост.....	41
5.3.2. Безработица	46
5.4. Здравеопазване.....	49
5.5. Образование.....	50
5.6. Културно-историческо наследство.....	51
6. ТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА	52
6.1. Водоснабдяване и канализация	52
6.1.1. Водоснабдяване.....	52
6.1.2. Канализация.....	54
6.2. Транспортна мрежа.....	55
6.3. Железопътен транспорт	58
6.4. Енергийна мрежа	59
6.4.1. Газификация	59

6.4.2. Възобновяеми източници на енергия.....	60
6.5. Информационни и комуникационни технологии	62
6.5.1. Телефонна система	62
6.5.2. Радио-телевизионен сигнал	64
6.5.3. Достъп до Интернет.....	64
7. ТЕРИТОРИАЛНА СТРУКТУРА	65
7.1. Урбанизация и селищна мрежа	65
6.2. Визуализация на териториалната структура.....	66
8. СЪСТОЯНИЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА	66
8.1. Екологично състояние.....	66
8.1.1. Атмосферен въздух.....	66
8.1.2. Почви.....	69
8.2. Защитени територии	72
8.2.1. Национални паркове	72
8.2.3. Природни паркове.....	73
8.3. Управление на отпадъците	74
SWOT АНАЛИЗ	76
Б) СТРАТЕГИЧЕСКА ЧАСТ	78
1. ВИЗИЯ	79
2. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ.....	79
2.1. Приоритети	82
В) ОРГАНИЗАЦИЯ И КООРДИНАЦИЯ НА ДЕЙНОСТИТЕ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ЦЕЛИТЕ.....	107
АНГАЖИРАНост НА ПУБЛИЧНИТЕ ИНСТИТУЦИИ И МЕСТНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ В ОБЛАСТТА НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ	107
ОРГАНИЗАЦИЯ И КООРДИНАЦИЯ НА ДЕЙНОСТИТЕ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ЦЕЛИТЕ.....	108
ИЗТОЧНИЦИ ЗА ФИНАНСИРАНЕ	109
Г) СИСТЕМА ЗА МОНИТОРИНГ, ОЦЕНКА И АКТУАЛИЗАЦИЯ	110
1. Информационни източници	110
2. Мониторинг и система от индикатори	111
3. Оценка	116
4. Актуализация	117
Д) СХЕМА ЗА УСТРОЙСТВО	117
ПРИЛОЖЕНИЯ.....	118

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Въведение

Стратегията за развитие на Софийска област е разработена в съответствие с изискванията на Закона за регионално развитие, приет от Народното събрание на Република България през м. февруари 2004 г., публикуван в ДВ, бр. 14 от 20.02.2004г. и измененията публикувани в ДВ, бр.32 / 2005г.

Стратегията за развитие на Софийска област е ключов инструмент за формиране и изпълнение на политиката за регионално развитие на областно ниво, като елемент от развитието на страната. Стратегията е разработена в съответствие с предвижданията на Националната стратегия за регионално развитие (2005-2015), Регионален план за развитие на Югозападен район за планиране (2007-2015год.) и методическите указания на МРРБ. Отчетени са приоритетите, формулирани в Общинските планове за развитие на общините, включени в Софийска област.

Стратегията съдържа анализ на икономическото и социалното развитие на областта, целите, приоритетите и мерките за реализация на стратегията, дейностите по организация и координация на изпълнението, процедури за наблюдение, оценка и актуализация. Неразделна част от стратегията е схемата за устройство на социално-икономическото развитие на областта.

Стратегията е разработена в съответствие с основните изисквания на регионалната политика на Европейския съюз, като принципите, на които се базира документа са изцяло подчинени на принципите на балансираното развитие на политиката на Европейския съюз за регионално развитие – единен подход, концентрация на ресурсите, партньорство, публичност и прозрачност, допълняемост на финансирането, координация на дейностите, съгласуваност на политиките, инструментите и дейностите, спазване на законовата и подзаконова нормативна уредба на страната и регулациите на Европейския съюз.

Ключовите методи, използвани при разработването на Областната стратегия за развитие на Софийска област са:

- балансирано и поетапно планиране на ресурсите на базата на анализ на ситуацията и постигнатите резултати;

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

- интегрирано развитие на дейностите в съответствие с ресурсите, традициите, националната и регионална рамка за развитие;
- идентифициране на спецификата на района, в т.ч. число съответните области и/или общини и ориентиране на ресурсите и дейностите в посока нейното развитие

Водеща роля в подготовката на Стратегията за развитие на Софийска област има областният управител и отдел «Регионално развитие и териториално устройство» с активното участие на експерти от общините в областта, неправителствения сектор, организации на работодателите и синдикатите, отделни представители на бизнеса.

A) Анализ на икономическото и социалното състояние

1. Географско положение

Софийска област е разположена в северната част на Югозападния район за планиране. На север граничи с областите Монтана и Враца, на североизток и изток с области Ловеч и Пловдив, на юг с област Благоевград, на югозапад с област Перник. В северозападна посока границата на областта съвпада с държавната граница с Република Сърбия и Черна гора. В Софийска област почти анклавно е разположена област София - град.

Областта обхваща 22 общини (Карта №1 - Административна карта на Софийска област) и заема 7062,3 км², или 6,4% от територията на страната, като по площ е една от най-големите в България. Софийска област е единствената в България, в която областния център е разположен извън територията на областта.

Географското положение на областта благоприятства социално-икономическото развитие в региона, поради близостта до столицата, кръстопътното местоположение и добрата транспортна достъпност.

2. Природни ресурси

2.1. Релеф

Релефът е равнинно-котловинен и планински, като в областта попадат редица дялове на Стара планина – южните склонове на Берковската планина и Козница, Мала планина, Ржана, Софийската планина, Мургащ, Етрополската планина. В източната и югоизточната част на областта попадат части от Ихтиманска Средна гора, Лозенска

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

планина, Рила и Верила. В Софийска област попадат и котловините Софийска, Ихтиманска, Самоковска, Ботевградска, Златишко-Пирдопска и Саранска.

2.2. Климат

Климатът е умереноконтинентален и планински във високите части на областта, със средногодишни температури вариращи между 10 и 12⁰С, с максимум през м. юли (37⁰С) и минимум през м. февруари (-20⁰С).

2.3. Почви

В територията на Софийска област попадат шест агроекологичн района – Софийско-Пернишки, Средностаропланински, Самоковско-Средногорският район, Ботевградско-Габровският район, Рило-Пиринският район, районът на Средногорските и Родопски подножия¹.

Областта се характеризира с богато почвено разнообразие, за което допринася и полупланинския релеф. Широко разпространени са канелени горски почви, кафявите планински горски, смолниците и алувиално-ливадните и рендзините.

Излужените канелени горски почви се отличават със слабо мощен (20-25cm хумусен хоризонт, мощен профил (100-220cm), средно до тежко песъчливоглинест механичен състав (30-35% физична глина. *Плитките канелени горски почви* често се срещат с неразвити почви и са формирани върху безкарбонатни материали. Отличават се с маломощен хумусен хоризонт (20-22cm) и профил (30-50cm), леко до средно песъчливоглинест (20-35 % физична глина), слаба запасеност с органично вещество (1.0-1.5% хумус). Част от тези почви са засегнати от ерозионни процеси.

В комплекс с канелените горски почви или в самостоятелни петна се срещат и *рендзини* (нормални и плитки). Те са с по-тежък механичен състав (35-55% физична глина), средна мощност на хумусния хоризонт (20-30cm) и почвен профил (30-70cm), сравнително високо съдържание на хумус (2-4%).

Кафявите планински горски почви са в голяма степен образувани върху карбонатни скали, в комплекс с плитки хумусно-карбонатни почви. В зависимост от района на разпространение, хумусния хоризонт (10-60cm), профил (50-70cm) и слаба до средна запасеност с органично вещество (2.0-3.0 % хумус). В по-високите части кафявите горски площи имат маломощен хумусен хоризонт (около 20cm), лек скелетен

¹ Агенция по почвените ресурси

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

механичен състав (глинестопесъчлив до леко песъчливоглинест). Част от тези почви са засегнати от процесите на ерозия.

По поречията на реките се срещат *алувиално-ливадни почви*. Характеризират се с колебание в диапазона на отделните показатели, но общо се отличават със средна мощност на хумусния хоризонт (30-40cm) и профил (80cm), средно песъчливоглинест механичен състав (30-45% физична глина).

В по-високите части от областта се срещат *плитки сиви горски почви*, характерно за които е по-малката мощност на профила (30-50cm) и хумусен хоризонт под 20cm, средно песъчливоглинест механичен състав (30-45% физична глина). В част от сивите горски почви се наблюдават ерозионни процеси. В части от областта, доминиращо участие имат псевдоподзолистите (светлосиви) горски почви глеевидни и неглеевидни.

Излужените смолници се отличават с най-голяма мощност на хумусния хоризонт (70-75cm) и профила (180cm), най-тежък механичен състав (70-75% физична глина).

2.4. Водни ресурси

Водните ресурси се формират от язовирите Бели Искър (15,3 млн. м³), Душанци (11,6млн. м³), Бебреш (18,2 млн. м³) и Огняново (11,2 млн. м³). Речната мрежа включва части от реките Искър, Блато, Нишава, Марица, Тополница, Батулийска и други по-малки реки. Находища на хипотермални води има в община Долна Баня и община Костенец – Костенски минерални бани, Момин проход, Белчински бани и Пчелински бани. Минералните води са подходящи за балнеолечение, комунално-битови нужди и развитие на оранжерийно производство. Температурата на водата на варира между 46⁰C (Костенски минерални бани) и 72⁰C (Пчелински бани).

2.5. Полезни изкопаеми

2.5.1. Горивно-енергийни ресурси

В Софийска област се намира един от най-важните лигнитни басейни в България, който обхваща Софийската котловина. Характерно за лигнитния басейн, е че се състои от няколко отделни находищата - Алдомировци, Кътина, Станянци, Храбърско и мина “Чукурово”, село Габра. Общите запаси се изчисляват на 68 млн.тона. Въглищните пластовете са с наклонение на юг, а дебелината на пластовете достига 20-30метра. Лигнитните въглища се намират на малка дълбочина и в дебели пластовете, което позволява експлоатация на находищата да се извършва по открит способ и да бъде

икономически ефективно. Характерна особеност на лигнитните въглища добивани в Софийския басейн е ниското съдържание на сяра, което се отразява в по-малките количества на серни окиси изхвърляни в атмосферата при тяхното горене. Близостта до град София определя и тяхното приложение като в суровина при производството на електроенергия.

В Софийска област се намира и единственото находище на антрацитни въглища в България. *Антрацитните въглища* са най-стари, с висока степен на въглефикация и калоричност (90% въглерод и 6000 ккал/кг). Главното находище се намира при град Своге. Въглищата в него са силно тектонски дислоцирани, което затруднява добива и влошава качеството им. Перспективните запаси се изчисляват на 50 млн. тона, като за повишаване на тяхното качество се обогатяват в фабриката при гара Томпсън.

2.5.2. Рудни полезни изкопаеми

На територията на Софийска област се намира едно от най-големите и значими находища на *медна руда* в България – мина “Елаците”, община Етрополе. Запасите от руда се изчисляват на 274 млн. тона, като там е открито и находище на самородно злато. Златото е в малки количества и за извличането му се изисква специална преработка. В община Челопеч е открито най-голямото находище на злато в България. Залежите се оценяват на 125 тона, като произвеждания златен концентрат в Челопеч се изнася в чужбина.

В Софийска област се намира и единственото находище на *мангонови руди* – с. Пожарево община Божурище. В община Своге (гара Бов) са открити находища на сребро, платина и молибденови руди, които са в малки количества.

2.5.3. Нерудни полезни изкопаеми

Най-често срещаните нерудни полезни изкопаеми са *варовиците*, като най-големите находища са в общините Сливница и Драгоман.

Находища на *глина* се експлоатират в община Елин Пелин (с.Нови хан). Основните находища на *огнеопорна глина* се намират в общините Сливница и Годеч, *глина за керамика и тухли* има в общините Годеч, Ботевград, Костенец и Костинброд. Находища на *кварцов пясък* се срещат в Елин Пелин и Божурище, а основното находище на *каолин* се намира в Елин Пелин (с.Нови хан).

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

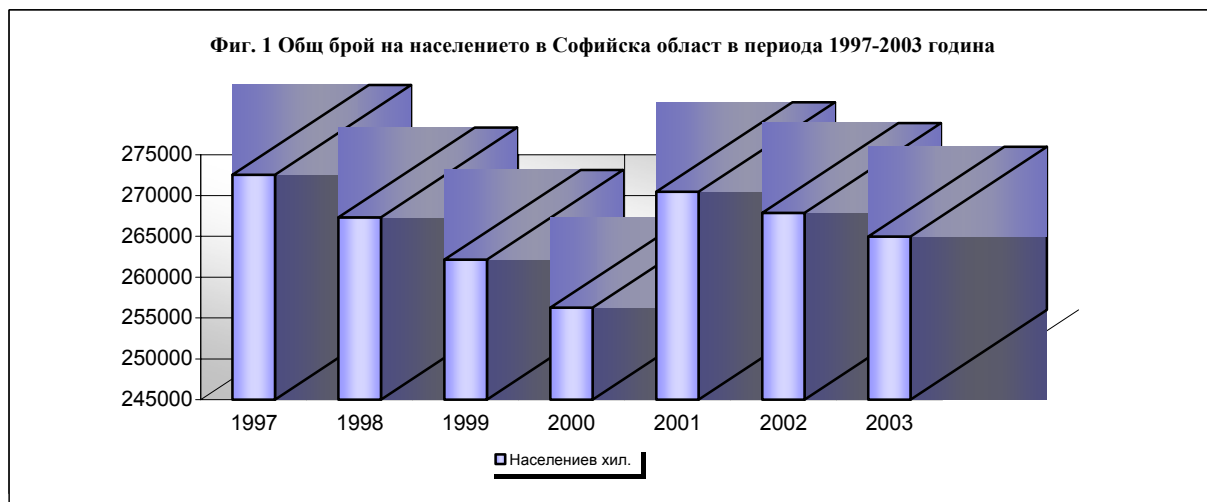
Находища на *барит*, който е ценна суровина за химическата промишленост има в с.Зверино, местността “Кашана” (северозападно от град Пирдоп). Открито е находище на *вермикулит* при с.Белица, община Ихтиман.

Находищата на нерудни полезни изкопаеми на територията на Софийска област са с предимно местно или регионално значение. Възможностите за използване на нерудните полезни изкопаеми са свързани с бурното развитие на строителния сектор, което дава добра възможност за развитие на областта. Разработването на находищата е целесъобразно, тъй като не се изискват сериозни инвестиции и техническо и технологично оборудване.

Съществуващите полезни изкопаеми са в основата на развитието на минната и добивна промишленост. Това определя силната зависимост на някои от общините по отношение развитието на тежката промишленост. Развитието на сектора се свързва с модернизация на основните процеси на добив и обработка, които да спомогнат за подобряване на конкурентноспособността на местните икономически субекти при съхраняване на околната среда.

3. Демография

Динамиката на демографските процеси в значителна степен са продължение на тенденциите от предшестващите години, което се обяснява с инерцията на факторите детерминиращи демографското развитие. През 90-те години се наблюдава намаление на населението в Софийска област, вследствие на което намаляват и неговите възможности за възпроизводство, задълбочават се процесите на депопулация и застаряване. С изключение на 2001г., когато населението достигна равнища близки до 1997г. се наблюдава устойчива тенденция на намаление. В края на 2003г. ***населението на областта*** наброява 264 988 души спрямо 270 459 души през 2001г, или намаление с 5 471 души, което представлява малко над 2% от общото население на областта. В Софийска област живеят близо 12,6% от населението на Югозападния район за планиране, което нарежда областта на трето място след областите София-град (57.2% от общото население в Югозападния планов район) и Благоевград с 16% от населението в плановия район.

Източник: Национален Статистически Институт, "Районите и областите в България 1997-2003"

През периода 1997 – 2003 г. населението в Софийска област е намаляло с 2,8% или близо два пъти по-бързо от средното за Югозападен район (-1.5%), но по-бавно от средният темп за България (-5.2%). В резултат на намалението на общата численост на населението, **средната гъстота** на населението в областта намалява от 38.6 души/кв² през 1997 година, на 37.06 души/кв² в края на 2003 година.

Основните фактори за намаление на населението е високото равнище на смъртност (над 16 ‰) и ниските стойности на раждаемост (7.6‰ за 2003г.). Неблагоприятните тенденции в движение на населението се комбинира в периода 1997-2004г. и с отрицателния механичния прираст.

Към 2003г., с най-висок относителен дял на население в областта са общините Самоков с 40 525 души (15.3% от общото население на областта), Ботевград с 34 625 души (13.1%), Своге с 24 451 души (9.23%) и Елин Пелин с 23 595 души или 8.9% от населението на Софийска област. Населението на общините Антон, Чавдар и Челопеч е под 2 000 души, което ги прави най-слабо населените общини не само в Югозападния район за планиране, но и България. Най-висок **темп на растеж** в периода 1999-2003г. са регистрирали общините Божурище с 27% увеличение на населението, Елин Пелин с нарастване от 17%, Горна Малина 12% и Ихтиман с 10% нарастване на население. Основната причина е положителния миграционен прираст и високия коефициент на раждаемост в община Ихтиман -12.7‰ за 2003г спрямо 7.6‰ за страната и 8.4‰ за Югозападния планов район. В периода 1999-2003г. общините Правец и Мирково бележат отрицателен темп на растеж от 11% за дадения период, като основните причини са ниската раждаемост, високата смъртност и отрицателния механичен

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

прираст за община Мирково и нива на раждаемост и миграционен поток, които не са в състояние да компенсират високата смъртност в община Правец.

Процесите на *урбанизация* в областта протичат при специфични условия. В периода 2002-2003 година не се наблюдават значителни изменения в демографските характеристики по местоживеење в градовете и селата. Намаляването на градското население протича с темпове, съпоставими с намалението на селското население. Това позволява относителния дял на градско население да бъде в рамките на 58-59% или 154 408 души от общото население на областта през 2003г.

3.1. Естествен прираст

Естественото движение на населението оказва влияние върху динамиката на населението и неговата полово-възрастова структура и е основна предпоставка за формирането на жизнените и трудови възможности. В периода след 1997г. тенденцията за депопулация в Софийска област се наблюдава както по отношение на градското, така и по отношение на селското население. Основните причини за отрицателния прираст на населението в областта е ниската раждаемост в комбинация с високи нива на смъртност. След 1997г. се откроява тенденция на нарастване на **коэффициента на раждаемост**, което продължава до 2000г. и достига до 8.7‰ (2 248 живородени) спрямо 7.7‰ (2 103 живородени) през 1997г. След 2000г се наблюдава намаление на раждаемостта и през 2003г. тя достига най-ниски стойности – 7.6 ‰ или 2 007 живородени деца спрямо 8.6‰ за страната и 8.4‰ за ЮЗПР. Устойчиви високи нива на раждаемост в периода 1999-2003г. се очертават в общините Ихтиман (12.7‰ за 2003г.) и Долна Баня (11.6‰ за 2003г.), където коэффициента е над 11‰ за целия период. Основната причина е високият дял на ромско население, което по правило има по-високи нива на раждаемост. С най-ниски нива на раждаемост в Софийска област се отличават общините Драгоман (3.96‰ за 2003г.) и Своге (4.5‰ за 2003г.), където в периода 1999-2003г. се наблюдава тенденция на намаление на населението. С близки нива на раждаемост през 2003г. са още общините Челопеч (4.7‰), Божурище (4.9‰), и Мирково (4.9‰).

Друга съществена демографска характеристика, влияеща на динамиката на населението е **смъртността**. В периода 1997-2003г. коэффициента на смъртност в Софийска област се установява на нива над 16.2‰, което е значително над средните стойности за Югозападен район за планиране 13.2 ‰ и страната 14.4 ‰. Основните причини, които

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

оказват влияние върху динамиката на смъртността, са както чисто демографски (възрастова структура, равнище на детската смъртност и т.н), така и социално-икономически в т.ч култура, условия за труд, начин на живот и др. Съществуват и множество други обективни причини свързани със замърсяването на околната среда, нерационално хранене, тютюнопушене, лоши условия на живот и т.н, които оказват значимо влияние за високата смъртност в областта.

Сериозни различия по отношение на общата смъртност се наблюдават в 22-те общини от областта. В общините Горна Малина и Драгоман, коефициента на смъртност за 2003г. е между 21.2‰ и 21.8‰, докато в община Чавдар е 8.6‰. Високата смъртност в конкретните общини е вследствие на влошената възрастова структура и високите равнища на детската смъртност на населението. В останалите общини от Софийска област, общата смъртност е между 11.2‰ за община Челопеч и 19.3‰ за община Годеч.

Нивото на *детска смъртност* в Софийска област в периода 1999-2003г. се очерта тенденция на нарастване от 8.9‰ до 13.5‰, което равнище е значително над средните за ЮЗПР – 8.18‰ и малка над средните стойности за България от 12.3‰. Висок коефициент на детска смъртност през 2003г. се наблюдава в общините Своге и Ихтиман съответно 36.7‰ и 24.8‰. Значителни възможности за намаляване на детската смъртност има в подобряване на системата на здравеопазването и равнището на медицинско обслужване.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Динамиката на *средната продължителност на настоящия живот при раждане*² е основен индикатор за демографско остаряване и важен показател за икономическото състояние и стандарта на живот на населението. В периода 1996-2000г. се извърши реструктуриране на някои от структуроопределящите предприятия в областта, понижило се е качеството на здравното и медицинско обслужване на населението. Това води до намаляване на средната продължителност на живот (СПЖ) в областта от 71.7 години (1996г.) на 70.4 години в края на 2000 г. или намаление с 1.3 години.

Табл. № 1 Очаквана средна продължителност на настоящия живот

Период	1996-1998	1997-2000	2001-2002
Софийска	71.7	70.4	71.6
Антон	70	69.1	73.7
Божурище	73.6	71.9	72.8
Ботевград	70.9	70	71.2
Годеч	72.9	71.4	72.1
Горна Малина	71.2	69.1	70.8
Долна баня	73.2	68.9	71.1
Драгоман	72.4	70.4	71.7
Елин Пелин	70.9	70.1	71.5
Етрополе	72.8	71.4	72.2
Златица	70.3	69.4	72.8
Ихтиман	68.9	69.9	70.2
Копривщица	72	69.9	72.9
Костенец	70.4	69.7	70.3
Костинброд	72.3	71.6	71.3
Мирково	70.1	68.6	70
Пирдоп	71.3	69.4	71.8
Правец	68.7	67.9	70.4
Самоков	71	70.8	71.2
Своге	72.5	71.4	70.8
Сливница	71.5	71.2	72.9
Чавдар	71.97	68.5	73.4
Челопеч	69.5	68.1	70.5

Източник: Проон, "Доклад за човешкото развитие 2003"

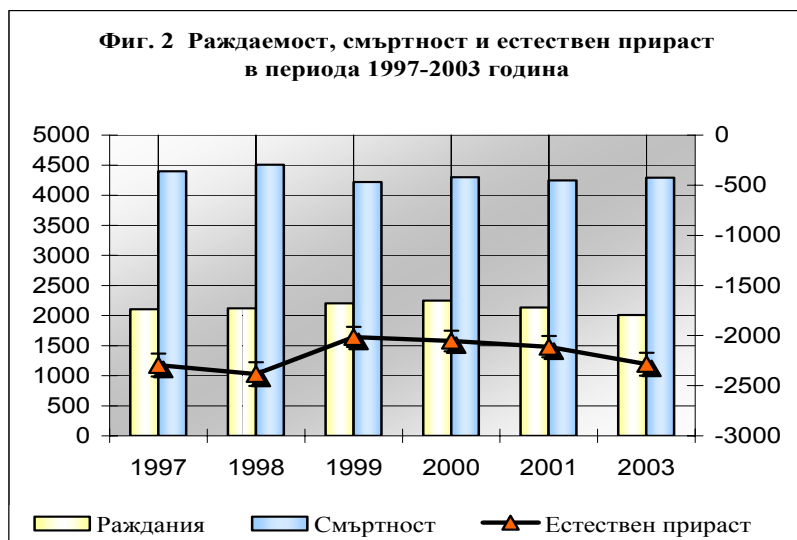
Намалението е по-чувствително при мъжете, отколкото при жените. За периода 1996-2000 г. най-драстично намалява очакваната средна продължителност на живот в общините Долна баня с 4.3 години, Чавдар с 2.4 години, а в общините Копривщица, Горна Малина и Драгоман намалението е 2.1 години. След 2000г. установената тенденция на намаление се преустановява и от началото на новото хилядолетие очакваната средна продължителност на настоящия живот започва да нараства, достигайки средни равнища от 71.6 години (2002г) спрямо 71.7 години през 1996 г. Значително удължаване на жизнения цикъл се очерта в двете най-малки общини от областта. В община Антон очакваната продължителност на живот достигна 73.7 години (най-високи стойности за областта), а в община Чавдар 73.4 години. За община Златица увеличението на средната продължителност на живот е 3.4 години спрямо 1996 година, достигайки 72.8 години. Увеличение средно с 2.4 – 2.5 години се наблюдава в общините Челопеч, Правец и Пирдоп. През целия анализиран период изключение от общата тенденция се очерта в

² Източник : Програма на ООН за развитие, Национален доклад за развитие на населението 2001 и 2003 г.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

общините Ихтиман (с постоянно нарастване на СПЖ) и Костинброд, където през периода се наблюдаваше понижаване на очакваната средна продължителност на живот.

Ниската раждаемост съчетана с високите равнища на обща смъртност, формират и

Източник: НСИ, «Районите и областите в България 1997-2003 г.»

отрицателния *естествен прираст* на населението на Софийска област в периода 1999-2003 г. За изминалия период нивата на естествен прираст е в рамките на - 7.6 / - 8.8‰, като средните нива за 2003 г. в ЮЗПР и България са съответно - 4.9‰ и - 5.7‰.

С високи стойности на отрицателен прираст за 2003 г. са общините Драгоман (17.7‰), Горна Малина (15.5‰), Годеч (13.2‰), Своге (13.1‰), Мирково (12.8‰) и Сливница (12.2%).

Установените трайни негативни тенденции в развитието на населението водят до влошаване на демографският профил в конкретните общини, изразяващ се във влошаване на възрастовия състав на населението, намаляване на възпроизводствения (репродуктивния) потенциал, понижават се и трудовите възможности на местното население. За общините Ихтиман и Долна баня е характерно установяване на трайна тенденция на ниски равнища на отрицателен естествен прираст в границите на -2.3/-3.8‰, а през 2002г. в община Долна Баня е отчетен положителен естествен прираст от 0.2‰. За 2003г. с нисък отрицателен естествен прираст се откроява и община Етрополе – 3.9‰.

3.2. Механичен прираст

Неблагоприятните демографски тенденции наблюдавани в Софийска област в периода 1997-2003г. допълнително се засилват от отрицателния *механичен прираст*. С изключение на 2001г., когато се отчита положителен миграционен поток, през останалия период механичният прираст е в границите от минус 606 души (0.22% от населението на областта за 2003г) до минус 3 827 души или близо 15% от населението в

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

областта за 2000 година. Тази тенденция е крайно неблагоприятна и освен до загуба на демографски, води и до загуба на човешки потенциал. Близостта на град София също оказва влияние върху динамиката на миграционните процеси, предлагайки по-добри възможности за образование, работа и професионално развитие на населението от Софийска област. Това води до ежедневни трудови миграции в посока София-град, особено на близките до столицата общини. Ежедневните трудови пътувания намират пряко отражение и в нивата на безработица в конкретните общини.

По данни на НСИ през 2003г. населението е намаляло с 606 души, от които 459 са жени. В бъдеще това може да доведе до засилване на процесите на депопулация вследствие на намаление на репродуктивните възможности на населението. С най-голяма загуба на население са общините Ботевград и Самоков, където механичният прираст е в границите съответно от минус 382 души и 305 души. С положително миграционно салдо са общините Правец с 230 души, Горна Малина с 140 души, Костинброд с 84 души.

3.3. Структура на населението

Установените тенденции в естествения и механичен прираст водят до промяна на полово-възрастовата структура на населението.

В половата структура настъпват изменения в резултат на общата и повъзрастовата смъртност при двата пола. В края на 2004г., отношението между мъжете и жените (мъже на 100 жени) в Софийска област се характеризира с незначителен превес на жените. На всеки 100 мъже се падат 101 жени, като за сравнение това отношение в ЮЗПР е 100:108. Вътре в самата област отношението се движи от 105:100 жени в община Антон до 100:108 жени в община Златица.

Ниската раждаемост при жените в съчетание с миграционните процеси и удължаването на живота са в основата на промяната във възрастовата структура, изразяваща се основно в задълбочаване на процесите на стареене на населението. В края на 2003 г. очерталата се възрастовата структура на населението в Софийска област в значителна степен неблагоприятства за бъдещото развитие на демографските процеси.

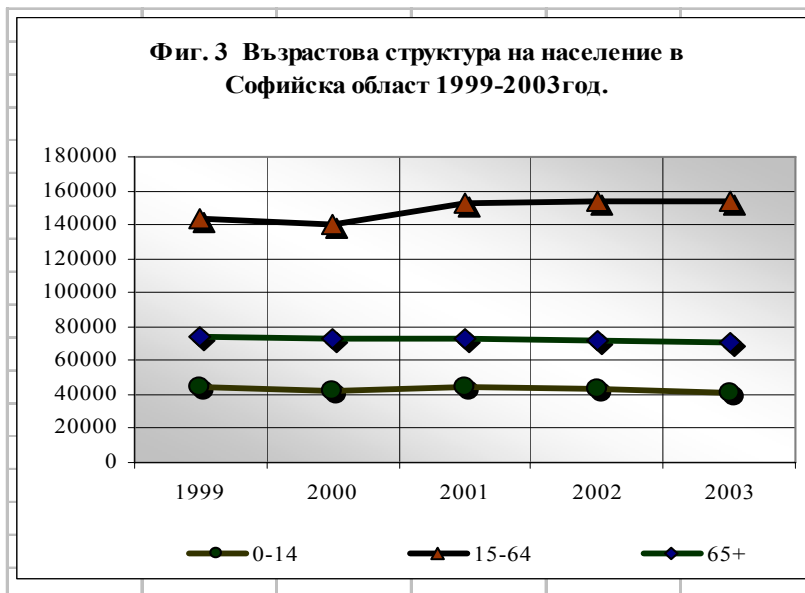
Делът на населението в **подтрудолюбна възраст (0-14г.)** в края на 2003 г. е около 15.6% (41 213 души от населението на областта), което е над средните стойности за ЮЗПР (14%) и е съпоставимо със средните стойности за страната. През целия период от 1999г. до 2003г., дела на младото население бавно и устойчиво намалява от 16.9% до

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

15.6%. С най-висок дял на младо население са общините Долна баня 21% и Ихтиман 20%, което се дължи на по-високата раждаемост в съчетание със средни равнища на обща смъртност на местното население.

Изключително негативни тенденции по отношение на младото поколение се наблюдава в община Драгоман, където дела на младото население е 11%. Сериозно е положението и в общините Годеч, Божурище, Горна Малина, Мирково и Сливница, в които дела на младата генерация е между 12-13% от общото население. Поради превес на ражданията от мъжки пол, женското население в тази възрастова група е 48.1%, т.е на 100 момичета се падат 106 момчета. В рамките на областта през 2003г. се наблюдават сериозни различия по общини. Така например отношението между момичета и момчета в община Антон е 100:131, докато в община Драгоман на всеки 100 момичета се падат 94 момчета.

През последните години населението в **трудоспособна възраст (15-64г.)** показва тенденция към нарастване, като в периода 1999-2003г. трудоспособното население нараства с 9 829 души. Темпът на нарастване на трудоспособния контингент в този период е 6.8% спрямо 3.3% за ЮЗПР и между 2-4% за останалите области от плановия

район. Към 2003 г. трудоспособното население в Софийска област е 58% или 153 597 от общото население на областта, което е под средните стойности за България (61%) и Югозападния планов район – 63%. Очаква се през следващите години

слабо нарастване на трудово активното население в областта, съчетано с остаряване на трудоспособния контингент. С най-висок дял на трудоспособно население към края на 2003 г. е община Ботевград – 62% (21 398 души) и общините Костенец, Пирдоп, Правец и Челопеч с 60% дял на активното население. Изключително сериозно е положението в общините Мирково с 48% трудоспособно население, Драгоман с 50% и Горна Малина с 51% трудоспособно население от цялото население. Комбинацията между ниска

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

раждаемост, висока смъртност и отрицателни миграционните потоци е възможно да породи недостиг на работна сила в бъдеще и да доведе до намаляване на инвестиционната привлекателност на конкретните общини. Делът на женско население в тази възрастова група възлиза на 46.1%, като за областта дела се движи между 41% в община Мирково и 47% за общините Ботевград, Долна баня, Етрополе, Златица, Пирдоп, Правец, Самоков.

Делът на **лицата над 65 и повече години** достигна в края на 2003 година 26%, т.е надминава дела на младата генерация, като в рамките на областта се движи в границите от 21% до 40%. Основните фактори за остаряване на населението в областта е увеличаването на средната продължителност на настоящия живот заедно с намаляване на раждаемостта. Тези два процеса водят до нарастване дела на старите хора, “остаряване откъм върха” и стесняване на населението от ниските възрастови групи. Очертаната тенденция ще се запази и през следващите години, като дела на възрастното население ще продължава да нараства. В рамките на Софийска област с най-нисък дял на възрастно население са общините Ботевград и Долна баня с 21% и община Ихтиман с 22%, като за страната и Югозападния планов район дела на възрастното население е рамките на 23-24% от общото население. В неблагоприятно положение са общините Мирково и Драгоман, където населението в пенсионна възраст е съответно 40% и 39% от общото население в общините. С влошен демографски профил са и общините Горна Малина, Годеч и Чавдар, където между 34-36% от населението е над 65 и повече години. Нарастването на смъртността в средните и високи възрастови групи при мъжете води до неравното положение на двата пола в процеса на остаряване на населението. Тъй като жените имат по-високата средна продължителност на настоящия живот, относителният им дял сред населението нараства с увеличение на възрастта. Към края на 2003г. техният относителен дял сред населението над 65 годишна възраст в областта е 62.7% спрямо 64% за страната и плановия район. Делът на женско население във възрастта над 65г. в областта е в рамките на 59% в община Драгоман и 66% в община Долна баня.

Отношението на възрастова зависимост (отношението между лицата от 0-14г. и на 65+ от една страна и населението от 15-64г. от друга) след незначителното повишение в периода 1997 – 2000г. в последните години бележи слаба тенденция към намаление, като в края на периода достига 51.4%, което е значително над средните нива за Югозападния планов район 41.9% и България 45.5%. Намаляването на общата

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

зависимост се дължат главно на намаление на отношението на зависимост на младото поколение (0-14г.), което компенсира извършващото се в същото време покачване на относителния дял на населението над 65 и повече години. С най-висок коефициент на зависимост през 2003г. са общините – Мирково с 78.5%, Драгоман с 68.9% и Горна Малина с 66.9%. Участието на двата компонента (население 0 - 14 г. и лица над 65 години) е с изразено преимущество на лицата във високата възрастова група (65 +), като техния дял е 29.8% спрямо 21.6 % за населението под 15 години. Очаква се приноса на отношението на младото поколение в бъдещата динамика на общия товар слабо да намалява през следващите години, като ще се увеличи зависимостта на населението над 65 и повече години. Това е особено характерно за общините Мирково и Драгоман, където зависимостта на възрастно поколение ще бъде над 60%, и повече от половината население на тези две общини ще бъде в надтрудоспособна възраст.

Табл. № 2 Разпределение на населението по етнически групи	
Етническа група	%
Българска	93,1
Турска	0,2
Ромска	6,2
Други	0,3
Не се самоопределят	0,2

Източник: НСИ

се самоопределили 0.2% от населението на Софийска област.

Етническата структура на населението в Софийска област според данни от последното преброяване от населението показва, че 91.3% от населението се самоопределят като *българи*, 6.1% са представители на *ромската* етническа група, 0.2% се самоопределят като *турци*, 0.3% са *другите* етнически групи, *не са*

Разпределението на населението по майчин език е сходно с етническата структура на населението. За приблизително 93.7% от населението на Софийска област майчиният език е *българския*, *ромския език* е посочен като майчин от 5.6% от населението, а останалата част от населението на областта е посочила друг език – турски, руски, арменски и т.н

Табл. № 3 Разпределение на населението по вероизповедание	
Вероизповедание	%
Източноправославно	95.88
Католическо	0.07
Протестантско	0.85
Мюсюлманско	1.23
Друго	0.08
Неотговорили	1.89

Източник: НСИ

Структурата на населението по вероизповедание показва превеса на населението изповядващо християнството, като значителна част се определят като източноправославни християни – 95.9% от цялото население на областта. *Мюсюлманството* е посочено от 1.23% от населението на областта, а 1.9% от населението не изповядват дадена религия.

Развитието на икономика, която да бъде конкурентноспособна, динамична и способна да осигури устойчив растеж, изисква подготвено и образовано местно население.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Образователна структура на населението на Софийска област показва, че специалистите с *висше и полу-висше образование* съставляват 8.26% от населението на областта при средно 19% за Югозападния планов район и 13% за България. С най-голям дял е населението със *средно образование* 36.6% от населението в областта, спрямо 40% за ЮЗРП и 36% страната. Населението с *основно и под основно образование* съставлява 47.47% от общото население на Софийска област, което е значително над средното за плановия район от 36% и от средните стойности за България – 43% от населението на страната.

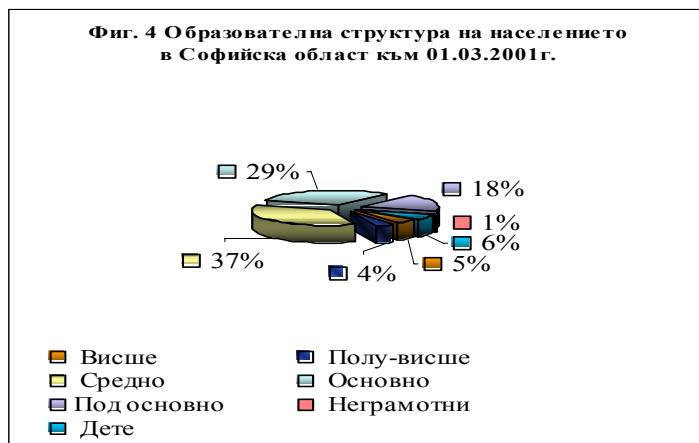
По отношение на образователната структура на населението се наблюдават сериозни различия между общините на територията на Софийска област. С най-висок дял на население с висше и полу-висше образование са общините Ботевград с 11.4% (4 094 души), Божурище с 10.9% (870 души), Пирдоп с 10.7% (1 004 души), Етрополе с 9.5% (1 413 души) и Правец с 9.5% (859 души). С най-неблагоприятна образователна структура на населението са общините Долна баня с 6.12% или 293 души, Своге с 6.3% (1 607 души) и община Ихтиман с 6.4% или 1 227 души. Сериозни диспропорции по общини се наблюдават и сред населението със средно образование. С висок дял на се отличават общините Сливница с 41.4% (4 310 души), Пирдоп с 40.7% или 3 805 души, Ботевград с 40.2% (3 210 души). С нива значително под средните за областта са общините Мирково с 29.4% (933 души), Горна Малина с 31.22% (2 205 души), Драгоман с 31.8% (2 111 души) и Правец с 31.9% (2 871 души).

Населението с основно и под основно образование преобладава в общините Мирково - 1 920 души или 59.8% от цялото население на общината, Горна Малина 4 148 души или 58.7% и Драгоман с 57.7% или 3 826 души от населението. С най-нисък дял на ниско образовано население са общините Пирдоп 41% (3 832 души) и Ботевград с 41.2% от населението на общината. За останалите общини от областта процента на населението с основно или под основно образование е в рамките на 43% за община Божурище и 54% за община Чавдар. Висок е процента на неграмотните лица в общините Долна баня 3.6% от населението на общината, Самоков с 3.12%, които представляват близо 37.7% от неграмотните в областта, и община Ихтиман с 2.38% неграмотно население.

Разпределението на човешките ресурси по общини и вид образование в рамките на Софийска област е неравномерно. В четири от общините е концентрирано 51.3% от населението с висше образование в областта – Ботевград (20%), Самоков (17%), Елин

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Пелин (8.3%) и Костинброд (6.4%), от хората с полувисше и средно образование

съответно 48.3% и 47.4% живеят в общините Ботевград (16.2% полувисше и 14.2 средно), Самоков

Източник: НСИ, "Райони за целенасочено въздействие", 2003 г.

(15.3% и 15%), Своге (8.8% и 9.13%) и Елин Пелин (8% и 9.2). Най-висок е дела на неграмотните в общините Самоков и Ихтиман,

където живеят съответно 37.7% и 13.2% от всички неграмотни лица в областта.

Демографското развитие на Софийска област е в процес на силно изразена стагнация. Най-тежките последици се наблюдават в намаляването броя на населението (депопулация) и високите темпове на застаряване.

Очакваното нарастване на средната продължителност на настоящия живот, заедно с намаляването на раждаемостта водят да разрастване дела на старите хора, формирайки т.нар "остаряване откъм върха" и до стесняване на дела на населението в ниските възрасти. Основните тенденции характерни за Софийска област могат да бъдат обобщени като:

- Тенденция към намаляване броя и дела на населението от 0-14 г.
- Устойчива тенденция към увеличаване броя и дела на населението в пенсионна възраст.

В дългосрочен план не може да се очаква обрат в режима на възпроизводство. Това, което изглежда най-реалистично и възможно, е след подобряването на жизнения стандарт и качеството на живот постепенно връщане към определено ниво от предходен период.

Като цяло се очаква продължение на тенденцията към деформиране на възрастовата пирамида на населението, която да се стеснява в основата си (0-14г.). Населението във възрастовата група от 15-64г. слабо ще нараства до 2010-2012 г., след което се очаква установяване на трайна тенденция на намаление. Нарастването на трудоспособния контингент ще бъде съпътстван от продължаване тенденцията остаряване на населението, което ще формира и остаряване на трудоспособният контингент.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Големият брой на общините определя и различния интензитет на основните демографски тенденции характеризиращи Софийска област. Съобразно установените тенденции общините в областта могат да се групират в две основни групи:

- *Общини с високи нива на раждаемост и средни равнища на обща смъртност.* Това са общините Ихтиман, Долна баня, Етрополе и Ботевград, които се очаква да разполагат с необходимият им човешки ресурс. За общините Ихтиман и Долна баня като основен проблем се очертава ниското образователно равнище на местните жители, което може да се окаже сериозна пречка за пълноценното използване на човешкия потенциал.
- *Общини с ниска раждаемост и високи равнища на смъртност.* Това са общините Драгоман, Своге, Горна Малина, Сливница, Годеч и Мирково. Характеризират се с нисък дял на младото население и нарастване на населението в пенсионна възраст. Очаква се това да се окаже сериозен проблем пред социално-икономическото развитие на общините. Темповете на развитие изискват непрекъснато повишаване на квалификацията и бързи промени в професионално-техническата структура на работната сила за нейната мобилност в териториален и отраслов аспект. Едно от изискванията на съвременното производство и непрекъснат приток на младо население, което е по-мобилно и подготвено.

Промяната в установените негативни тенденции в демографското развитие на областта е трудно осъществимо без коренна промяна в режима на възпроизводство. Очакванията за периода 2005-2015 г. са свързани със задълбочаване на негативните тенденции, което ще доведе до засилване на процесите на обезлюдяване на малките населени места на територията на Софийска област.

4. Икономическо развитие

4.1 Обща характеристика на областната икономика

Брутният вътрешен продукт, създаден през 2002 г. в Софийска област е в размер на 996 481 хил. лв., като спрямо стойността на показателя през 1999 г. се наблюдава увеличение с 44,5%. Областната икономика формира 7,96% от БВП в Югозападния район за планиране и по този показател е на второ място след област София-град. Брутния вътрешен продукт на човек от населението за 2002 г. е 3 697 хил. лв., при средно за страната 4 109 хил.лв. и 5 952 хил. лв. за ЮЗРП. Равнището на икономическо развитие, измерено чрез този показател, показва изоставане на Софийска област от средното за страната и района за планиране, но областта се нарежда на седмо място в страната по БВП на човек от населението.

Нетните приходи от продажби на предприятията от нефинансовия сектор през 2003 г. са в размер на 2 440 827 хил. лв., като спрямо 1999 г. се наблюдава ръст от 114%. Най-голям принос във формирането на нетните приходи от продажби през 2003 г. имат общините Костинброд (288 765 хил. лв.), Своге (167 733 хил. лв.), Ботевград (158 335 хил. лв.), Самоков (136 579 хил. лв.) и Елин Пелин (110 706 хил. лв.).

Нетните приходи от продажби на един жител през 2003 г. по общини варират в широк диапазон, като над средното за страната (11,17 хил. лв.) са стойностите на показателя в общините Пирдоп (55,02 хил. лв.), Мирково (50,44 хил. лв.), Челопеч (35,22 хил. лв.), Костинброд (19,10 хил. лв.).

Размерът на привлечените преки чуждестранни инвестиции с натрупване към 31.12.2003г. в Софийска област е 416 008 хил. щ. дол. или 13,2% от привлечените инвестиции в Югозападния район за планиране, като по този показател се нарежда на второ място в района за планиране след област София-град (83,7%), като значително изпреварва останалите области, приносът на които не превишава 2%. Инвестиционната привлекателност на областта е свързана предимно с близостта до столицата, като икономически и административен център, стратегическото местоположение и добрата транспортна достъпност и наследените от миналото производствени мощности.

Броят на стопанските субекти през 2003 г. в областта е 7249, от които микропредприятия са 6720 (1-10 заети), малките предприятия са 418 (11-50 заети), средните предприятия (51-100 заети) – 64, а с над 101 заети са 47 предприятия. Най-

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

голям е броят на предприятията в сектор “Търговия, ремонт на автомобили, лични вещи и стоки за домакинството” (3 750 бр.), “Хотели и ресторанти” (830 бр.), “Преработваща промишленост” (721 бр.) и “Транспорт, складиране и съобщения (598 бр.). По форма на собственост преобладават предприятията от частния сектор (98,8%), като през периода 1999-2003 г. показателят има устойчиво високи нива над 95%.

През изследвания период се наблюдава намаляване на средните и големите предприятия и на заетите в тях, като главните причини за това са реструктурирането на големите предприятия. Едновременно с това се увеличава броят на малките и микропредприятия и на заетите в тях лица.

Софийска област е облагодетелствана по отношение на икономическото развитие поради концентрация на държавна администрация, финансови и изследователски институти, международни организации и крупни чуждестранни инвеститори в столицата. Развитието на област София е силно зависимо от близостта на столицата като национален икономически, логистичен, административен и консуматорски център.

Близостта до столицата представлява специфичен ресурс за общините Елин Пелин, Ихтиман и Своге, които могат да се превърнат в локални икономически центрове. Следва да се подобри транспортната инфраструктура и управлението на транспорта, да се инвестира в изграждането и реновирането на производствени зони.

Столицата като значим консуматорски център, провокира възможности за разнообразяване на общинските икономики, особено на общините в крайграничната зона, чрез развитие на селскостопанско производство и хранително-вкусова промишленост.

Развитието на град София в териториално-урбанистичен аспект е свързано с процеса на разтоварване на града и насочване на част от населението към съседните населени места.

Перспективите за развитие на областната икономика са свързани с укрепване на социално-икономическите връзки със столицата и развитие на локални икономически центрове в рамките на Софийската агломерация. Същевременно е възможно постигане на значителен ефект от намаляване на свръхконцентрацията на бизнес в столицата и изнасяне на дейности в съседните общини. Подкрепата на администрацията следва да се концентрира в развитие на пазарна и инженерна инфраструктура, създаване на индустриални зони и паркове, развитие на публично-частното партньорство.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Възможностите за развитие в стопанската сфера се допълват от перспективите за трансгранично сътрудничество в областта на икономическото развитие и насърчаване на стопанските контакти с бизнесструктури от Република Сърбия и Черна гора.

4.2. Малки и средни предприятия

По данни на НСИ към 2003г. малки и средни предприятия са 7 277 стопански единици или 99,62% от икономическите субекти в областта. Най-голям е дялът на предприятията в секторите “Търговия, ремонт на автомобили, лични вещи и стоки за домакинствата” (3750 предприятия или 51,53%), “Хотели и ресторанти” (830 предприятия, 11,41%) и “Преработваща промишленост” (737 предприятия, 10,13%)³. За периода 1999-2003г. броят на малките и средните предприятия в област София се е увеличил с 2026 (38,47%).

Увеличението на броя на МСП се дължи както на приватизационния процес и реструктурирането на регионалната икономика, така и на предприемаческа активност.

През същата година малките и средни предприятия осигуряват заетост на 97 955 души или 36,54% от работните места в областната икономика. Най-значим е приносът на подсектора “Селско, горско, ловно и рибно стопанство”, който формира 31,85% от заетостта в МСП, следва подсектор “Преработваща промишленост” с 20,15% и “Търговия, ремонт на автомобили, лични вещи и стоки за домакинствата” (10,90%).

Малките и средни предприятия са реализирали приходи от дейността си в размер на 2 567 182 хил. лв., или 51,47% от приходите на предприятията в област София през 2003 г. дялът на приходите на МСП по подсектори варират в значителни граници, като преобладават подсекторите със 100% дял на малки и средни предприятия с изключение на “Преработваща промишленост” (20,75%), “Транспорт, складиране и съобщения” (70,60%) и “Селско, горско, ловно и рибно стопанство” (88,05%).

Притежаваните през 2003 г. от МСП дълготрайни материални активи са 1 094 674 хил.лв. или 50,40% от всички ДМА в областта. В периода 1999-2003 г. се наблюдава ръст на относителния дял на активите в малки и средни предприятия с 9.56%, което е индикатор за темповете на обновяване на производствената база в сектора, подобрената конкурентноспособност и иновативния потенциал на МСП.

³ Без подсектори “Производство и разпределение на електроенергия, газ и вода” и “Добивна промишленост”.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Въпреки това конкурентноспособността на предприятията в областната икономика остава сравнително ниска. След пълноправното членство на страната българските компании ще имат достъп до единния пазар на общността, но това е свързано със реализиране на определени производствени стандарти и справяне с конкурентния натиск на европейските компании. Като се отчита този факт компаниите следва ускорено да инвестират в технологии, активи и човешки капитал.

От всички икономически субекти само малките и средните предприятия имат достъп до финансиране от фондовете на ЕС, което предлага следните възможности:

- Развитие на партньорства с местната и регионалната администрация, неправителствения сектор, образователните институции и организациите, предоставящи бизнес услуги за финансиране на съвместни проекти;
- Асоцииране на териториален или браншови признак, което е особено важно за предприятията в селското стопанство и преработвателната промишленост.

4.3. Промисленост

Индустриалният бизнес има голямо значение за развитие на Софийска област. В преобладаваща част от общините дела на заетите в индустрията е над средната за страната. Най-голям е дялът на заетите в индустриални производства в общините Челопеч (86,11%), Мирково (80,54%), Етрополе (55,73%), Ботевград (53,08%), Годеч (52,86%), Пирдоп (52,49%) и Елин Пелин (52,26%).

Промислените предприятия в Софийска област през 2003 г. са 759, а произведената продукция е в размер на 1 346 177 хил. лв. или 12,42% от индустриалната продукция в ЮЗРП. През периода 1999-2003 г. продукцията на промислените предприятия в областта се увеличава с 82,9%.

В структурата на промислената продукция доминират подсекторите “Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия” (334 196 хил.лв., 24,8%) и “Добив, без добив на енергийни суровини” (172 028 хил.лв., 12,8%).

Тези подсектори запазват водещите си позиции в периода 1999-2003 г., като през 1999г. дялът им е съответно 24,4% и 20,5%. Анализът на динамиката по подсектори очертава

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

значителното свиване производството в добивната промишленост поради преструктуриране на сектора и влошени пазарни позиции на предприятията.⁴

Съотношението между обществен и частен сектор в индустрията през периода 1999-2003 г. се променя от 26,7:73,3 до 5,7:94,7, което отразява приключване на приватизационния процес.

По данни на НСИ през 2003г⁵ най-голям е обемът индустриална продукция в общините Костинброд (205884 хил. лв.), Ботевград (163863 хил. лв.), Своге (101656 хил. лв.), Елин Пелин (60397 хил. лв.), Челопеч (47734 хил. лв.) и Самоков (41213 хил. лв.). Изследването на динамиката на произведената промишлена продукция по общини показва отрицателен прираст в сравнение с 1999 г. на повечето общини в областта, включително и водещите с изключение на общините Ботевград и Костинброд, които регистрират ръст на показателя съответно с127,23% и 9,21%.

Основните характеристики и потенциала на индустрията в Софийска област могат да бъдат обобщени, както следва:

- Индустриалното развитие на областта е свързано с близостта до област София-град и възможностите да изнасяне на производствени дейности извън столицата. Развитието на производствен бизнес следва да се насърчава от местните и регионалната администрации предвид потенциала за интегрирано развитие на Софийската агломерация. Конкретните интервенции могат да се насочат към подобряване на комуникационната инфраструктура, създаването и управлението на бизнеспаркове (включително технологични паркове) и развитие на публично-частни партньорства. Близостта до крупен консуматорски център, какъвто е столицата, представлява ресурс за развитие на хранително-вкусовата промишленост в общините с потенциал за селскостопанско производство.
- Преобладаващата част от индустриалния бизнес е концентрирана в отрасли с нисък потенциал за растеж, като добивна и свързаната с нея преработваща промишленост. Местните и регионалните власти следва да провеждат агресивен инвестиционен маркетинг за привличане на външен бизнес в областта, разнообразяване и подобряване на пазарната устойчивост на общинските и областната икономика.

⁴ Без подсекторите “Производство на лицеви кожи и изделия от тях” и “Металургия и производство на метални изделия без машини”

⁵ Не са включени общините Долна баня, Пирдоп, Мирково и Чавдар

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Повишаването конкурентноспособността на ниво отделна компания, бранш, общинска и областна икономика е свързано с насърчаване на предприемачеството и привличане на външен бизнес и инвестиции.

- Насърчаване възникването и развитието на клъстърни чрез предоставяне на общи публични услуги – инфраструктура, информация, обучение и целево привличане на инвестиции. Създаденият клъстър “Средногорие – мед” илюстрира потенциала за повишаване на конкурентноспособността и предоставя ценна информация за специфичните потребности от публични услуги на свързаните производства.

4.4 Туризм

През първото тримесечие на 2005 г. в Софийска област са разположени 12.8% (26 бр.) от средствата за подслон в ЮЗПР и 19.88% от всички регистрирани легла в плановия район. Броят на средствата за подслон са нараснали с 13%, а леглата с 1.1% спрямо 2004 г.

В периода 2002-2004 г. броя на реализираните нощувки нараства непрекъснато, като увеличението за периода е с 17.3% (52 970 души). Основната причина е в нарастването на реализираните нощувки от страна на чужденците с 39.1% (59 625 души), което изпреварва забелязващото се в същото време намаляване на нощувките от страна на българи. За първото тримесечие на 2005 г. в Софийска област са реализирани 207 931 или 36.1% от общо реализираните нощувки в ЮЗПР, в т.ч. 48.4 % (1-во място в региона) от всички нощувки на чужденци регистрирани в плановия район.

Установената трайна тенденция за нарастване на реализираните нощувки в Софийска област ще се запази и през следващите години, за което обаче ще бъдат необходими инвестиции в инфраструктура и човешки ресурси. Подобряването на жизнения стандарт на българското население може да доведе до нарастване броя и относителния дял на регистрираните нощувки от страна на българи.

Нарастване на броя на пренощували лица е свързан с нарастване на средния престой от 3.1 дни за 2002 г. до 4.9 дни за първото тримесечие на 2005 г. По отношение на чуждестранните посетители средния престой на едно лице е нараснал от 5.2 дни на 5.9 дни за същия период.

Нарастването на средния престой се осъществява с увеличение на приходите от нощувка за едно лице от 37.8 лв. средно за областта през 2002 г. до 81.6 лв. (2005г.),

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

като повишението на приходите е с близо 216%. За същия период приходите от един чужденец нарастват с 183.4%, достигайки 91.1 лв. спрямо 49.6 лв. за 2002 година.

Концентрацията на антропогенни и природни ресурси, свързани с наличието на защитените територии, природните обекти и богатото културно-историческо наследство от различни епохи, което в различна степен се среща във всички общини от Софийска област представлява потенциал за разнообразяване на туристическото предлагане.

На територията на областта попада **зимния ски-курорт** “Боровец”, където е налице значителен инвестиционен интерес. Развитието на курорта е свързано с осъществяването на проекта “Супер Боровец” и разширяване на туристическата база към Самоков и Бели Искър, който ще допринесе за двукратно увеличение на легловата база. Провеждането на Зимната олимпиада през 2014 г. в София, ще допринесе за увеличаване на туристическия поток в средносрочен план и за популяризиране на възможностите за ски туризъм.

Потенциалът за **екотуризм** е свързан с наличието на защитени територии и изградената посетителска инфраструктура, предимно в планинските части на областта. В Софийска област има десетки природни обекти – резерватите “Маричини езера”, “Скакавец”, Барикадите”, пещерите и скалите край Лакатник, водопадите Скакля и Скакавица, Сини вир, Костенецки водопад и др.

Развитието на **културен и религиозен туризъм** е свързано с наличието на десетки културно-исторически и археологически паметници, манастири и други паметници на културата с национално и местно значение. Особен интерес представляват възрожденските книжовни средища Копривщица, Самоков и Етрополския манастир, множеството църкви и манастири. Специфичен ресурс за културен туризъм представляват останките от антични крепости, които трябва да бъдат реставрирани, консервирани и социализирани. Останки от римски станции има в районите на Драгоман, Ихтиман, Вакарел, от средновековни селища – край Ихтиман и Костинброд.

Балнеоложкия и рекреационния туризъм е свързан с наличието на минерални извори в Белчински бани (община Самоков), Пчелински бани и Костенец (община Костенец) и Долна баня, както и със специфичния микроклимат в с. Искрец (община Своге), подходящ за лечение на белодробни заболявания.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Дивечовото богатство и изградената материална формира потенциала за развитие на **ловния туризъм** в общини Ихтиман, Ботевград и Своге.

На около 50 км от София, край Ихтиман е изграден комплекс за отдих и спорт с **гольф** игрище, конюшня, спортни съоръжения. Подобни съоръжения се изграждат и в общините Долна баня и Елин Пелин.

Потенциала за развитие на **селски туризъм** се свързва както с изявени туристически центрове като Копревщица, така и с възможностите за предлагане на услуги в множество малки населени места в областта със съхранени традиции, обичаи и занаяти.

Конгресният туризъм в областта е свързан предимно с ски-курорта “Боровец”, където е изградена значителна леглова база от високо категорийно ниво.

Туризмът притежава потенциал за растеж както в национален мащаб, така и на областно ниво и следва подобряването на туристическото предлагане да е обект на целенасочена подкрепа от местните и регионалната администрация с цел формиране и развитие на тематични и регионални туристически продукти, привличане на инвестиции в туристическия сектор и подобряване на публичната инфраструктура. Ограниченията в развитието на туристическия сектор са свързани с баланса между икономическите резултати и съхраняване на околната среда и намаляване на антропогенното влияние върху природната среда.

4.5. Селско стопанство

4.5.1 Агроекологични ресурси

Общите продуктивни възможности на земите в областта се характеризират със среден бонитетен бал в рамките на 49 – 56, но поради големият диапазон на надморска височина за някои агроекологични райони бонитетният бал достига едва 39. За голяма част от селскостопанските култури бонитетната група се отнася за по-ниска група. В зависимост от културите земите са най-подходящи за пасища и ливади - бонитетен бал в рамките на 52 за Рило-Пирински район и 72 за Софийско-Пернишки район. Земите в Софийска област са подходящи за отглеждане на картофи, чиито бонитетен бал се движи в границите на 52 за Софийско-Пернишки район и 71 за района на Средногорските и Родопските подножия. Основната зърнена култура отглеждана в областта – пшеница - е с бонитет в интервала 48 – 70, т.е в по-голяма част от случаите попада в групата на “средни земи”. Към същата категория може да се отнесе и

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

захарното цвекло с бонитетен бал между 34-57. По-слаба е пригодността за отглеждане на слънчоглед (бонитетен интервал 43-29), царевица (бонитет интервал 48-28), ябълки (бонитетен бал 46- 35) и лозя с бонитетен бал 50-27. В голяма част от агроекологичните райони земите се определят като “непригодни” за отглеждане на ориенталски тютюн (бал 16- 38) и соя (бал 28-3).

4.5.2 Земеделие

Софийска област е една от областите с най-голям относителен дял на **използвана земеделска площ**⁶ в България, като през 2004 г., нейният дял възлиза на 4.9% от използваните земеделски площи в страната. За периода 2001-2004 г. се наблюдава намаление на използваната земя в Софийска област от 266 035 ха (2001г.) на 261 701 ха през 2003 г. Отчетено е намаление от 1.6% в периода 2001-2002г., когато използваната земеделска земя е в размер на 261 898 ха. Независимо от наблюдаваното намаление в Софийска област се намират 37% от цялата използвана земеделска площ в Югозападния планов район.

С най-голям дял в структурата на използваемите земеделски площи през 2004 г. са *постоянно затревените площи и ливади – овощни градини*, които заемат площ от 196 475 ха или 75,1% (при 70% за ЮЗПР), обработваемата земя заема площ от 60 679 ха или 23,2% (27% за ЮЗПР) и *трайните насаждения*, които заемат 4 547 ха или 1.7% (3% за ЮЗПР) от използваемите земеделски площи в Софийска област.

Размерът на **необработваема земя** възлиза на 17 904 ха, като нарастването ѝ в период 2001-2004 г. е в рамките на 39%. **Обработваемата земя** в Софийска област намалява постепенно като в края на периода нейния размер възлиза на 60 679 ха спрямо 70 391ха през 2001 г. или намаление през периода с 13.8%. Намалението на обработваемата земя се дължи главно на намаление на площите заети със зърнени култури, които през 2004 г. са намалели близо два пъти в сравнение с 2002 г. Независимо от отчетеното намаление в площите със *зърнени култури* през 2004 г., те продължават да заемат най-голям дял в структурата на обработваемата земя с близо 38% (22 791 ха), следвани от *угарите*⁷ с 30% (18 099 ха), *маслодайните култури* 16% (9 924ха), площите със *зеленчуци и цветя* 10% (6 002ха), а *ливадите и едногодишните фуражни* заемат 6% или 3 672 ха от обработваемата земя в Софийска област.

⁶ БАНСИК: Използване на територията през 2004 г., Министерство на земеделието и горите, дирекция “Агростатистика”

⁷ Угари – обработваеми земи, които в годината на наблюдение не се реколтират

Табл. 4 Структура на обработваемата земя в Софийска област (2001-2004г.)

Структура/Година	2001	2002	2004
Зърнени култури	39 556	43 566	22 791
Маслодайни култури	1 234	949	9 924
Технически култури	107	107	197
Зеленчуци и цветя	7 537	7 191	6 002
Ливади и едногодишни фуражни (без царевица)	3 975	2 685	3 672
Угари	17 982	11 074	18 099
ОБЩО	70 391	65 572	60 679

Източник: БАНСИК, Министерство на земеделието и горите, "Окончателни резултати за заетостта и използването на територията на България 2002 г., 2004 г"

Площите със **зърнени култури** през периода 2001-2004 г. са намалели с 42.4% (16 765 ха) и представляват 30,8% от площите със зърнени култури в Югозападния планов район. Основната зърнена култура, отглеждана в Софийска област е *пшеницата*, която заема площ от 15 891,7 ха или приблизително 70 % от площите със зърнени култури през стопанската 2003/2004 г. Останалите култури, които се отглеждат преимуществено в областта са *ечемика* с 2 917,4ха (12,8% от площите със зърнени култури), *царевица* с 2 218,7 ха (9,7%) и *овес* 1 779,5 ха (7,8%). Наблюдаваното намаление на площите със зърнени култури в периода 2000-2004 г. се дължи основно на значително съкращаване на площите заети с царевица и ечемик. Намалението на площите с основните зърнени култури през стопанската 2003/2004 г. е както следва:

- Пшеница - 15,1%
- Ечемик – 49,4%
- Царевица – 63,0%

Почвено-климатичните дадености (условия) определят и по-ниските **средни добиви от дка** на зърнените култури, отглеждани в Софийска област. Средните добиви от царевица са едва 54% от средните за страната, при пшеницата - 60%, ечемика 63% и овеса – 80%. Като причини за ниски добиви могат да се изтъкнат следните фактори: ниска степен на проведени агротехнически мероприятия, планински релеф, ниските температури. Високата надморска височина съчетана с почвено-климатичните условия предразполагат отглеждането на зърнени култури с къс вегетационен цикъл, непретенциозни към почвените условия. Алтернативна зърнена култура подходяща за

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

отглеждане в Софийска област може да бъде *ръжта*, която се характеризира с висока зимоустойчивост, невзискателност към почвеното плодородие, голяма екологична пластичност и устойчивост на болести. Друга подходяща култура се явява *тритикале*, която съчетава качествата на пшеницата (висока продуктивност и др.) и ръжта. Отглеждането на зърнени култури се обуславя и наличието на земи замърсени с тежки метали и висок радиоактивен фон, което позволява на тях да се отглеждат единствено зърнено-житни култури (пшеница, ечемик и царевица) и технически култури, тъй като не натрупват тежки метали, независимо от тяхното количество. Отглеждането на друг тип земеделски култури върху подобен тип почви крие сериозни здравни рискове.

В периода 2001-2004 г. площите заети с **маслодайни култури** и **технически култури** нараснаха над 7.5 пъти или близо 654%. Слънчогледът е единствения представител на маслодайните култури за областта, като площите заети с него възлизат на 9 924 ха, нареждайки областта на първо място в Югозападния планов район.

В периода 2001-2004 г. площите с **зеленчуци и цветя** са намалели с 1 535 ха (20%) и в края на 2004 г. възлизат на 6 002 ха или 24.3% от площите със зеленчуци и цветя в ЮЗПР. Добри предпоставки за отглеждане на зеленчуци се срещат по поречието на реките, където почвените характеристики и възможностите за напояване са добра предпоставка. В зеленчукопроизводството преобладават малки частни стопани, в чиято дейност често липсва пазарна ориентация. Значителна част от земеделските стопани отглеждат зеленчуци на малки парцели за задоволяване на собствени нужди, като на пазара се появяват малки излишъци. Приоритетна култура в областта са картофите, като през селскостопанската 2003/2004 г. площите заети с тях възлизат на 3 188,7 ха или над 50% от земите със зеленчуци. Очертаната тенденция за намаляване на площите със земеделска продукция се наблюдава и по отношение на зеленчуците, като намалението на основната зеленчукова култура – картофите е в рамките на 58,5% в периода 2000-2004 г.

В стремежа за диференциране на земеделската продукция през последните години в Софийска област си проправят път някои добри практики в областта на отглеждането на **етерично-маслени култури**. През 2004 г. площите заети с този тип култури възлизат на 62,3 ха, като се отглеждат основно *лавандула* (52,3 ха) и *маслодайна роза* (10 ха). Лавандулата се явява една добра алтернатива за селскостопанските производители поради успешното ѝ отглеждане в слабо до средно плодородни и неполивни площи.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

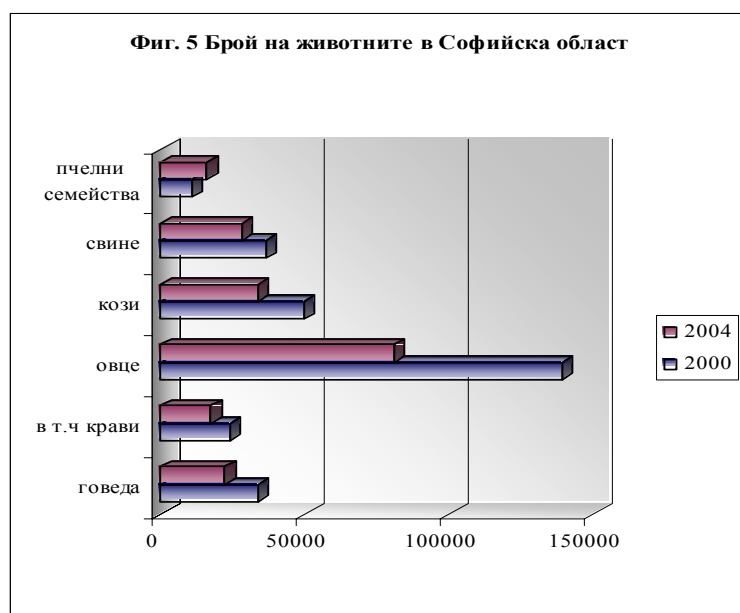
Агроекологичните условия в плановия район дават добри перспективи за разнообразяване на отглежданите земеделски продукти чрез култивиране на лечебни растения и етерично маслени култури – мащерка, бял риган, лавандула и др.

През 2004 г. **трайните насаждения** заемат 2% (4 574 ха) от използваемите земеделски площи в Софийска област. Отглеждат се предимно овощни насаждения (около 3 500 ха) и лозя (около 1 000 ха).

Характерни овощни насаждения за областта са сливите, ябълките черешите и вишните. През последните години се наблюдава тенденция към отглеждане на ягодоплодни и подкултурни насаждения.

4.5.3. Животновъдство

Развитието на животновъдството в Софийска област се обуславя от природните

климатични ресурси. Високият дял на естествени ливади спомага за развитието на пасищно овцевъдство и месодайно говедовъдство. Сериозно застъпени в областта са птицевъдството, козевъдството, свиневъдството и пчеларството. Наблюдаваното общо намаление на животните в

Източник: НСИ

страна е характерно и за Софийска област. През 2004 г. се отчита намаление на броя на ЕРД в областта, който в сравнение с 2000 г. е с 33.7%

по-малко. През същия период ДРГ е намалял в рамките на 32-42%, съответно за козите и овцете. По-слабо е отчетеното намалението при свинете с близо 23%. По отношение на птиците през периода значителни изменения не се наблюдават. Техният брой е нараснал незначително - около 1% в периода 2000-2004 г., като по-значително увеличение се отчита при кокошките-носачки с над 19% за периода.

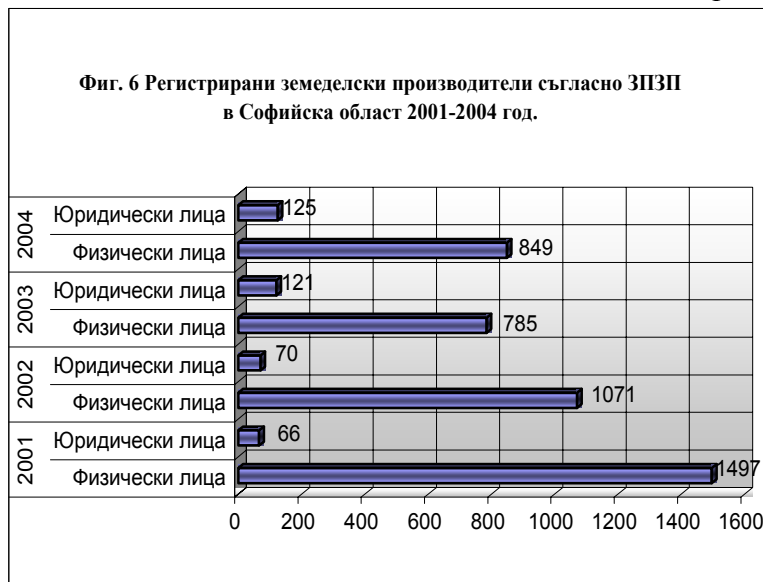
Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

През последните години се наблюдава силно развитието на пчеларството, като броят на пчелните семейства в Софийска област нарасна с 46,3% и достигна 15 945 броя (2004 г.) спрямо 10 902 броя през 2000 г.

Липсата на пазарна ориентация на произвежданата продукция се явява сериозен проблем пред възможностите за интензивно развитие на животновъдството в Софийска област.

4.5.4. Регистрирани земеделски производители

Съгласно разпоредбите на Закона за подпомагане на земеделските производители (ЗПЗП) към Министерството на земеделието и горите се изгради и функционира Регистър на земеделските производители. Регистрацията на земеделските производители е необходимо условие за достъп до финансово подпомагане по програма САПАРД на ЕС и ДФ “Земеделие”. С приключване на преговорите по

присъединяването към ЕС подготовката на селското стопанство се фокусира върху регистрацията на земеделските производители, проблемите на ползването на земеделска земя и финансовите схеми за подпомагане на земеделските стопани.

Източник: МЗГ, “Аграрен доклад 2004”

Броят на регистрираните земеделски производители през 2004 г. е 974 души, от които преобладаващата част са физически лица – 849 души. През периода 2001-2004 г. се наблюдава устойчива тенденция към нарастване на броя на регистрираните юридически лица и в края на периода техният брой достига 125 души, което е 12.8% от всички регистрирани производители. Очаква се тенденцията за нарастване на регистрацията на юридически лица да се запази и през следващите години, от една страна поради по-добрите възможности за получаване на субсидии и от друга за по-бързо достигане на санитарните и хигиенни изисквания на ЕС за произведената продукция. Потенциалът за развитие на селското стопанство се ограничава от

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

агроекологичните условия, включително развитието на хидромелиоративната мрежа. Негативно влияние има силната индустриализация на областта, особено в районите с влошено състояние на околната среда. Въпреки че селското стопанство няма структуроопределящ характер за регионалната икономика следва да се насърчават селското стопанство, неговата пазарна реализация и развитието на свързаната с него хранително-вкусова промишленост. Близостта на град София като водещ консуматорски център в страната благоприятства селскостопанския бизнес и представлява ресурс за разнообразяване на икономическите дейности в граничните, селските и планинските райони на Софийска област.

Възможностите за развитие на селско стопанство са свързани предимно с планинското животновъдство, като се стимулира възникването на вертикални клъстери с предприятия от хранително-вкусовата промишленост.

4.5.5. Хидромелиорации⁸

Развитието на конкурентноспособно селско стопанство не може да се осъществи без пълноценно и рационално използване на водните ресурси, възстановяване и модернизация на хидромелиоративната система.

Ясно изразения полупланински релеф предопределя и възможностите за изграждане на хидромелиоративната инфраструктура в рамките на областта. Изградените напоителни системи в Софийска област обхващат 204 220 дка, от които 172 333 дка (84,4%) са годни за експлоатация. Областта е разделена на четири *хидротехнически района* (ХТР), като изградените съоръжения се стопансват от “Напоителни системи ЕАД София клон”.

- *ХТР “Елин Пелин”* включва общините Елин Пелин и Горна Малина. Изградените поливни площи са 107 806 дка или 52,8% от всички площи в Софийска област. Годните за напояване са едва 78,3% (84 442 дка). По-голяма част от площите за напояване са съсредоточени в община Елин Пелин – 97 747 дка. За земеделско напояване на землищата на селата Огняново и Доганово се използват водите от язовир Огняново. Изграденият магистрален канал (ИМК) за използване на водите от язовир “Панчарево” не се използва. В община Горна Малина изградените напоителни системи обхващат 10 059 дка, от които всички са годни за експлоатация.

⁸ По данни на “Напоителни системи” ЕАД, клон София”

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

- *ХТР “Ихтиман”* е вторият по големина район в Софийска област. Обхваща общините Ихтиман и Самоков. Изградените поливни площи са 51 194дка, от които всички са годни за напояване. Към НС “Ихтиман” са изградени 39 0113дка поливни площи. Основен водоизточник е яз.”Бакър дере”. Напояването на земеделските земи се извършва гравитачно чрез изградена закрыта тръбна система, посредством два магистрални канала М1 и М2. Техническото състояние на изградените съоръжения е добро и позволява тяхната експлоатация. Хидротехнически участък Самоков включва НП “Алино” и НС “Самоков”. За земеделско напояване се използва яз.”Алино” чрез изградени открити канали. За напояване на земеделските земи в землището на с.Доспей се използва речно водохващане от р.Искър. Използва се гравитачно напояване.
- *ХТР “Ботевград”* включва общините Ботевград и Правец. Изградените напоителни площи са 40 417 дка, от които 82,7% са годни за напояване. В община Ботевград, поливните площи са 36 864 дка или 91,2% от всички изградени в хидротехническият район. Основен водоизточник е яз.”Бебреш”. Напояването на земеделските земи се извършва основно гравитачно чрез изградената закрыта тръбна система.
- *ХТР “София”* обхваща общините Годеч (НС “Нишава”) и Костинброд (НС “Блато”). Изградените поливни площи обхващат 4 803 дка земеделски земи, от които 52% са годни за експлоатация. Напояването на земеделските земи се извършва гравитачно чрез речни водохващания от реките Нишава (Годеч) и Блато в община Костинброд.

Таблица № 6 Поливни площи и първа поливка 2001-2003 г.

Софийска област	Изградени поливни площи	Годни поливни площи	Първа поливка 2001 г.	Първа поливка 2002 г.	Първа поливка 2003 г.
	дка	дка	дка	дка	дка
Общо	204220	172333	2932	3014.5	3188.9
ХТР "ЕЛИН ПЕЛИН"	107806	84442	0	0.0	0.0
община Елин Пелин	97747	74383	0	0.0	0.0
община Горна Малина	10059	10059	0	0.0	0.0
ХТР "ИХТИМАН"	51194	51194	2636	2670.5	2825.1
НС "Ихтиман"-гравитачно	39013	39013	2636	2670,5	2566,0
НП "Алино"	7857	7857	199	190,0	190,5
НС "Самоков"-гравитачно	4324	4324	99	120,0	68,6
ХТР "БОТЕВГРАД"	40417	33417	253	334.0	363.8
НС "Ботевград"-гравитачно	35194	29044	253	316,0	362,8
НС "Ботевград"-помпено	1670	820	0	0,0	0,0
НС "Правец"	3553	3553	0	18,0	1,0
ХТР "София"	4803	3280	43	10.0	0.0
НС "Нишава"-гравитачно	1600	1600	0	7,0	0,0
НС "Блато"-гравитачно	3230	1680	43	3,25	0,0

Източник: "Напоителни системи ЕАД София клон"

От всички изградени поливни площи в Софийска област, през 2003год. се напояват приблизително 0,2% или 3 188,9 дка. Независимо от наблюдаваното слабо нарастване на напояваните площи в периода 2001-2003 г. реалният капацитет на изградените съоръжения не се използва рационално. През 2003 г. се напояват земеделските земи в общините Ихтиман (2 566 дка), Самоков (259,1 дка) и Ботевград (362,8дка). Основните земеделски култури, които се напояват в областта са царевица и зеленчуци (предимно картофи).

Основните причини, които определят слабото използване на потенциала на изградените хидромелиоративните съоръжения са:

- *Раздробената земеделска земя*, която силно затруднява и прави нерентабилно осъществяването на агротехнически и хидромелиоративни дейности;
- *Ценовата политика*, заложенa в нормативната уредба и неуредените отношения в системата;
- *Хроничен недостиг на финансови средства* за поддръжка, реконструкция и модернизация на изградените напоителни съоръжения.

4.6. Горско стопанство

Горското стопанство и горскостопанските ресурси имат важно значение за икономическото развитие на областта, където са представени дърводобивната и дървопреработвателната промишленост. Броят на предприятията в подсектора е 95, които през 2003 г. са реализирали продукцията в размер на 8 018 хил.лв., като спрямо 1999 г. се наблюдава увеличение на продукцията с 1 177 хил. лв.

Горският фонд възлиза на 340 716 хектара или 48,2% от общата територия на Софийска област, при средно за страната 34%. Държавен горски фонд са 68,4% от горите. Недържавната собственост върху гори и земи от горския фонд е разпределена както следва: физически лица 19,9%, общини – 19,3%, религиозни общности 0,1%, частни юридически лица 0,3%.

Разпределението на горите по видове е както следва: иглолистните култури обхващат 11 6703 ха горска площ, а широколистните – 71 582 ха. За реконструкция са 54 012 ха, издънковите за превръщане са 135 243 ха, а незалесената площ, подлежаща на залесяване е 13 487 ха.

Горският фонд се стопанисва от Регионално управление по горите – София, и ДДС “Арамлиец”, малка част от горите попада в Националните паркове “Рила” и “Централен Балкан” и Природните паркове “Витоша” и “Врачански Балкан”.

Лесоустройството се базира на дългогодишна практика, но все още се концентрира изключително върху използването на дървесните ресурси, като липсва многофункционално управление на горите. Освен дърводобива стопанско значение има вторичното използване на горите за събиране на билки, гъби и горски плодове, развитие на ловния туризъм и екотуризма.

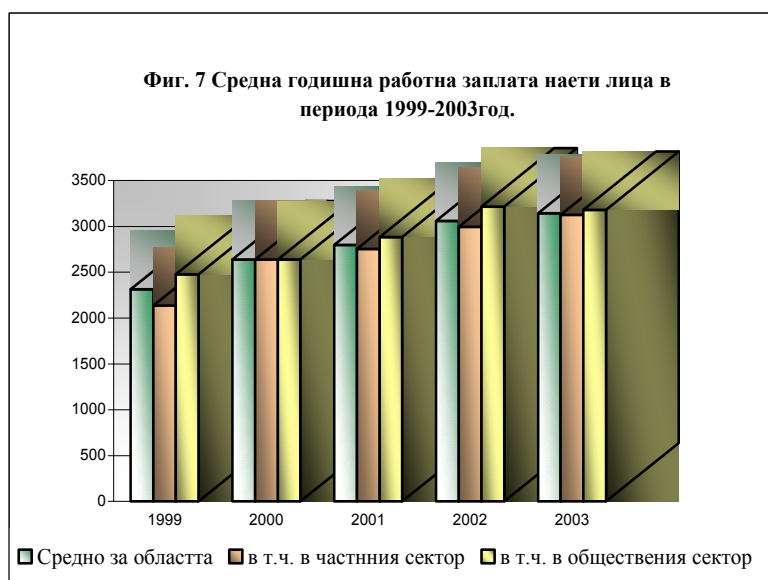
Основните проблеми в сектора са свързани с незаконните сечи, невъзможността на частните стопани за реално управление на горската собственост и липсата на финансов ресурс за инвестиции за залесяване на обезлесени и ерозирани терени. Специфичен аспект е опазването на горите от пожари, включително развитие на сътрудничеството през границата.

5. Социална сфера

5.1. Доходи и Разходи

Основната част от дохода на домакинствата се формира от работната заплата, пенсиите, от домашното имущество и други приходи. През периода 2000-2003 г. в структурата на общите доходи се наблюдава сериозни изменения. Като цяло, относителният дял на работната заплата намалява през целия период, но запазва водещата си роля с 44,8 % във формирането на общия доход.

Средната годишна работна заплата на наетите лица по трудово или служебно правоотношение за 2003 г. е 3 143 лева, като в общественния сектор тя е 3 181 лева, а в

частния – 3 124 лева. В периода 1999-2003 г. средната работна заплата нарасна с 21,8%. За общественния сектор увеличението е с 21,9%, а за частния с 22,8%. С най-високо заплащане през периода са общините Челопеч (6 625лв. или нарастване с 10%), Пирдоп (6 462лв. или нарастване 40%) и Мирково с

Източник: ТСБ-София

6 186лв. или нарастване с 32,5%.

Най-високи заплати през 2003 година са получавали лицата, работещи в отраслите “Финансово посредничество” - 6 473лв., “Добивна промишленост” с 5 808лв. и “Производство и разпределение на електроенергия, газ и вода” с 5 033лв.

В структурата на общия разход основен дял се пада на потребителските разходи, които в периода 2000-2003 г. е в рамките на 86,8% - 89,6%. Преобладаващата част от тази група разходи се пада на средствата отделяни за храна – от 40,7% (2002год.) до 48,6% (2001 г.). Високи са комунално-битовите разходи на домакинствата, като тяхния дял в групата на потребителските разходи се очаква да нараства и през следващите години. Разходите за данъци очертават слаба тенденция на нарастване и през 2003 г., като тяхният относителен дял е 3.9% от общите разходи на домакинствата.

5.2. Жизнен стандарт на населението

Голямият брой на общините включени в Софийска област определя в голяма степен и различните нива на развитие и условия на живот. Жизненият стандарт отразява социологическия фактор за развитието на човек към по-високи нива на развитие. При определяне на жизнения стандарт на населението важен фактор се явява равнището на икономическо развитие в съчетание с условията на социалната сфера и състоянието на околната среда. Измерването на жизнения стандарт предполага интегриране на показателите за икономическо, социално и екологично развитие. Към настоящия момент, като най-подходящ способ за измерване стандарта на живот в България се явява Индекса на човешко развитие (ИЧР). В основата на индекса стои човекът, който в еднаква степен изпитва нужда от добри доходи, образование и здраве. ИЧР съдържа три базови компонента:

- *Очакваната продължителност на живот (ОПЖ)* – показателя е комплексен, тъй като върху него влияе нивото на здравно обслужване, екологичната обстановка, условията на труд и др.;
- *Комбиниран образователен индекс (КОИ)* – показателя е претеглена величина от нивото на грамотност на възрастното население и записваемостта в училищата на децата между 7-18год.;
- *Реален БВП на глава от населението.*

По ИЧР за 2003 г. Софийска област се нарежда на 17 място в страната. Стойностите на отделните ключови показатели са както следва:

Табл. № 7 Ключови показатели за жизнения стандарт на населението в Софийска област

Област	ОПЖ индекс	ОПЖ ранг	Записваемост индекс	Грамотност индекс	КОИ индекс	КОИ ранг	БВП индекс	БВП ранг	Област. ИЧР индекс	ИЧР ранг
Софийска област	0,776	11	0,846	0,986	0,939	24	0,680	10	0,798	17

Източник: ПРООН "Доклад за човешкото развитие 2003год."

5.3. Заетост и безработица

5.3.1. Заетост

По данни на Националния статистически институт *коэффициентът на икономическа активност* в Софийска област към м. декември 2004 г. е 53,9%, при среден за страната 48,5%. По този показател областта се нарежда на трето място в рамките на района за планиране след област София-град (54,5%) и област Благоевград (54,2%). Главните причини за високата стойност на показателя е комбинираното влияние на относително слабата населеност на областта и значителната икономическа активност на бизнеса в областта, която рефлектира положително върху заетостта.

Коефициентът на заетост за Софийска област за същия период е 49,9% при средно за страната 42,3%. По този показател областта заема второ място в Югозападния район за планиране след област Благоевград (51,1%), като изпреварва област София-град (48,9%). Динамиката на показателя през периода 1999-2004 г. отразява увеличение с 10,3%.

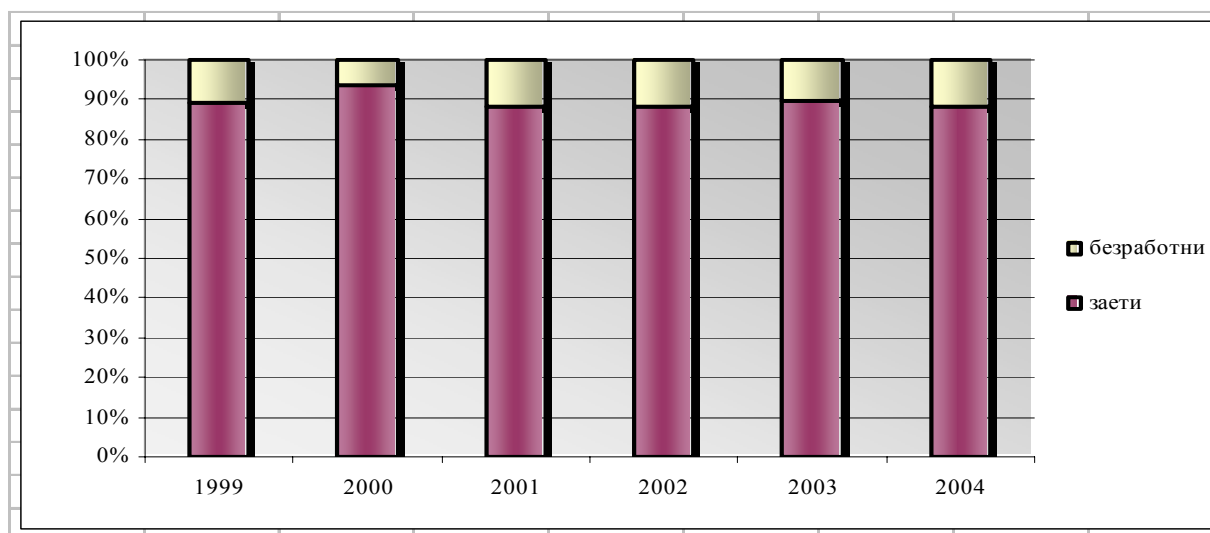
Броят на зетите лица в Софийска област през последното тримесечие на 2004 г. е 113,6 хил. души, като се наблюдава увеличение с 27,7% спрямо базовата 1999 г. и с 18,1 % спрямо предходната година. Ръстът на заетостта е свързан с разкриване на нови работни места в частния сектор и прилагането на активни мерки на пазара на труда, чрез създаване на субсидирани работни места.

Табл. № 8 Икономическа активност, заетост и безработица в Софийска област за периода 1999-2004 г.

	Общо	Работна сила			Коефициент на икономическа активност	Коефициент на заетост
		Всичко	Заети	Безработни		
		хиляди			%	
1999	224,8	99,8	88,9	10,8	44,4	39,6
2000	221,4	92,5	86,8	5,7	41,8	39,2
2001	229,8	107,2	94,8	12,4	46,7	41,2
2002	229,8	107,2	94,8	12,4	46,7	41,2
2003	227,2	125,0	112,0	13,0	55,0	49,3
2004	263,0	125,5	113,6	15,4	53,9	49,9

Източник: ТСБ - София

Фиг 8. Заетост и безработица в Софийска област за периода 1999-2004 г.

Източник: ТСБ - София

Броят на наетите лица в областта по трудово и служебно правоотношение през 2003г. е 58 465 души, като спрямо предходната 2002 г. се наблюдава увеличение с 2722 души⁹. В териториален аспект се наблюдават сериозни различия, като броят на наетите лица е намалял значително в общините Костенец (991 души) и Копривщица (404 души). В общини Ботевград (1230 души), Самоков (889 души) и Елин Пелин (680 души) се наблюдава най-голямо увеличение на показателя.

Спрямо базовата 1999г. в областта се наблюдава намаляване броя на за заетите с 1047 души или 1,76%. Най-значимо за периода е намаляването на наетите лица в общините Костенец (2313 души), Пирдоп (1272 души), Самоков (1012 души) и Своге (518 души). Броят на наетите лица се увеличава в общините Ботевград (2696 души), Елин Пелин (791 души), Ихтиман (710 души) и Костинброд (453 души).

Изследването на показателя в краткосрочен аспект (спрямо предходната година) и в средносрочен аспект (спрямо базовата година) демонстрира значителните различия между общините в областта, като същевременно очертава общи характеристики на пазара на труда на местно ниво. Наблюдава се благоприятното въздействие на прилаганите активни мерки на пазара на труда през периода 2003-2004 г., както и повишената икономическа активност в преобладаваща част от общините.

Като инструменти за насърчаване на заетостта на местно ниво следва да се продължи прилагането на активни мерки на пазара на труда, като интервенции насочени към

⁹ По данни на НСИ

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

лицата в неравностойно положение. Общините следва да провеждат агресивна политика на инвестиционен маркетинг за привличане на външен бизнес, както и да насърчават предприемачеството и разширяването на съществуващите предприятия. Посочените действия допринасят за създаването на устойчиви работни места, подобряване на заплащането и условията на труд.

Таблица №9 Наети лица по трудово и служебно правоотношение по общини в Софийска област през периода 1999-2003 г.

Община/област	година				
	1999	2000	2001	2002	2003
Антон	114	104	119	127	153
Божурище	1057	863	1133	1072	1095
Ботевград	7264	7519	7927	8730	9960
Годеч	1639	1653	1628	1586	1504
Горна Малина	1038	1003	1011	963	983
Долна Баня	419	376	387	343	671
Драгоман	1937	1858	1785	1668	1626
Елин Пелин	4618	4898	4693	4729	5409
Етрополе	3942	4122	4272	3930	3926
Златица	1030	853	894	889	941
Ихтиман	3544	3892	4082	3960	4254
Копривщица	550	563	751	787	383
Костенец	5447	4508	4468	4125	3134
Костинброд	3548	3574	3623	3901	4001
Мирково	1343	1371	1397	1250	1177
Пирдоп	4120	2954	2944	2877	2848
Правец	1579	1279	1173	1260	1532
Самоков	9117	7633	7441	7216	8105
Своге	4941	4406	4638	4263	4423
Сливница	1324	1519	1240	1211	1380
Чавдар	72	70	64	75	96
Челопеч	869	850	871	781	864
Софийска област	59512	55868	56541	55743	58465

Източник: ТСБ - София

В структурата на заетостта през 2003 г. най-голям дял заемат дейностите “Селско, ловно, горско и рибно стопанство” (31 201 души, 31,85%), “Преработваща промишленост” (19 738 души, 20,15%) и “Търговия, ремонт на автомобили, лични вещи и стоки за домакинството” (10 675 души, 10,90%). В периода 1999-2003 г. най-

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

динамично развиващите се сектори по отношение на заетостта са “Други дейности, обслужващи обществото и личността” (132,68%), “Транспорт, складиране и съобщения” (34,17%), “Търговия, ремонт на автомобили, лични вещи и стоки за домакинството” (33,72%). От посочените сектори само последният има относително висок дял в регионалната заетост, като създава 10,90% от работните места.

С негативна динамика по отношение на броя на зетите лица се характеризират секторите “Финансово посредничество” (-83,87%), “Операции с недвижими имоти и бизнес услуги” (-38,31%), “Добивна промишленост” (-14,31%), “Образование” (-12,11%), “Здравеопазване и социални дейности (-10,33%) и “Преработваща промишленост” (-10,13%). Намалването на заетостта в тези сектори се дължи на реструктурирането на индустриалните предприятия и намаляване на зетите в публичния сектор.

Таблица №10 Зети лица по икономически дейности в Софийска област за периода 1999-2003 г.

Икономически дейности	Година				
	1999	2000	2001	2002	2003
Общо	91682	91166	92141	92613	97955
Селско, ловно, горско и рибно стопанство	27124	28842	28223	28075	31201
Добивна промишленост	4877	4786	4844	4463	4179
Преработваща промишленост	21963	20615	20563	20786	19738
Производство и разпределение на електроенергия, газ и вода	1003	874	1059	1245	1201
Строителство	2753	2817	2549	2281	2609
Търговия, ремонт на автомобили, лични вещи и стоки за домакинството	7983	8495	9651	10088	10675
Хотели и ресторанти	2833	3192	3017	2653	3295
Транспорт, складиране и съобщения	4097	4500	4447	5686	5497
Финансово посредничество	465	117	55	36	75
Операции с недвижими имоти и бизнес услуги	3602	3326	3570	3338	2222
Държавно управление и обществено осигуряване	2201	2739	2927	2742	2942
Образование	6268	5914	5626	5561	5509
Здравеопазване и социални дейности	4435	3326	3596	3676	3977
Други дейности, обслужващи обществото и личността	2078	1623	2014	1983	4835

Източник: ТСБ - София

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

В териториален аспект по отношение на заетостта най-значимо присъстват общините Ботевград (17,03% от работните места в областта), Самоков (13,86%), Елин Пелин (9,25%), Своге (7,65%) и Ихтиман (7,28%). Броят на работните места зависи както от икономическата активност в отделните общини, така и от общия брой на населението им.

Динамиката на заетостта по общини варира в широки граници, като за периода 1999-2003г. най-много работни места са разкрити в община Ботевград (2696 работни места, прираст на работните места 37,11%). Следват общини Елин Пелин (791бр., 17,13%), Ихтиман (710бр., 20,03%), Костинброд (453бр., 12,77%) и Долна баня (252 бр., 60,14%).

Значително намаляват работните места в общини Костенец (2304 бр., 42,30%), Пирдоп (1272 бр., 30,87%), Самоков (1012 бр., 11,10%), Своге (518 бр., 10,48%).

Таблица №11 Наети лица по трудово и служебно правоотношение по общини в Софийска област за периода 1999-2003 г.

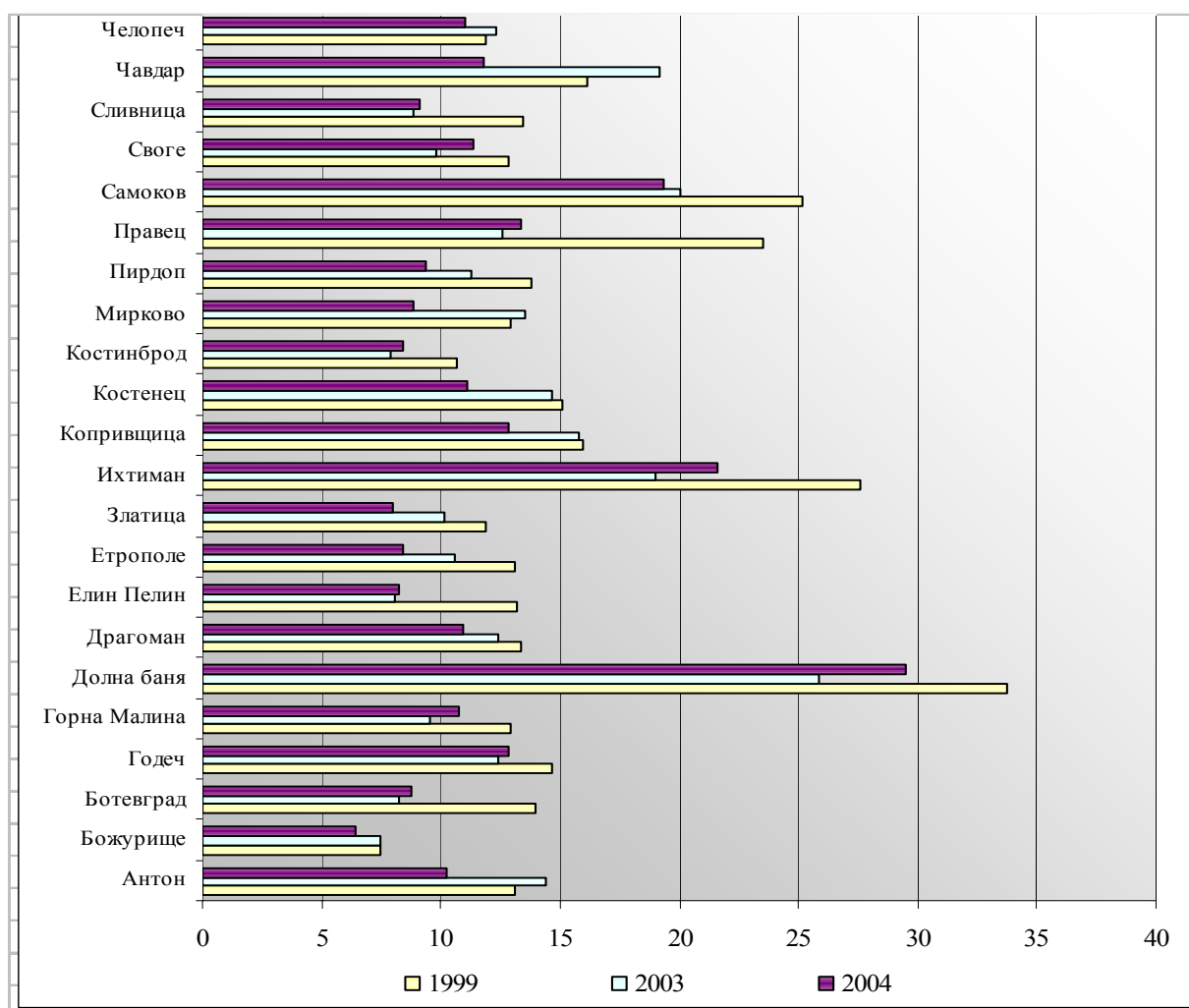
Общини	Година				
	1999	2000	2001	2002	2003
Софийска област	59512	55868	56541	55743	58474
Антон	114	104	119	127	153
Божурище	1057	863	1133	1072	1095
Ботевград	7264	7519	7927	8730	9960
Годеч	1639	1653	1628	1586	1504
Горна Малина	1038	1003	1011	963	983
Долна баня	419	376	387	343	671
Драгоман	1937	1858	1785	1668	1626
Елин Пелин	4618	4898	4693	4729	5409
Етрополе	3942	4122	4272	3930	3926
Златица	1030	853	894	889	941
Ихтиман	3544	3892	4082	3960	4254
Копривщица	550	563	751	787	383
Костенец	5447	4508	4468	4125	3143
Костинброд	3548	3574	3623	3901	4001
Мирково	1343	1371	1397	1250	1177
Пирдоп	4120	2954	2944	2877	2848
Правец	1579	1279	1173	1260	1532
Самоков	9117	7633	7441	7216	8105
Своге	4941	4406	4638	4263	4423
Сливница	1324	1519	1240	1211	1380
Чавдар	72	70	64	75	96
Челопеч	869	850	871	781	864

Източник: ТСБ – София

5.3.2. Безработица

По данни на Агенцията по заетостта броят на безработните лица към 31.12.2004 г. е 15 419 безработни, а равнището на безработица е 12,29%. В териториален аспект с най-ниско равнище на безработица са общините Божурище (6,44%), Златица (7,92%) и Елин Пелин (8,22), а с най-високо – Долна баня (29,47%), Ихтиман (21,58%) и Самоков (20,02%). През декември в 16 от общините на областта равнището на безработица е под средното за страната (12,16%). Най-значително намаление на показателя за 2004 г. спрямо края на предходната година е постигнато в общините Чавдар (със 7,41%), Мирково (с 4,72%) и Антон (с 4,15%)¹⁰.

Фиг. 9 Равнище на безработица по общини в Софийска област

Източник: ТСБ - София

¹⁰ Дирекция “Регионална служба по заетостта” – София, Пазар на труда в софийска област през 2004г.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

През периода 1999-2004г. равнището на безработица намалява във всички общини от областта, като най-значимо е намалението в общини Правец (10,14%), Ихтиман (6,00%), Самоков (5,82%) и Елин Пелин (5,00%).

Същевременно се наблюдава увеличение на равнището на безработица спрямо предходната 2003 г. в общините Елин Пелин (0,16%), Сливница (0,32%), Годеч (0,39%), Ботевград (0,51%), Правец (0,84%), Горна Малина (1,24%) и Долна баня (3,60%).

Групи в неравностойно положение на пазара на труда

Безработните лица в неравностойно положение имат затруднен достъп до пазара на труда, който най-често се дължи на дискриминация по отношение на пол, възраст, образователен ценз и понякога етническа принадлежност.

Най-честите причини са ниска конкурентноспособност, провокирана от липса или неадекватно на търсенето образование и/или професионална квалификация, лица с намалена работоспособност, както и освободените от местата за лишаване от свобода.

Групите в неравностойно положение на пазара на труда са безработни младежи до 29 г. възраст, дълготрайно безработните лица, безработните жени, лицата с трайно намалена работоспособност, лицата без образование и квалификация и др.

Таблица №12. Рискови групи на пазара на труда в Софийска област през 2004 г.

Групи	Брой	Дял (%)
Жени	8809	54,8
Младежи (до 29 г.)	4735	29,5
Дълготрайно безработни (над 1 год.)	7873	49,0
С основно или по-ниско образование и без специалност	8683	54,0
Лица с намалена трудоспособност	906	5,6

Източник: ТСБ - София

Делът на безработните младежи до 29 г. в областта е с 2,8% над средното ниво за страната, като в края на 2003 г. той е 29,62% от регистрираните в бюрата по труда безработни.

Най-висок дял на безработни младежи е регистриран в общините Правец (40,55%), Ихтиман (38,38%), Челопеч (36,08%), Самоков (34,89%), Долна баня (32,60%), Сливница (30,88%), Етрополе (30,78%), Златица (29,93%) и Антон (29,66%), при средна стойност за страната 26,82%.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Липсата на професионален опит, неактуалната професионална квалификация и образование на преобладаваща част от младите хора са най-важните причини за неравностойното им положение на пазара на труда.

Дълготрайно безработните лица са специфична група в неравностойно положение на пазара на труда, за която е характерна силната загуба на трудови навици и десоциализацията, напускане на пазара на труда поради отпадане от регистрация. Лицата в тази група най-често са с неадекватна на търсенето или липсваща професионална квалификация и образователен ценз, налице е дискриминация поради възраст.

През 2003 г. дълготрайно безработните са формирали 50,60% от свободните човешки ресурси в областта, при средна стойност за страната 53,15%. Стойността на показателя варира в широки граници по общини, като най-висок е дялът на безработните в тази група в общините Самоков (64,47%), Долна баня (60,95%), Правец (60,29%), Чавдар (58,77%), Драгоман (56,79%) и Копривщица (55,17%).

Броят на **лицата с трайно намалена работоспособност** в областта през 2003 г. е 795 души, като дялът на тази група варира в границите между 4 и 6% от безработните лица. Въпреки ниския относителен дял е необходимо провеждането на активна политика по отношение на тази група, поради силно ограничения достъп до пазара на труда, който се ограничава до програмите на МТСП и мерките за заетост по Закона за насърчаване на заетостта.

Относителният дял на **безработните жени** през 2003 г. в Софийска област е 54.65% (9 294 души) и е близка до средната стойност за страната, като следва динамиката на безработицата в България.

Безработните лица с **основно или по-ниско образование** са 8 582 души и формират 50,46% от свободните човешки ресурси. Липсата на образование и квалификация силно затруднява достъпа на тази група до пазара на труда, като безработните от тази група са склонни да приемат работа без оглед на заплащане и условия на труд. Възможностите за работа са ограничени до програмите за заетост, сезонна работа в селското стопанство и строителството и неквалифициран труд.

Анализът на заетостта и безработицата в Софийска област извежда следните специфики на пазара на труда:

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

- Налице е демотивация и отпадане от трудовия пазар поради изтичане на периода през който безработните получават обезщетения, като по този начин се формира изкривена картина на безработицата;
- В граничните, селските и планинските райони е налице драстично висока безработица и липса на свободни работни места, където възможностите за труд са ограничени до субсидирана заетост;
- Близостта на столицата е предпоставка за икономическа миграция поради достъпът до повече и по-качествени работни места в гр. София;
- Процесите на реструктуриране на предприятия в повечето общини налагат специфични мерки за квалификация и преквалификация на работната сила.

5.4. Здравеопазване

В Софийска област функционират 16 болнични заведения с 1 745 легла, от които 8 многопрофилни болници, 4 специализирани болници и 4 диспансери. Извънболничната помощ се осигурява от 22 медицински и 27 стоматологични центъра. На територията на областта работят 955 лекари, от които 170 общопрактикуващи и 149 стоматолози, подпомогнати от 1 747 души със средно медицинско образование. Броят на населението на един лекар в областта е 287 души, което е съизмеримо със средното за страната (283 души). Един стоматолог обслужва 2 045 души и по този показател областта изостава значително (средно за страната 1277 души).

Здравната мрежа е разположена неравномерно по общини, като е концентрирана в поголемите градски центрове, като обслужва и съседните общини. Основните проблеми са свързани с остарялата материално-техническа база и с недостига на финансови ресурси за нейното подобряване. В пограничните и планинските райони в отделни населени места се наблюдава затруднен достъп и влошено качество на медицинските услуги.

Неравномерното разположение на мрежата за медицински услуги и недостига на медицински специалисти в част от общините са свързани с по-ниско качество на услугите, недостатъчна здравна култура на населението, особено в изолирани териториални или етнически общности.

За нейното подобряване е необходимо провеждане на информационни кампании, привличане на специалисти в малките населени места и подобряване на достъпа до медицински услуги за малцинствени етнически групи.

5.5. Образование

Възможностите за достъп до образователни услуги в областта са благоприятствани предимно поради близостта до столичния град, в който са концентрирани значителен брой висши и специализирани средни училища. Същевременно образователната мрежа в Софийска област е относително добре развита.

На територията на областта функционират две висши учебни заведения (Международно висше бизнес училище в гр. Ботевград и City University в гр. Правец) 128 училища, от които 17 профилирани училища, 107 общообразователни училища и 4 специални училища, в които са ангажирани 2630 души педагогически персонал. Учащите са 34079, от които в специални училища 399 души.

По данни на НСИ детските градини в областта през 2003г. са 108, в които са заети 568 души педагогически персонал. През същата година детските заведения са посещавани от 6572 деца.

Основните проблеми в образованието са свързани с лошото състояние на материалната база в училищата, концентрацията на учебни заведения в общинските центрове и неравномерно развитие на образователната мрежа, ниско качество на чуждоезиковата и компютърната подготовка в училищата. Специфичен проблем е достъпът до образование и отпадането от образователната система на деца от ромската етническа група, която следва да бъде обект на целенасочена политика.

Усилията за подобряване качеството на образованието следва да се концентрират в адаптиране на образователните услуги съобразно потребностите на регионалната икономика и местната специфика и подобряване на практическата ориентация на обучението.

Потенциала на регионалната образователна мрежа е свързан с развитата базова образователна мрежа, професионалното образование и наличието на реномирани висши учебни заведения. Близостта до столицата осигурява достъп до концентрираната в София образователна мрежа (19 университета, професионални училища, научно-изследователски центрове) и високо качество на образованието, във всички области на приложното и академичното знание.

Подобряването на образователните услуги е свързано както с адаптиране на образованието в съответствие с потребностите на бизнеса и промените в структурата на

общинските и регионалната икономика, така и с развитие на партньорства с частните институции, предлагащи обучение.

Професионалното образование, като инструмент за повишаване конкурентноспособността на човешкия капитал и повишаване на инвестиционната привлекателност следва да бъде във фокуса на планираните интервенции. Следва да се насърчава частната инициатива за предоставяне на качествено образование и продължаващо обучение, включително, фирмено обучение.

5.6. Културно-историческо наследство

Културното наследство на областта включва различни исторически периоди, запазени са паметници от античността и ранното средновековие – останки от крепости и пътни станции в общините Драгоман, Ихтиман и Костинброд. От периода на Възраждането са запазени десетки църкви, манастири и архитектурни паметници разположени във почти всички общини в областта. Специално следва да се отбележи архитектурния ансамбъл в Копревцица и значението на града като възрожденски културен и занаятчийски център наред със Самоков.

На територията на Софийска област са разположени 227 културни паметници с национално значение, 13 музея, 191 читалища и 339 библиотеки.

Потенциалът на Софийска област за формиране и развитие на туристически продукти, базирани на културно-историческото наследство е използван в недостатъчна степен. Преобладаващата част от паметниците на културата са в лошо техническо състояние и са необходими значителни средства за тяхната реставрация, консервация и социализация.

Липсва интегрирана информационна система за местното културно наследство и предлаганите туристически маршрути, както и обвързването с туристически продукти. Необходимо е картиране и промотиране на обектите, като част от туристически маршрути и пакети.

6. Техническа инфраструктура

6.1. Водоснабдяване и канализация

6.1.2. Водоснабдяване

Водоснабдяването на областта е важен елемент имащ влияние върху живота и стопанската дейност на населението. Дебитът на водоизточниците е в тясна връзка с климата, релефа и хидроложкия състав на почвите.

Водоснабдяването на населението в Софийска област се осъществява от 2 дружества. По форма на собственост към 2005год., на територията на областта функционира една общинска фирма “В и К Бебреш” ЕООД гр. Ботевград и едно държавно дружество “В и К – София област” със 100% държавно участие, което стопанисва изградената водоснабдителна и канализационна структура в останалите общини от областта. Държавното дружество е преобразувано в търговско дружество и обслужва сравнително голям брой потребители. Това дава по-голяма финансова стабилност и възможност за поддържане на съществуващата и за инвестиции и изграждане на нова инфраструктура чрез използване на съвременни материали и технологии.

Съгласно Закона за общинската собственост, изградената след 1998 г. В и К инфраструктура става собственост на общината на територията на която се намира. Част от тези системи са актувани като публична общинска собственост, а една част от тях се използва без да е предадена за стопанисване и експлоатация.

Водоснабдяването на населението от Софийска област се извършва от 692 водоизточника¹¹, от които 457 каптажи, 63 дренажи, 79 тръбни кладенци, 60 речни водохващания и 32 шахтови кладенци. Община Ботевград ползва за водоснабдяване на населението и язовир “Бебреш” намиращ се на нейна територия.

Дължината на изградената водопроводна мрежа¹² е 3 432,12 км., от които 75,3 % (2 585,84км) са етернитови тръби, стоманените тръби заемат 23% или 787,26км¹³. В Софийска област всички населени места са с изградено централно водоснабдяване, като изключение правят само някои от малките населени места в областта. Това предопределя и високия дял на водоснабдено население, което за Софийска област е в

¹¹ Виж Приложение Техническа инфраструктура- таблица “Брой и вид на водоизточниците”

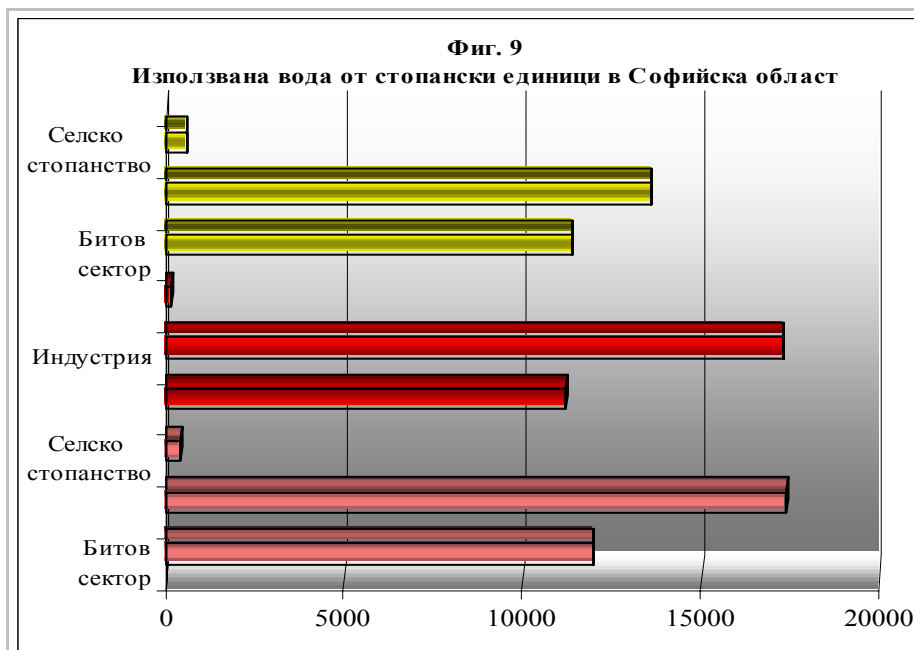
¹² Информацията за сектор ВиК е предоставена от “В и К София област” и “В и К Бебреш” гр.Ботевград

¹³ Виж Приложение Техническа инфраструктура – таблица “Вид и дължина на водопроводната мрежа”

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

рамките на 97,9% (2000год.) и 98,6% за 2003год. В периода 2000-2003год., относителният дял на населението в режим на водоползване намалява от 14,0% на 5.4%. Техническото състояние на водоснабдителната система е незадоволително, тръбният парк е амортизиран, което води до чести загуби на питейна вода, като отчетените загуби от В и К дружествата за 2003г. са в рамките на 39,96% за община Чавдар и 41,63% за община Самоков. Освен загуба на вода, остарелите водопреносни съоръжения са в основата на чести аварии, които нанасят значителни повреди на пътната настилка.

Потреблението на питейна вода в Софийска област намалява, като през 2003 год. достига 25 534хил.м³ или намалението с над 4,5% средно за периода 2001-2003год. Основен фактор се явява значителното намаление на използването на вода в индустриалния сектор, което достига в края на 2003год. размер от 13 582 хил.м³ или 21,8% по-малко употребена вода спрямо 2001год. (17 379 хил.м³). Потреблението на питейна вода от населението през 2003год. е 90л/ч ден на човек, което е значително под средните стойности за страната от 137л/ч ден на човек. В рамките на областта потреблението на вода варира от 68-69л/ч ден на човек за общините Чавдар и Елин Пелин до 144л/ч ден на човек за община Златица. Наличието на значителни индустриални мощности на територията на Софийска област, обуславят и по-високото

потребление на вода в индустриалния сектор на икономиката – близо 53% от общото потребление в областта, като през 2003 г., използваната вода в сектора е намаляла

Източник: "В и К София област" и "В и К Бебреш" гр.Ботевград

с 21,8% спрямо 2001год. Сред наблюдаваните стопански единици с най-високо използване на вода от индустрията се отчита в община Елин Пелин – 1 712 хил.м³.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Увеличение на използваната вода през 2003г. се наблюдава в сектор селско стопанство 588хил.м³, като 91,3% са използвани за напояване.

Реконструкцията и изграждането на нови водоснабдителни съоръжения е свързана с

Таблица №13 Пречиствателна станция за питейна вода

Община	ПСВ	дял на обслужвано население (%)
Елин Пелин	ПСВ "Габра"	5,4
Мирково	ПСВ "Мирково"	спряна от експлоатация
Правец	ПСВ "Правец"	53,1
Ботевград	ПСВ "Чжаница"	59,9
Златица	ПСВ "Златица"	86,3
Свoge	ПСВ "Лжканик"	15,9

Източник: "ВиК ЕООД София", "ВиК Бeбpел" ЕООД

наличие на сериозни финансови средства, където водещо ще бъде икономическата ефективност. Това ще създаде сериозни проблеми за малките населени места от областта, където подобни

инвестиции биха имали единствено социален ефект.

На територията на Софийска област функционират 5 пречиствателни станции за питейна вода (ПСВ). Пречиствателната станция в гр.Ботевград е въведена в експлоатация през 1991год. Изградената в община Елин Пелин пречиствателно съоръжение ПСПВ "Габра", обслужва единствено с.Габра, с.Вакарел и с.Крушовица, което обуславя и ниския дял на обслужено население. Собствеността върху пречиствателните съоръжения в общините Правец и Мирково не е прехвърлена на "В и К" ЕООД – София, което създава проблеми експлоатирането им, като ПСПВ "Мирково" е спряна от експлоатация .

6.1.2. Канализация

Изграждането на канализационна система в населените места има важно значение за поддържане на благоприятна и здравословна жизнена среда, опазване на водните и почвени ресурси от замърсяване и поддържане на екологичното равновесие в областта. Докато водоснабдителната инфраструктура е добре развита и обслужва почти цялото население на Софийска област, то степента на изграденост на канализационната система в и пречиствателните станции за отпадни води (ПСОВ) е значително по-ниска.

Изградената канализационна мрежа е с дължина от 470,94 км. (колектори и вътрешна мрежа), като обслужва основно общинските центрове, докато изграждането и проектирането на канализационни системи в другите селища е локално и инцидентно.

Табл №14 Пречиствателни станция за отпадни води		
Общини	ПСОВ	Дял на обслужваното население (%)
Елин Пелин	ПСОВ "Гара Елин Пелин"	16.7
Ихтиман	ПСОВ "Ихтиман"	74.3
Самоков	ПСОВ "Самоков"	66.2
Ботевград	ГПСОВ	70.4

Източник: "ВиК ЕООД София", ВиК "Бебреш" ЕООД

Част от промишлените предприятия на територията на Софийска област формирани промишлени отпадни води имат локални пречиствателни станции, но съществуват проблеми

с технологиите на пречистване и експлоатация на съоръженията. Основните проблеми са свързани със собствеността на пречиствателните съоръжения и липсата на достатъчно средства за модернизация и реконструкция, което често се оказва сериозна пречка за използване пълният капацитет на станциите. ПСОВ "Ихтиман" е включено в капитала на частната компания "ЧЛК-Ихтиман" и не се експлоатира от "ВиК" ЕООД – София, докато за ПСОВ "Самоков" е проектирано стъпало за допречистване, но строителството не е завършено и пречиствателната станция работи като двустепенна.

В населените места, където липсват ПСОВ, непречистените води (битови и промишлени) се заустват в реките, което води до тяхното замърсяване и оказва сериозно влияние върху местната флора и фауна. Решение за малките населени места е свързано със изграждане на модулни станции, които са по-ефективни като инвестиция и същевременно биха решили проблемите по-отношение на отпадните води.

Основните направления за развитие на водоснабдителната и канализационна инфраструктура трябва да се насочат към нейното модернизиране и изграждане като надеждна и отговаряща на съвременните изисквания инфраструктура. Това ще спомогне за подобряване на инвестиционната атрактивност на общините от областта, ще спомогне за подобряването качеството на живот на местното население, ще съдейства за опазването околната среда.

6.2 Транспортна мрежа

Софийска област има добра транспортна достъпност, която се осигурява от транспортна мрежа, включително пътна мрежа от висок клас. Високата степен на изграденост се дължи на стратегическото положение на областта по отношение на столицата и границата с Република Сърбия и Черна гора. Транспортната мрежа благоприятства достъпа до услуги и повишава инвестиционната и бизнес

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

привлекателност на общините, обслужвани от транспортните коридори и първокласните пътища. Същевременно пътната мрежа в пограничните и планинските райони е неразвита, а техническото състояние на инфраструктурата е крайно незадоволително.

През територията на Софийска област преминават два от трансевропейските международни коридори:

- Коридор № 10 (Централна Европа-Белград-София- Истанбул). Коридорът съвпада с 70 км. от автомагистрала “Тракия” в направление София – Истанбул. На границата със Сърбия и Черна гора е разположен ГКПП Калотина. Предвижда се в рамките на плановия период да се доизгради автомагистрала «Тракия», което включва и отсечката Калотина – Околовръстен път София.
- Коридор № 4 (Северна и Централна Европа-Видин-София-Атина). Коридорът покрива близо 72 км. от автомагистрала “Хемус”

Общата дължина на пътната мрежа на 2 856 км., от които 118 км. са автомагистрали. Средната гъстота на пътната мрежа е 40,4км./100км², което е над средната стойност за ЮЗПР (33,9км/10 кв.км.) и България (33,0км/100 кв. км). Високата степен на изграденост на пътната мрежа се определя от местоположението на столицата София. Областта се характеризира с висока степен на изграденост на пътища от висок клас спрямо средните показатели за страна. Преминаващите участъци от автомагистралите “Хемус” и “Тракия” през територията на Софийска област предоставят отлични възможности за достъп до голяма част от населените места в общините са предпоставка за инвеститорски интерес.

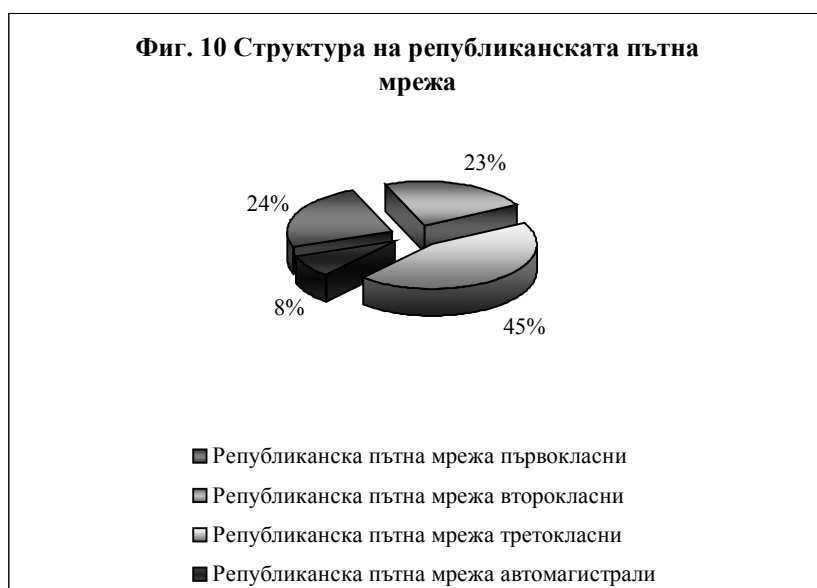
Важни за развитието на областта са и пътищата от първокласната мрежа, които са разположени радиално спрямо столицата. Тяхната дължина е 363 км., формирайки 24% от републиканската пътна мрежа минаваща през територията на Софийска област.

- Е-79 Видин – Мездра – Ботевград – Благоевград – Кулата. Пътят съвпада с трасето на МТК № 4, осигурявайки връзка с Румъния на север и Гърция на юг..
- Е-83 Гара Бяла – Плевен – Ябланица – Ботевград¹⁴. Пътят осигурява връзка с област Ловеч от Северен централен планов район.

¹⁴ Международните номера Е-83 и Е-79 съвпадат помежду си в участъка от Ботевград до София

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

- Е-80 Калотина – София – Пловдив –Капитан Андреево. Пътят съвпада с МТК №10 и осигурява връзка с Турция. При с.Калотина функционира единственото ГКПП на територията на областта.
- Е-871 и Е-773 Кюстендил – София – Пирдоп – Казанлък – Сливен - Бургас. Пътят свързва Софийска област с областите Кюстендил и Перник от ЮЗПР и област Пловдив от Южен централен район. Осигурява се връзка с Република Македония чрез ГКПП Гюешево - Куманово и на изток с черноморското пристанище Бургас.

Като цяло изградеността на пътната система е основно от пътища с асфалтова настилка – 98.2%. От останалите пътища според вида на настилката най-висок е дела на пътищата без настилка, малко над 1% от пътищата в Софийска област. В голяма степен

Източник: ТСБ-София

това се пътища разположени в периферни планински райони без значение за икономическия живот, които имат единствено значение за местните общности. Липсата на средства и отлагане във времето на ремонтните дейности по поддръжка и доизграждане на наличната пътна система е причина за влошаване на техническото състояние на част от третокласните и особено на общинските пътища. Това може да се окаже съществена пречка, която затруднява интегрирането на областта в европейското икономическо и социално пространство, ограничава мобилността и достъпа до различни видове стоки и услуги на местното население.

Приоритет по отношение на техническите характеристики на пътя е необходимостта от извършване на ремонтни дейности на второкласни (23% от републиканските пътища на територията на областта) и третокласни (45%), които осигуряват връзка със София и близките области.

Поради недостатъчни финансови средства в общинските бюджети за поддръжка и ремонт на месните пътища, голяма част от тях са амортизирани. Техническото

състояние на тези пътища е лошо – настилките са с недостатъчно ширина, крайно износени и деформирани. Проблемно се оказва и поддръжката на пътните елементи, като значителна част от тях - настилка, габарити, маркировка, сигнализаци, отводнителни и укрепителни съоръжения не отговарят на европейските стандарти за сигурност, комфорт на пътуването и безопасност на движението. Допълнително затруднение се явява и характерния за областта планински релеф, които затруднява и увеличава разходите за поддръжка на пътната система.

6.3. Железопътен транспорт

През територията на Софийска област минават две от основните железопътни магистрали на България. Първата е с направление Калотина – София – Пловдив – Димитровград и втората с направление София – Мездра. Железопътните магистрали са част от двата Трансевропейски транспортни коридори №4 и №10, които минават през територията на областта.

Планинският релеф характерен за областта, в значителна степен затруднява изграждането и поддържането на жп инфраструктура. В периферните райони изградената железопътна мрежа е от нисък клас или липсва. Броят на пътниците и конкуренцията на автобусния превоз, ограничава икономическата ефективност на проектите за изграждане на железопътна инфраструктура, като същевременно води и до закриване на някои от пътническите линии, което намалява мобилността на местното население и ограничава достъпа до публични услуги. Провежданата политика за икономическа ефективност се очаква да доведе до задълбочаване на процесите за съкращаване на слабо натоварени жп линии.

Алтернатива на жп. транспорта през последните години се явява автобусния превоз, който в повечето случаи предлага значително по-гъвкави решения като маршрути и транспортни разписания. Те използват предимствата на вече изградената транспортна инфраструктура, успяват да осигурят в по-голяма степен комфорт на пътниците, намаляват и времето за пътуване. Това прави автобусния транспорт по-конкурентноспособен и предпочитан като средство за пътуване.

Независимо от политика по отношение на железопътния превоз, съществуват населени места в областта, които са зависими от жп транспорта в осъществяване на контакти с други общини и области. Те следва да бъдат подкрепени по отношение на запазването

на функционирането на този вид транспорт, в противен случай населението в конкретните селища ще бъде изолирано.

Развитието на железопътната инфраструктура ще бъде насочено преимуществено към модернизация на двете основни жп магистрали и изграждането на производствени и складови терминали, които да подпомогнат развитието на бизнеса в областта. Възможността за изграждане на разклонение към изградени или изграждащи се индустриални паркове може да се окаже от съществено значение при формиране на инвестиционния избор на компании (български или чужди) за позициониране на техния бизнес на територията на областта.

6.4. Енергийна мрежа

На територията на Софийска област енергопреносната дейност се осъществява от “Електроразпределение София област” ЕАД, който развива дейността си в клоновете Перник, Благоевград и Кюстендил.

Създаването на пазарни условия за производство и доставка на електроенергия се свързва с осъществяване на приватизация на електроразпределителните търговски дружества. За тази цел “Електроразпределение София област” ЕАД, заедно с “Електроразпределение Столично” ЕАД и “Електроразпределение Плевен” ЕАД са включени в пакет “Западна България”. Основната цел, която се преследва е постигането на по-добра ефективност, подобряване на качеството на услуги и изграждане на съвременна корпоративна култура на управление на дружествата. С оглед изпълнението на плановете на 19.11.2004 год. се подписа договор с чешката компания CEZ за придобиване на 67% от капитала на дружествата включени в пакета “Западна България”

6.4.1. Газификация

Природния газ се явява добра алтернатива в търсена на евтина и екологично съобразена енергия от страна на битови и индустриални потребители. Замяната на традиционните енергоносители с природен газ води до намаляване вредните емисии и парникови газове, отделяни от използваните горивни инсталации и до подобряване състоянието на околната среда. Наред с това ще нарасне инвестиционната привлекателност на общините, ще бъдат внедрени нови технологии подобряващи условията на труд и ще се повиши качеството на живот на местното население. В следствие с намаляването на отделянето на вредни емисии в атмосферата, подобряването на санитарно-хигиенните

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

условия и по-високия стандарта на живот ще намалют и здравните рискове за населението причинени от замърсяването на въздуха.

Изграждането на “индустриални зони” на територията на Софийска област ще изисква газоснабдяване за производствените зони.

През първата половина на 2005год., от предвидените 8 региона за изграждане на нови газоразпределителни мрежи са обособени три територии за разпределение на природен газ- “Дунав”, “Тракия” и “Западна”. Територия “Струма” и територия “Запад”, в които попадат и общините от територията на Софийска област, формиращи регион “Западна”.

От новия регион отпаднаха общините Елин Пелин, Правец и Костинброд, като за последната лиценз за изграждане на газоразпределителна мрежа е получила “Софиягаз” – дъщерна компания на “Овергаз Инк”.

На територията на областта с изградена газоснабдителна система е община Божурище (“Софиягаз”). В гр.Ботевград са газифицирани промишления район, всички детски градини, основни училища, болница, сградите в централна градска част. През 2000год. лиценз за разпределение, продажба и изграждане на газопреносна мрежа получи фирмата “Балкангаз-2000” АД.

6.4.2. Възобновяеми източници на енергия

Използването на възобновяеми енергийни източници (ВЕИ) на територията на Софийска област е сравнително ограничено, като възможностите са свързани с използване на вятърната енергия, биомаса, водните ресурси. Потенциалът за използване на тези ресурси съществуват главно в общините Костенец, Долна Баня, Самоков и Своге и в по-малка степен в Ихтиман и Ботевград. Използването на алтернативни източници на енергия би спомогнало за привличане на нови инвестиции и ще спомогне за запазването на чиста околна среда.

Използване на вятърна енергия

Вятърната енергия е конкурентна и широко разпространена в някои от страните в ЕС. В Софийска област, съществуващият потенциал за използване на вятърна енергия е свързан главно с планинския релеф. Въз основа на обективните възможности за развитие на ветроенергията в областта могат да се определят основно две зони.

Към първата зона спадат местата в планините с надморска височина до 1000м, където енергийния ветрови поток е в рамките на 100-200W/m²

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Към втората зона спадат открити планински била и върхове със средна надморска височина над 1000м., където средната плътност на ветровия поток надхвърля $200\text{W}/\text{m}^2$. Средногодишната продължителност на ветрове със скорост в рамките на 5-25м/сек. достига до 75% (6 600h) от броя на часовете в годината.

Бъдещото развитие в подходящите планински зони от територията на Софийска област и на такива с по-ниски скорости на вятъра, силно зависи от прилагането на нови технически решения.

Използване на биомаса

Един от широко разпространите източници на енергия и използването на биомаса, като в допълнение към дървесната биомаса се включват и остатъците от дървообработващата промишленост, енергийни култури, земеделски отпадъци, а също така и органични фракции от общински твърди отпадъци. Благоприятните възможности за използване на енергия от биомаса е осъществима поради наличието на значими горски площи, които покриват 48.6% от територията на Софийска област.

От дървопреработващата промишленост остават множество дървесни отпадъци (трици, стърготини, кори и т.н), които към настоящия момент не се оползотворяват пълноценно. Рационалното използване на количествата дървесна биомаса е свързано с възможностите за производството на екобрикети, биопелети, гранули и др., които да се употребяват за производство на топлина и електроенергия. Важно предимство в използването на биомаса за енергопроизводство, е че тя е неутрална по отношение на емисиите на въглероден двуокис и създава нови работни места.

Допълнителни предимства от използването на биомаса, основано на нови технологии е свързано с експлоатацията на биогаз. Технологията на биометанизация позволява от една страна да се генерира енергия в условия на недостиг на енергийни източници, и от друга спомага за минимизирането и пречистването на отпадъците от бита, индустрията и селско стопанство.

Използване на хидрокинетичната енергия

Възможностите за производство на екологична енергия използвайки потенциала на водните ресурси е свързано с изграждането на малки ВЕЦ на течаща вода или към стените на язовирите. Изграждането на подобни съоръжения не изисква промяна на речните русла, не осушава земеделските земи, не влияе на естествения воден оток и не

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

вреди на речните и крайречните екосистеми. Възможностите за изграждане на подобен тип съоръжения съществуват по поречието на по-големите реки в областта – Искър, Марица и Тополница. В тази насока в община Своге е изработен проект за изграждане на девет руслови малки ВЕЦ (по поречието на р.Искър) и седем напорни микро ВЕЦ по притоците на р.Искър.

Използване на геотермалните води

Използването на геотермалните води за комунално-битови нужди (битово водо- и топлоснабдяване) в рамките на Софийска област е ограничено. Използване на този тип ресурс е възможно в общините Долна Баня, Костенец и Самоков, в района на Белчински бани.

Съгласно Директива 2001/77/ на ЕС в подкрепа на производството на зелена енергия е регламентирана стимулиращ механизъм в Закона за енергетика от 2003год., които се изразяват в:

- Преференциално изкупуване на произведената електроенергия от страна на НЕК;
- НЕК се задължава да изгради или заплати изграждането на необходимата присъединителна мрежа;
- Инвестициите във възобновяеми енергийни източници се признават за фирмен разход;
- За всеки произведен киловатчас от ВЕИ се издава зелен сертификат, които може да се търгуват в качеството си на безналични ценни книги;

6.5. Информационни и комуникационни технологии

6.5.1. Телефонна система

Информационните и комуникационните технологии се явяват основен фактор и условие за развитие на обществото. Те предоставят информация и спомагат за нарастване на производителността в икономиката.

През последните години в телекомуникационния сектор се наблюдава качествено и бурно развитие, което е резултат от реструктурирането на сектора и развитието на технологиите. Премахването на монополното положение в съобщителната система е съпроводено с навлизане на различни оператори, които предлагат услуги и изграждат

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

нова инфраструктура. Това доведе до развитие на конкурентен пазар и определя състоянието на далекосъобщенията на национално и регионално ниво.

Към 31.12.2002 год. на територията на Софийска област са разположени 160 броя пощенски, телеграфни и телефонни станции, което представлява близо 28,9% от общият им брой в ЮЗПР. Телефонната система, като основна инфраструктура за интегралните съобщителни услуги е с определящо значение за развитието на всяка териториална общност.

Броят на телефонните постове е 36 поста на 1000души, което е под средното за страната (42/1000) и ЮЗПР с 49 поста на 1000човека. През последните години капацитета на селешните телефонни централи – номера нараства при ясна тенденция на намаляване на общия брой на телефонни постове. Броят на битови потребители е в пряка връзка с броя на населението в областта, поради което намалението на населението в периода 2000-2002 год.се отрази и в намаление на битовите потребители. За същия период, относителният дял на домашните телефонни постове нарастна от 82,5% на 89,2% от общия брой, като увеличението е за сметка на бизнес потребителите.

Степента на цифровизация на телефонните постове и изключително ниска, като към 2002 год.едва 0,8% (749) поста от общия брой са цифрови. В селата броя на цифровите постове е 240 или 0,25% от общия брой. В градовете процента на цифровизация на телефонните постове е 0,53% от общия брой или 509 поста. Това нарежда Софийска област на последното място по степен на цифровизация на телефонните постове в ЮЗПР, където цифровите телефонни постове са между 7% за Кюстендил и 40% за София-град.

Алтернатива на традиционните съобщителни услуги се явявя навлизането на мобилни комуникационни средства и утвърждаването на интернет –услуги във всички сфери на обществения живот. Постепенно и двата мобилни оператора изградиха комуникационните си мрежи осигурявайки максимално пълно покритие на своите абонати. Единствено в някой от изолираните планински части от територията на областта и най-вече в малките населени местта, на практика липса изградена телефонна мрежа, а мобилните оператори не успяват да осигуряват максимално покритие на сигнала.

6.5.2. Радио-телевизионен сигнал

На територията на областта са изградени и функционират редица кабелни оператори, които предоставят широк избор от телевизионни програми и възможности за достъп до Интернет чрез изградената кабелна мрежа. Кабелните мрежи покриват главно общинските центрове и някой от по-големите селища разположени в близост до тях. В редица селища от областта, покритието с РТВ сигнал се ограничава до националните програми, като за периферните населени места (главно по границата) се получава сигнал единствено на Канал 1.

6.5.3. Достъп до Интернет

Достъпът до Интернет се осъществява посредством изградени локални мрежи от местни доставчици, кабелни оператори и чрез ADSL услуги за абонати предоставяни от БТК. Изградена е оптична връзка между Ихтиман и София, която е част от Южната оптична магистрала на БТК от София за Пловдив с отклонение за Ботевград и Мездра, с което се затваря регионалния цифров пръстен.

Осигуряването на достъп до високо скоростен Интернет е важно условие за изграждане на конкурентноспособен бизнес и човешки ресурс. Това се постига чрез възможностите за международна комуникация, по-лесното разпространение на информацията, реални възможности за осъществяване на е-търговия и възможности за намиране на по-евтини доставчици.

Важна предпоставка за развитието и разпространението на информационно-комуникационни технологии (ИКТ) се явява приетата Национална стратегия и план за действия за въвеждане на ИКТ в българските училища. Тя акцентира върху изграждането на компютърни класове, изграждане на информационна мрежа и свързване към високоскоростен Интернет на всички училища, обучение и повишаване на квалификацията на учителите, създаване на образователен портал и платформи за дистанционно обучение.

7. Териториална структура

7.1. Урбанизация и селищна мрежа

Селищната мрежа в Софийска област включва 282 селища, от които 17 градове и 265 села. Урбанизационната структура е формирана от един град с население над 25 хил. души – Самоков (26,8 хил. души) и един град над 20 хил. души – Ботевград (20,7 хил. души).

В съседство с областта е разположена столицата София (1113,4 хил. души), която е и административен център на областта. Въпреки че се намира извън територията на Софийска област, столицата оказва изключително силно влияние върху урбанизационните процеси в областта, като национален административен, стопански, културен и консуматорски център. Териториално-устройственото развитието на преобладаващата част от селищата в Софийска област е силно повлияно от развитието на столичната агломерация. Специфичното разположение на областта и близостта на столицата предпоставя основните траектории за развитие на селищната мрежа и агломерационните връзки между селищата.

Териториалната структура на Софийска област се характеризира с наличие на всички характерни за България територии.

- *Слабоурбанизираните периферни територии* са райони, изостанали в социално-икономическото си развитие, поради липса на изявен градски център, граничното или планинското местоположение. Местните хора в тези райони имат затруднен достъп до публични услуги, ограничени са възможностите им за трудова реализация. Инфраструктурата е недоизградена и с лошо качество.
- *Природните територии без населени места* се характеризират със запазена природна среда и наличие на биологично разнообразие. Преобладаваща част от териториите без населени места в района за планиране са обхванати от мрежата от Национални и Природни паркове. Тези райони притежават значителен потенциал за предлагане на екотуристически услуги.
- *Силноурбанизираните територии* са доминирани от крупен градски и икономически център. Най-значимата територия от този тип в областта е Софийска агломерация. Близостта до столицата влияе благоприятно на икономическо развитие в общините Божурище, Своге, Ихтиман, Елин Пелин и Костинброд. Перспективите за

развитие на съседните на столицата общини са свързани с изнасяне на икономически дейности и население от свръхурбанизирания столичен град и развитие на локални икономически и урбанизационни центрове в съседните общини.

6.2. Визуализация на териториалната структура

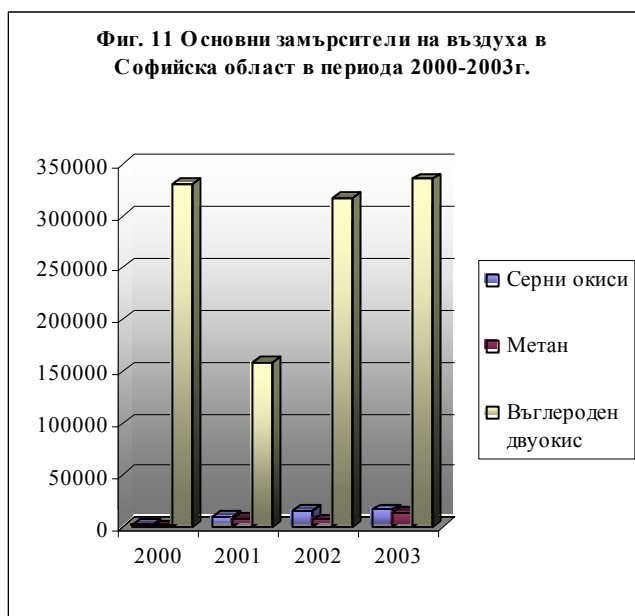
Графичната интерпретация на селищната структура и перспективите за териториално-устройственото развитие на областта са представени в Схемата за устройство, която е неразделна част от настоящата Стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015).

8. Състояние на околната среда

8.1. Екологично състояние

8.1.1. Атмосферен въздух

Развитието на интензивно промишлено производство в Софийска област, с висока енергоемкост и материалоемкост води до отчитане на редица замърсители. Много от промишлените обекти са разположени в неподходящи райони в близост до населени места, където има условия за разсейване на замърсители, но и далеч превишават по

мощност на емисиите допустимото замърсяване. Остарелите технологии и амортизирани производствени мощности в повечето случаи не отговарят на изискванията за защита на околната среда. Поради проблемите по отношение състоянието на атмосферния въздух в общините Елин Пелин и Пирдоп са определени като райони за оценка и управление качеството на въздуха с превишение на допустимите норми.

Източник: ТСБ-София

Основните замърсители на атмосферен въздух регистрирани в Софийска област са прахът, серните окиси, въглеродният двуокис и метана.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Основните замърсители на въздуха се явяват промишлените източници. Това са отрасли свързани с производството на топло- и електроенергия. Основните източници на *серен оксид* са процесите, свързани с изгаряне на твърди и течни горива съдържащи сяра. На места поради малкия процент на централизирано топлоснабдяване съществен дял от замърсяването на въздуха се пада на битовия сектор, което е характерно главно за малките населени места. В по-големите промишлени центрове през зимата количествата емисии достигат до 10% от количеството емитирани вещества, докато в малките населени места те нарастват до 50%. През 2003 година при емисиите на серни окиси в Софийска област се отчита увеличение с приблизително 691% (16 971 тона) спрямо 2000год. - 2 145 тона. Замърсяването на атмосферния въздух със серен оксид е основен проблем в община Пирдоп, където регистрираните емисии представляват 95% (16 080 тона) от общото количество за Софийска област, а средно годишната пределно допустима концентрация (ПДК - 440 pg/m^3) е между 1.5 до 4 пъти над нормите¹⁵.

Емисиите от *метан* възникват както по природен път, така и в резултат на човешката дейност. Метан се отделя при въгледобива, разлагащите се продукти в депата за както и от отпадъци от изпускащи тръбопроводи за пренос на газ и др. Един от основните замърсители на метан в Софийска област е автомагистрала Тракия преминаваща през общините Елин Пелин и Ихтиман и път Е-80 минаващ през общините Сливница и Драгоман.

В периода 2000-2003год количеството на метан отделяно в атмосферата нараства значително от 1 488 тона (2000год.) до 785 тона (2003год.) или увеличение с над 832% и представляват 11 % от емисиите с метан в ЮЗПР. Най-силно замърсените общини в Софийска област през 2003год. са:

- Елин Пелин с 4635,41 тона или 33.6% от емисиите с метан в областта
- Драгоман с 4 099,21 тона или 29.6% от емисиите с метан в областта
- Годеч с 3 592,53 тона или 26.1% от емисиите с метан в областта

Основните източници на *въглероден двуокис* се дължи на употребата на изкопаеми горива, които се използват в транспорта, промишленото производство и производството на топло- и електроенергия. Допълнителен източник на емисии на

¹⁵ Изпълнителна агенция по околна среда

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

въглероден двуокис са резултат от дейностите на човек, свързани със селското стопанство – животновъдство, изсичането или унищожаването на горите и др.

Емисиите от въглероден двуокис отделяни в Софийска област в периода 2000-2003год. е рамките на 316 – 335 тона на година, което представлява близо 5% от емисиите в Югозападния планов район. Най-високи стойности за 2003 година са отчетени в община Пирдоп 206 145 тона, което се равнява на 65.5% от емисиите в областта.

Основните емисии на ***прах***¹⁶ са вследствие от изгарянето на твърди горива в енергетиката, индустрията и бита. Най-голямо количество прах се изхвърля при производството на електро- и топлоенергия. Други източници на прах са промишлеността и битовият сектор, както и наличието на много неконтролирани източници - лошото поддържане на пътищата, градските сметища, открити кариери и др. С най-висока концентрация през последните години са общините Пирдоп и Златица, където пределно допустимите концентрации са от 2 до 3 пъти над нормата – пределно допустимата концентрация средногодишно е $0.15\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Изхвърлянето във въздуха на ***аерозоли на сяръната киселина*** се концентрира в общините Златица и Пирдоп. Единствено в община Златица е регистрирано превишаване на денонощната пределна норма, като максималната измерена концентрация е 1.3 пъти ПДКср.дн. Основната причина за замърсяването е дейността на медодобивния комбинат “Юмикор” АД. От 2005год. с цел намаляване на замърсяването, компанията влиза в процедура на издаване на комплексни разрешителни.

Отчетените емисиите от ***азотен оксид*** в Софийска област през 2003г са 476 тона, като за сравнение с 2000г. се наблюдава намаление с 46%. Най-високи стойности на азотен оксид за 2003г. е отчетено в община Пирдоп – 280.20 тона или 59% от общото количество в областта.

Емисиите с ***въглероден оксид*** отделян в атмосферата възлизат на 2 100тона за 2003 г., като се отчита намаление с близо 50.5% в периода 2000-2003г. Получават се в резултат на всички горивни процеси, в т.ч. и в промишлеността. Основен източник на замърсяване особено в големите градове е автомобилния транспорт. В рамките на Софийска област, приблизително 96% от емисиите се образуват в общините Ихтиман (1 326,13тона) и Пирдоп (699,80тона).

¹⁶ Изпълнителна Агенция по околна среда

Замърсяването на атмосферния въздух оказва негативно влияние върху здравния статус на населението, растителността, почвите и водите. Качеството на атмосферния въздух има значителни социални и здравни последици за хората – смъртност, миграция, високи нива на заболяемост. В силно замърсени райони се наблюдава нарастване на броя на заболяванията на дихателната и сърдечно-съдовата система, отчитат се и повече кожни и очни заболявания.

8.1.2. Почви

Ерозия

Почвените характеристика на Софийска област е податлива на ерозионни процес. Ерозионните процеси се отразяват в намаляване на почвеното плодородие и скъсяване на почвения профил. Установената ерозия на почвената покривка отчита, че в Софийска област са засегнати 13 494,5ха.

Замърсяване с тежки метали

Замърсяването на почвите с тежки метали води до нарушаване или унищожаване на някои почвени функции, да замърсяване на подземни и повърхностни води. Надхвърлянето на допустимите норми може сериозно да увреди здравословното състояние на местното население, чувствителните екосистеми и други природни ресурси. Интензивното развитие на промишленото производство предизвиква сериозни локални замърсявания свързани с работещи или затворени минни и индустриални предприятия. На територията на Софийска област екологично застрашени региони са общините Елин Пелин, Златица, Пирдоп и Своге.

Най-сериозно замърсяване с тежки метали се наблюдава в общините Златица и Пирдоп, където вследствие на добива и обработката на мед се отчита замърсяване на почвите с тежки метали над 2 пъти пределно допустимите концентрации. Медианите на петте наблюдавани тежки метали в мониторингова мрежа от пунктове показва следните стойности за двете общини.

Таблица № 15 Замяряване на почвите с тежки метали

Метали	Община Пирдоп		Община Златица	България (средни стойности)
	от	до		
Цинк (Zn)	0,5	1,3	1,8	0,17
Олово (Pb)	0,5	1,2	1,7	0,2
Кадмий (Cd)	0,2	0,4	0,5	0,1
Арсен (As)	0,5	1,2	8,2	0,3
Мед (Cu)	2,5	15,8	2,8	0,27

Източник: Изпълнителна Агенция по околна среда

Земеделските земи в община Елин Пелин се характеризират със средна замърсеност с тежки метали. Отчетените стойности на тежки метали в землищата на територията на община Елин Пелин надвишават пределно допустимите концентрации между 0.5-1.5 пъти. В зависимост от степента на замърсеност на територията могат да се разграничат условно три района:

1-ви район - земи с ниско съдържание на тежки метали и неметали. Това са земите южно от село Нови хан и западно от с.Лесново. Земите от района се характеризират с повишена бета-радиоактивност. За нормалното развитие на селскостопанските култури се налага внасяне на микроелементите манган, молибден и др. Района е подходящ за отглеждане на зеленчукови, зърненожитни и бобови, технически фуражни и др. култури, както и овощни насаждения.

2-ри район - земи с ниски до средни количества на тежки метали и неметали. Намират се на границата със силно замърсените почви и следва пълно ограничаване на допълнителното им натоварване с технологични и химични замърсители. Районът обхваща земите разположени между с.Равно поле, гр.Елин Пелин, с.Нови хан и с.Голяма Раковица. Наблюдава се повишена бета – радиоактивност в района. Земите са подходящи за отглеждане на за отглеждане на зърнено-житни, зърнено-бобови и др.култури, без зеленчуци. Освен изброените култури, почвите в тези райони са подходящи за ягодоплодни и овощни насаждения.

3-ти район - земи характеризиращи се с високо съдържание на тежки метали и неметали. В района се отчита висока обща и бета – радиоактивност. Районът включва земите източно от с.Потоп, с.Елешница, с.Столник и гр.Елин Пелин и на север от

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

линията гр.Елин Пелин – с Равно поле. В този район с ПМС №30/10.03.1993г. са определени екологично замърсени земи с постоянен източник на замърсяване:

- Землище на с.Елешница –2100 дка.
- Землище на с.Столник – 1800 дка.
- Землище на с.Мусачево – 2100 дка.
- Землище на с.Григорево – 1900 дка.

В земите на изток от с.Потоп – с.Столник – гр.Елин Пелин са подходящи за отглеждане на технически, зърнено-житни и зърнено-бобови култури. В землищата на с.Елешница, с.Григорево, с.Мусачево и с.Равно поле са подходящи единствено култивиране на житни растения (пшеница, ечемик и царевица), които не натрупват тежки метали, независимо от количеството им в почвата.

Замърсяването с тежки метали в община Своге е концентрирано около Елисейна, където измерените стойности превишават около 0,5 пъти пределно допустимите концентрации. Измерените нива за петте наблюдаване метали показват следните стойности:

Пестициди

Складовете за безопасно съхранение на негодни и залежали пестициди са един от източниците на локални почвени замърсявания. Ежегодно се извършва инвентаризация на обектите като се след състоянието на складовете и на съхраняваните в тях препарати за растителна защита. На територията на Софийска област се съхраняват единствено твърди препарати за растителна защита, като преобладаващата част от складовете са в добро състояние. Съхраняваните пестициди към 31.12.2002год. са около 200тона, като приблизително 71% се съхраняват в централизирани складове, а останалите са загробени в Б-Б кубове.

Радиационно състояние

След аварията в Чернобил най-засегната е почвата в Южна България. Ежегодно се извършва мониторинг и оценка на специфичната активност на естествените техногенни радионуклиди в почвените проби. Данните от специфичната активност и динамика на техногенния Cs-137 се характеризират с петнисти замърсявания на почвите. Те са известни и са обект на ежегодни контролни наблюдения в системата за радиологичен мониторинг на околната среда.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Измерената фонова радиация в края на 2004 год. показва характерни фоновы стойности за Софийска област. Специфична активност на цезий – 137 в измерените проби е в диапазона от 2,8 до 43,1 Вq/kg съответно за с.Петрич (община Златица) и град Етрополе. Извършеният мониторинг за Софийска област на обекти - потенциални замърсители се установиха по-високи стойности на естествени радионуклиди в дънните утайки от “Женско дере” при с.Елешница и “Вълче дере” – след хвостохранилището на ПХП “Звезда”. Не са отчетени завишения на естествени радионуклиди в дънните утайки от р.Габра и р.Златарица след обект “Елешница”.

В бившите уранодобивни обекти се установяват повишени радиологични показатели, като най-високи измерени стойности за уран-238 са от порядъка на 6000Вq/kg, за обект Елешница.

На територията на община Елин Пелин се намира Постоянното хранилище за радиоактивни отпадъци “Нови хан” към Българската Академия на науките (БАН). Извършените изследвания на почвите около хранилището отчитат характерни стойности на естествена радиоактивност.

8.2. Защитени територии

8.2.1. Национални паркове

Национален парк “Рила” е обявен с цел да се запазят естествените комплекси от саморегулиращи се екосистеми и присъщото им видово разнообразие, местообитания на редки и застрашени видове и съобщества, характерни забележителни пейзажи и обекти на неживата природа. Паркът е с обща площ от 81 046 ха, от които 38 383,6 ха попадат на територията на Софийска област, в общините Костенец (81 53,4 ха), Долна Баня (825,5 ха) и Самоков (29 404,7 ха).

Национален парк “Рила” е най-големият национален парк в България и е една от най-ценните и най-големи защитени територии в Европа – втора категория според Международния съюз за защита на природата (IUCN). Паркът и четирите резервата в него са в Списъка на представителните защитени територии на ООН¹⁷.

Резерватът “Парангалица” и бившият “Маричини езера” (който е включен в територията на “Централен Рилски резерват”) са част от Световната мрежа биосферни резервати по програмата “Човек и биосфера” на ЮНЕСКО. По-голямата част от

¹⁷ Източник: <http://www.rilnationalpark.org/bg>

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

територията на Парка е покрита с вековни гори от смърч, бяла мура и бял бор, разположени са около 120 езера, от които 70 са от ледниковия период.

Управлението на парка се извършва в съответствие с приетия от Министерски съвет План за управление на Национален парк Рила (2001-2010) от Дирекция на подчинение на Министерство на околната среда и водите.

Национален парк “Централен Балкан” е обявен с цел опазване на уникални саморегулиращи се планински екосистеми, със специфично видово разнообразие. Паркът е разположен върху площ 71 669,5 ха, от които на територията на Софийска област попадат 3 396 ха, в общините Антон (3 293,9 ха) и Пирдоп (102,1 ха).

Национален парк «Централен Балкан» е единственият в страната и Югоизточна Европа парк – член на мрежата «PAN Parks» - Европейска мрежа от представителни защитени територии.

В парка се срещат 1 900 вида висши растения (над 50 % от флората на България), от които около 30 вида български ендемита, а 11 вида и 2 подвида от са локални ендемити. Освен това тази част на Стара планина се обитава от 70 % от безгръбначните и 62 % от гръбначните животни у нас. Представени са 229 вида мъхове, 256 вида гъби, 208 вида сладководни водорасли, над 200 вида лечебни растения. Птичият свят в парка е представен от около 130 вида, по тази причина “Централен Балкан” има статут на орнитологично важно място в международен мащаб. Над 130 вида - висши растения и гръбначни животни са вписани в българската и световната Червени книги¹⁸.

8.2.3. Природни паркове

Природен парк “Витоша”¹⁹

През 1934г. с постановление N III-a 15 422 от 27. 10.1934 г. на Министерството на народното стопанство е обявен Национален парк Витоша - първия в България и на Балканския полуостров, върху площ от 6 401 ха. През 1935 год. се създава първата специализирана държавна структура за управление на защитените територии в България - поделението на НП Витоша към “Отделението за горите, лова и рибарството”. Територията на парка е неколккратно изменяна, като в момента възлиза

¹⁸ Източник: <http://www.bg-parks.net/>

¹⁹ <http://www.bg-parks.net/>

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

на 26 606.6 ха, от които горски фонд - 24 078.6 ха. В Софийска област природния парк обхваща малка част от територията на община Самоков.

На територията на парка са установени 1 489 вида висши растения (от които 25 български ендемита, 31 балкански ендемита, 47 вида включени в Червена книга на НР България), 500 вида гъби, 500 вида водорасли, 300 вида мъхове и 200 вида лишей. Срещат се множество безгръбначни и гръбначни животни, сред които 800 вида пеперуди, 40 вида мравки, 10 вида земноводни, 14 вида влечуги, 114 вида гнездещи птици и около 50 вида бозайници. Въпреки близостта до милионния град парка запазва условия, необходими за съществуването на видове като мечката, благородният елен, сърната, дивата свиня, лисицата, язовеца, златката и бялката, обитаващи и днес планината. От птиците гнездят няколко редки и застрашени видове като големият и малък ястреб, черният кълвач и др.

Природен парк "Врачански Балкан" е обявен със Заповед №1449/21.11.1989 г. на Комитета по опазване на околната среда, с площ 4 907,8 ха, като от тях 2 586,1ха горски фонд попадат на територията на община Своге, Софийска област.

В регистрите на IUCN паркът е отнесен към пета категория – защитени ландшафти и природни паркове, Природен парк "Врачански Балкан" обхваща по-голямата част от Врачанската планина и масива на Лакатнишките скали.

От Софийска област в границите на парка попадат природните забележителности Лакатнишките скали и Темната дупка, намиращи се на територията на община Своге.

8.3. Управление на отпадъците

Програмата за прилагане на Директива 1999/31/ЕС за депонирането на отпадъците предвижда почистването на всички съществуващи незаконни сметища за битови отпадъци да приключи до края на 2009 г. Ключово значение имат предвидените в общинските програми за управление на дейностите по отпадъците, като основните проблеми в областта са свързани с изчерпването на проектния капацитет на депата, отстраняването на нерегламентираните сметища, рекултивирането на засегнатите терени и управлението на опасните отпадъци.

Въвеждането на разделно събиране и рециклиране на твърдите битови отпадъци и компостирането на биоразградимите отпадъци са главните предизвикателства пред местните администрации в средносрочен план.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

В изпълнение на Националната програма за управление на дейностите по отпадъците в периода 1999 – 2002 г. е изградено, реконструирани и въведени в експлоатация депо за твърди битови отпадъци в община Горна Малина, което отговаря на изискванията на Директива 1999/31/ЕС за депонирането на отпадъците. Депото ще обслужва общини Горна Малина и Елин Пелин. Регионалното депо в община Златица ще обслужва и общини Чавдар, Мирково, Пирдоп, Челопеч, Антон, Копривщица, а регионалното депо в Ботевград - общини Етрополе и Правец. Общините Долна баня, Ихтиман, Костенец и Самоков ще бъдат обслужвани от депото в Костенец, а общините Божурище, Годеч, Драгоман, Своге и Сливница от депото в Костинброд. Предвижда се регионалните депа да бъдат изградени до края на 2008г., като ангажимент на общините е изграждането на претоварни станции.

Преминаването към регионални съоръжения ще повиши разходите за обезвреждане на отпадъците, което е свързано с осигуряване на публични средства и повишаване на таксите заплащани от домакинствата. Значителни ще са разходите и за рекултивация и закриване на съществуващите сметища.

SWOT анализ

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none"> • Близост до административен, икономически и консуматорски център (град София) 	<ul style="list-style-type: none"> • Липса на големи градски центрове в областта
<ul style="list-style-type: none"> • Добре развита транспортна инфраструктура, включваща международни транспортни коридори и пътища от висок клас 	<ul style="list-style-type: none"> • Лошо състояние на общинските пътища
<ul style="list-style-type: none"> • Висок дял на водоснабденото население 	<ul style="list-style-type: none"> • Амортизирана водоснабдителна и канализационна инфраструктура и слабо развита инфраструктура за третиране на отпадните води
<ul style="list-style-type: none"> • Наличие на развита базова образователна мрежа, близост до образователните и научно-изследователските институти в столицата. 	<ul style="list-style-type: none"> • Остаряла образователна и социална инфраструктура, особено в малките населени места
<ul style="list-style-type: none"> • Наличие на защитени територии със съхранено биологично разнообразие 	<ul style="list-style-type: none"> • Наличие на територии с нарушено екологично равновесие
<ul style="list-style-type: none"> • Наличие на традиции в индустриалното производство, селското стопанство и туризма 	<ul style="list-style-type: none"> • Ниска гъстота на населението, наличие на слабонаселени и ненаселени територии
<ul style="list-style-type: none"> • Инвестиционна привлекателност на областта, реализирани значими чужди инвестиции 	<ul style="list-style-type: none"> • Неблагоприятна възрастова структура и висока детска смъртност, особено в малките общини, селските и планинските райони.
<ul style="list-style-type: none"> • Висок дял на горския фонд в областта и наличие на значителни горскостопански ресурси 	<ul style="list-style-type: none"> • Различия между професионалните компетенции на човешките ресурси и актуалните потребности на бизнеса
<ul style="list-style-type: none"> • Наличие на богато културно- 	<ul style="list-style-type: none"> • Ниска конкурентноспособност на

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

историческо наследство с потенциал за туристическо предлагане	преобладаваща част от предприятията, особено МСП
	<ul style="list-style-type: none"> Нисък дял на обработваемите земи и неразвита хидромелиоративна мрежа
	<ul style="list-style-type: none"> Слаба координация между туристическите предложители за формиране на регионален и тематични туристически продукти
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
<ul style="list-style-type: none"> Достъп на местния бизнес до единния европейски пазар 	<ul style="list-style-type: none"> Прекратяване на дейността на множество МСП поради силния конкурентен натиск от европейските компании
<ul style="list-style-type: none"> Повишаване на регионалната конкурентноспособност, чрез привличане на външен бизнес и укрепване на местното предприемачество 	<ul style="list-style-type: none"> Влошаване на демографската ситуация, особено в малките общини
<ul style="list-style-type: none"> Достъп до ресурси от Структурните фондове на ЕС 	<ul style="list-style-type: none"> Зависимост на общините от централния бюджет и липса на финансови ресурси за съфинансиране на проекти
<ul style="list-style-type: none"> Развитие на трансграничното сътрудничество 	<ul style="list-style-type: none"> Забавяне на финансовата децентрализация
<ul style="list-style-type: none"> Укрепване на връзките със столичния град и между населените места в областта 	<ul style="list-style-type: none"> Неефективно трансгранично и регионално сътрудничество

Б) СТРАТЕГИЧЕСКА ЧАСТ

Основните цели на регионалната политика са свързани със създаването на условия за устойчиво и балансирано развитие на районите, създаване на предпоставки за намаление на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия в икономическото развитие, осигуряване на условия за растеж на заетостта и доходите на населението в райони със специфични проблеми и развитие на трансграничното сътрудничество. Дългосрочното комплексно планиране търси баланса между различните аспекти на развитието (икономически, социален, екологичен и териториален) и между различните териториални общности, институции и социални групи.

Дефинирането на визията, стратегическите цели и приоритети в Областната стратегия на Софийска област се базира на извършеният анализ, на откритите специфични особености в SWOT-анализа и на очакванията за развитие на процесите в заобикалящата среда.

Стратегията за развитие е съобразена с целите на регионалната политика на Европейския съюз (ЕС) и основните тенденции на преструктуриране на технико-икономическата база на обществото. В същото време, формулираните цели и приоритети са съобразени с основните стратегически и планови документи²⁰ подготвени в Република България и имащи пряко отношение към бъдещото развитие на областта.

Избраният подход за разработване на стратегията на Софийска област има следните преимущества:

- *Създава на предпоставки за икономически ръст* чрез инициране на реални и целенасочени изменения в стратегическите икономически субекти в областта.
- *Повишаване шанса за успешна реализация* на стратегията посредством въвличането на широки слоеве от населението и бизнес общността.
- *Създаване на ключови индикатори (Key Performance Indicators)*, които позволяват осъществяване на мониторинга в процеса на реализация на Стратегията.
- *Подобряване ефективността на административно управление*, което ще повиши вероятността от успешна реализация на Стратегията.

²⁰ “Национална стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2007-2015 година”, “Регионален план за развитие на Югозападния район за планиране 2007-2013 година”

1. ВИЗИЯ

Визията е образ, виждане за състоянието на областта в определен бъдещ момент. Тя отразява мнението на социално-икономическите партньори и представителите на администрация относно бъдещото състояние на Софийска област.

Като обобщена представа за развитието на областта, тя представя виждането, желаното състояние в един дългосрочен период, отразявайки уникалните предимства на областта в регионален и национален аспект.

ВИЗИЯ

Софийска област – регион с балансирана и устойчива икономика, с висок жизнен стандарт на населението, осигуряващ достойно и постъпателно развитие на личността, с възстановена, съхранена и здравослова жизнена и околна среда

Постигането на визията е невъзможно без по-висока производителност, конкурентноспособност, заетост, доходи, потребление, по-високо образование и осигуряване на по-добро медицинско обслужване.

2. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ

При определянето на основните направление и траектории на развитие на Софийска област се отчитат следните фактори и тенденции:

- ***През 2007година, България ще стане пълноправен член на Европейския съюз.***
- ***Изразена ясна тенденция на реструктуриране на икономиката.*** Основната тенденция в областта на икономиката е нарастването значението на високотехнологични отрасли с висока добавена стойност.
- ***Частния сектор ще бъде доминиращ в икономиката на България през следващите десетилетия.*** От неговия динамизъм, икономическа, социална и екологична рационалност ще зависи в най-голяма степен развитието на цялото общество.
- ***Засилване на процесите на децентрализация*** в страната в посока към нарастване правата и задълженията на местните органи на управление.
- ***Близостта до София.*** Претоварената инфраструктура, замърсена околна среда, остаряващ жилищен фонд, особено в големите панелни комплекси и други характерни

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

проблеми на столицата ще доведе до повишаване на привлекателността на близките до нея общини и ще провокира нарастване на населението в областта.

Определянето на главната цел на настоящата стратегия е свързана с възможностите за развитие на човека. Доколкото качеството на живот е интегрирана система, свързана с параметри за икономически характеристики и показатели за нивото на социално развитие на обществото, то в пълна степен може да отрази стремежа на човек към високи нива на развитие. Въз основа на това, главната стратегическа цел се дефинира като:

Главната стратегическа цел

“Повишаване качеството на живот на населението в областта чрез изградена конкурентна икономика и създадена привлекателна жизнена среда”

Основните условия за постигане на стратегическата цел се явява формирането на социално-икономическа среда, благоприятстваща постигането на устойчив икономически растеж и повишаващ се жизнен стандарт, които са способни да обезпечат повишаване на качеството на живот на местното население.

Стратегическата платформа се основа на следните базови елементи: привлекателна бизнес среда, даваща възможност за изграждане на диверсифицирана икономика, съхранена околна среда и развита социална сфера, които да осигурят и обезпечат конкурентноспособността на областта и благоприятната жизнена среда. Откритите основни елементи за развитие на Софийска област се базират на регионалния капитал (ресурси) и бъдещите очаквания за развитие на обществените процеси. Въз основа на тях е очертан курса и основните траектории на развитие за Софийска област. Всяка конструкция за степенуване на целите е условна поради тясната взаимовръзка между тях и дори взаимното им преплитане. При формулирането на целите, приоритети и специфичните цели се търси постигането на синергитичен ефект, т.е постигане на онзи по-висок потенциал (продуктивност) в резултат на взаимодействието на факторите на развитие, които да осигурява постъпателното развитие на областта

Изборът на стратегия се определя от интересите на населението в областта, за обезпечаване на високо качество на живот при условие на ефективно развиваща се икономика.

За постигане на главната стратегическа цел се формулират две основни стратегически цели:

Стратегическа цел 1 – “Подобряване на регионалната конкурентноспособност“

Целта на всяка икономика е да води до повишаване на жизнения стандарт, а от там и до подобряване качеството на живот. Постигането на устойчив икономически растеж изисква създаването и развитието на конкурентноспособна икономика, основана на висока производителност, базирана на иновации и технологично обновление на основните производства.

Въз основа на модернизацията на икономиката и постигане на устойчив икономически растеж е възможно да се създаде основата (базата) за повишаване на стандарта на живот. Тази първостепенна задача изисква постигане на качествени характеристики на икономическата динамика, в това число повишаване на инвестиционната привлекателност на региона.

Стратегическа цел 2 - “Повишаване привлекателността на жизнената среда”

Постигането на поставената цел се свързва с комплексното развитие на областта. Повишаването на качеството на жизнената среда се свързва с устойчив темп на икономически растеж, привличане на инвестиции, чиста и запазена околна среда.

Тук се включват и усилията за подобряване на стандартите в социалният сектор (образование, култура, спорт, здравеопазване, благоустрояване, социални грижи). Изграждането на привлекателна среда е свързано със създаването на базовите условия за постъпателното развитие на човек към задоволяване на т.нар. надстроечни потребности.

Такова модерно разбиране на процеса включва не развитие изобщо, а интензивно, демократично, справедливо и устойчиво развитие, т.е. *икономически, социално и екологично целесъобразно развитие.*

Реализацията на избраните стратегически цели предполага определянето на параметри характеризиращи състоянието на развитие на обществото. Използването на показатели, трябва да послужи за оценка и критерии за степента и равнището на напредък при постигане на набелязаните цели, свързани с осъществяване на стратегията за развитие на Софийска област. При избора на индикатори за развитие следва да се отчита, че отделните показатели трябва да бъдат логически свързани помежду си и да отчитат

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

реални и постижими цели. Изборът на индикатори е съобразен с възможността за осъществяване на мониторинг през целият период. Основните индикатори за оценка нивото на постигане на стратегическите цели до 2015 година са съобразени с посочените в Националната стратегия за развитие на България и Регионалния план за развитие на Югозападен планов район.

- Нарастване на БВП на човек от населението²¹ спряма 2003год с 79.6% и достигане до 3 250.5 евро на човек;
- Нарастване на населението на Софийска област над 275хил. в края на 2015год.
- Нарастване на равнището на заетост от 49.9% през 2004год. до над 60% през 2105год., в т.ч. над 58% за жените.

2.1. Приоритети

Главната задача на стратегията в областта на приоритетите е да открои основните направления, върху които трябва да се концентрира вниманието на областта, на частния сектор и на обществото. Целта е да се създадат фундаментални условия за интензивна трансформация, гъвкавост и адаптивност в нейното осъществяване. Определените приоритети, специфични цели и мерки взаимодействат на всички нива, като оказват комплексно въздействие върху основните сектори на регионалното развитие - икономика, екология и социално развитие. Тяхното въздействие върху човека (основната цел за развитие на областта) е многофакторно, като по този начин се осигурява устойчивото и балансирано развитие на областта.

Приоритет 1 “Създаване и развитие на благоприятна бизнес среда”

Създаването на предпоставки за повишаване нивото на производителност, зависи от способностите на предприятията да осигурят дългосрочни и устойчиви конкурентни предимства на пазара. Информационният век се характеризира с висока степен на неопределеност, стремителни изменения на пазара и влияние на глобализацията, които предявяват нови изисквания към развитието на стопанските субекти. В съвременните условия не са най-важни ресурсите, с които разполага района, а важни са

²¹ Определените нива на БВП на глава от населението за 2015год. са въз основа на допускане за средногодишен прираст от 5% .Стойността на БВП в евро е по фиксиран курс на БНБ.

способностите на регионалните (местни) власти и бизнес, за отговор на изменящия се пазар и бързо адаптиране на съществуващият ресурс.

В условия на доминиране на частния бизнес, регионалната администрация има възможност да оказва влияние на предприятията изключително чрез създаване на привлекателна бизнес среда на собствената си територия. Бизнес средата се явява конкурентно предимство на региона и представлява комплексно понятие включващо социални, инфраструктурни и екологични фактори и условия. По отношение на икономиката, решаваща роля има пазарната среда и способността на пазарните субекти да се приспособяват към нея.

Създаването на подходяща бизнес среда се свързва с комплексното развитие на Софийска област в сферата на пълноценното използване на човешкият потенциал, развитието на базисната и икономическата инфраструктура.

Специфична цел 1 - “Изграждане и развитие на пространствени икономически структури и регионален инвестиционен маркетинг”

Пространствени структури са различните форми на населените места и междуселищни територии, разглеждане във взаимна зависимост. Изграждането и развитието на бизнес зони в различни разновидности се явява форма за икономическо активизиране на територията и усвояване на потенциала ѝ. Привличането на чуждестранни инвестиции, оптимизирането и въвеждането в оборот на свободните капитали и организирането на различни производства са възможност за откриване на нови работни места, нарастване на доходите на местното население, модернизация и техническо развитие на икономиката и повишаване на нейната конкурентноспособност в национален и международен аспект. Формулирането и определянето на възможностите за развитие на дадена локализационна структура и извършено въз основа на териториалните и екологични изисквания за нейното разположение в рамките на територията на Софийска област.

Мярка “Изграждане и развитие на индустриални зони”

За насърчаване на изграждането на индустриални зони е приет Закон за индустриалните зони, които да стимулира местните власти да създават благоприятна икономическа среда, чрез предоставяне на терени и участие заедно с държавата в създаването и управлението им. Според закона, *инициативата за създаването на индустриални зони се предоставя на общинските съвети, областните управи и на министъра на*

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

икономиката. Създаването на индустриални зони се явява стимулиращ фактор и условие за насърчаване на местни и чуждестранни инвеститори на територията на областта, за постигане на по-висок икономически растеж, нарастване на конкурентноспособността на индустриалните предприятия, за технолочно обновление на производството и продуктути, осигуряване на заетост, реструктуриране и повишаване на производителността на производствения сектор.

Възможност за изграждане на индустриална зона има в *община Горна Малина*, като за целта се използва изградената инфраструктура на бившата военна база (800дка) разположена на територията на общината.

В своята дейност предприятията от добивната индустрия трябва да постигнат добра освояемост на съвременните технологии при производството на продукция. Подобен индустриални зони могат може да бъде създаден в промишления район – *Пирдоп, Златица, Челопеч и Етрополе*. В основата на формирането на подобен тип локализационни структури е заложен принципа на допълнителната преработка на материали.

Мярка “Създаване и развитие на технопаркове и бизнесинкубатори”

Интензивно протичащите процеси на реструктуриране в посока на високотехнологични производство, изисква създаване на реални предпоставки за тяхното развитие. Създаването на технопаркове е възможност за осигуряването на непрекъснато възпроизводство на иновации, обединение на фундаментални научни и приложни изследвания, както и на тяхното практическо осъществяване.

Въз основа на изискванията за създаване на **технопарк**, като потенциално възможна зона се явявя района *Ботевград-Правец*, където съществуват подходящи ресурси и условия за създаване и развитие на технополис. Към предвидения за изграждане технопарк, ще се създадат е експериментални територии, като “*високо технологичен инкубатор*” на иновационния бизнес и зона за внедряване на нови технологии

Основните преимущества на изградените технополиси се крие във възможностите за привличане на чуждестранен или местен капитал, които да спомогне за модернизацията на научноизследователските апаратури и оборудване, придобиването на управленски опит и умения, свързани и оптимизирането на организацията на научно-изследователските процеси и иновационни производства.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Създаването и развитието на **бизнесинкубатори** дава възможност за стимулиране на икономическото развитие в областта под формата на различни институции – общински, държавни, неправителствени и търговски дружества. Предвижда се изграждане на бизнесинкубатори в общини с концентрация на икономически дейности. Преимуществово, това са общините *Костинброд, Божурище, Своге, Самоков, Елин Пелин и Годеч*. Тяхната насоченост е към стимулиране на допълващи производства за съществуващ и развит местен бизнес. Същевременно, това може да се окаже условие за създаване и развитието на хоризонтални клъстери.

Основен принцип на действие на инкубаторите е създаване на благоприятна среда за развитие на новосформирани компании. В тях се осъществяват редица специфични дейности свързани с предоставяне на достъп до оборудване, бизнест консултации, специфично обучение, приоритетно се осъществява маркетингова подкрепа и други дейности спомагащи развитието на новосформираните компании.

Изграждането на технопаркове и инкубатори предполага съвпадане на приоритетите и добро взаимодействие между всички фактори в населеното място - бизнес, университети, държавни и местни власти, НПО и местната общност.

Мярка “Конверсия на военни бази и стари производствени зони”

Реформата в армията, кризата и процесите на реструктуриране на националната и регионална икономика доведоха до локализация на изоставени бивши военни бази и производствени зони (селскостопански и индустриални) на територията на областта. Пълноценното използване на изградения сграден фонд и прилежащата инфраструктура се свързва с изграждането на бизнес **инкубатори и индустриални зони** в областите *Горна Малина, Божурище, Сливница, Драгоман, Ихтиман* и други общини с подходящи обекти.

Голяма част от обектите са с изградена инфраструктура – водоснабдяване, електрозахранване, съобщителна система, с осигурена добра транспортна достъпност до основни транспортни коридори. Това позволя със сравнително малко финансови ресурси да се изградят бизнес инкубатори, центрове и паркове, изграждане на офиси за обслужване на инвеститори, изложбени зали и експозиционни съоръжения.

Мярка "Развитие на регионален инвестиционен маркетинг"

Изграждането на привлекателна бизнес среда, способна да привлече подходящ бизнес ще изисква активни действия за промотиране на Софийска област като атрактивно и привлекателно място за инвестиция. За тази цел е необходима внимателна преценка по отношение типа на бизнеса, към които ще се адресира маркетинговата кампания. За осъществяване на инвестиционен маркетинг ще са необходими съвместните усилия на общинските и областните власти за привличане на местният бизнес за участие и организиране на регионални инвестиционни форуми и международно сътрудничество. Промотирането на областта ще изисква подготовка на рекламни материали, изработването и поддържането на атрактивен интернет сайт на областта и отделните общини с техния икономически и инвестиционен профил.

Специфична цел 2 "Модернизация и развитие на инженерната инфраструктура"

Развитието на инженерната инфраструктура е едно от важните условия за създаване и поддържане на бизнес среда, която да спомага за развитието на конкурентен бизнес, способен да осигури висок икономически растеж и нарастващ жизнен стандарт. Повишаването ефективността на функциониране на инфраструктурния сектор, предполага активни мерки в областта на енергетиката, транспорта и информационните технологии, самостоятелно или съвместно с частния сектор.

Мярка "Развитие на транспортната инфраструктура"

Развитието на транспортната инфраструктура се явява едно от актуалните стратегически направления в развитие на Софийска област. Използването на доброто транспортно-географско положение на областта е необходимо да бъде използвано като фактор за структурното преустройство на икономиката от региона в близките години.

Основните направления и усилия в сферата на транспорта са свързана с рехабилитацията и изграждането на *местните пътища и междуобщински връзки*, в т.ч. на местните пътища осигуряващи достъп основните пътища (МТК, автомагистрала, първокласни пътища). Вниманието ще се насочи и към реконструкция и поддържане на основните пътни елементи – маркировки, табели канавки и др. Приоритетни ще бъдат и дейности насочени към рехабилитация и поддръжка на основните пътни артерии преминаващи през областта – първокласна, второкласна и третокласна пътна мрежа. Това води подобряване на мобилността на населението и преодоляване на социалната изолация, съдейства и за подобряване на достъпа до културно-историческите

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

паметници, осигурява възможност за развитие на селски, познавателен, конгресен и екотуризъм.

Благоприятното транспортно положение дава възможност за създаване и развитие на **логистични центрове** с местно значение разположени в близост до основните транспортни оси – път *E-80 /Калотина – София – Пловдив – Капитан Андреево/*, път *E-79 / Видин - София – Кулата/*, път *E-772 /Ботевград – Велико Търново - Варна/* и водещите жп линии *София – Пловдив – Бургас* и *София – Горна Оряховица – Варна*. Създаването на подобни структури е свързано изграждане на съответната инфраструктурна база – складове и производствени сгради, наличие на инвестиционна активност и др.. В средносрочен план е възможно да се изградят логистични центрове в района на *Сливница-Драгоман* и *община Ихтиман*

Обезпечаването на оптимални транспортни условия в областта ще съдействат за осъществяване на икономически връзки със съседните области и региони и ще въздейства върху транспортната достъпност и мобилност на населението до стоки и услуги. Това ще доведе до повишаване на инвестиционната привлекателност на областта, като резултат от намаляване времето за транспортиране на стоки и товари. Намаляването на времето за пътуване на населението ще повиши привлекателността на областта, като място за живеене и работа.

Мярка “Развитие на информационните технологии и информационната инфраструктура”

Основните направления в развитието на сектора са свързани с разширяване използването на нови информационни технологии във всички сфера на общественият живот, включително развитие на електронна търговия. развитието на съвременно общество изисква разпространение на информационните технологии сред населението, което включва цялостна компютързация и всеобщ достъп до световната информационна мрежа. Осигуряването на по-голям достъп до Интернет ще съдейства и за повишаване на конкурентноспособността на човешките ресурси чрез предоставяне на възможности за допълнително обучение, ще осигури преноса на данни между икономически субекти.

Мярка “Подобряване на водоснабдителната инфраструктура”

Амортизираната водопреосна система е основна причина за големи загуби на питейна вода, в рамките на 40-41% и влошаване процеса на водоподаване. Проблемите с

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

водоснабдителната мрежа са отразява върху ценната и качеството на питейната водата, а от там и върху качеството на живот на местното население. Тези негативни тенденции изискват реконструкция и модернизация на съществуващите мрежи и съоръжения и намаляване загубите на вода. В резултат на модернизирането на водоснабдителната инфраструктура ще се осигури подобряване качеството на питейната вода, респективно ще намалее здравните рискове сред населението на областта. Възможност за привличане на финансови средства има в предлагане на механизма за отдаване на концесия или други алтернативни приватизационни способности.

Мярка “Благоустройство на населените места”

Основните акценти се поставят върху подобряване на обществени терени и сгради. Основните направления са свързани със създаване на добра среда за живот за местното население чрез изграждане на обществената инфраструктура – детски площадки, паркове и прилежащи площи, централни части на селищата и др. Към мярката се включва и разработване на устройствени планове на населените места.

Специфични цел 3 “Създаване, развитие и пълноценно използване на системи за професионално обучение и квалификация”

В съвременните условия, главен източник на икономически растеж и социален прогрес се явява възможността и уменията да се използва създаденият човешки потенциал. Високите темпове на развитие на научно-техническия прогрес изисква непрекъснато повишаване на квалификацията и бързи промени в професионално –техническата структура на работната сила, на нейната мобилност в отраслов и териториален аспект.

Инвестирането в човешки капитал би следвало да породи интерес в бизнеса поради повишаване на приходите от по-високата производителност на труда, като следствие на повишеното образователно и квалификационно равнище на работната сила. По-високото ниво на знанията улеснява постигането на по-висока ефективност на капитала. Наличието на допълнителен капитал позволява по-бързо и ефикасно използване на новопридобитите знания, които от своя страна осигуряват по-висока мобилност, гъвкавост и адаптивност към съвременните технологии.

Направленията за изграждане и развитие на човешкия капитал са свързани с развитие на модерно образование и други сходни системи за поддържане и повишаване на квалификацията през целия житейски цикъл и осигуряване на равен достъп на всички до съответно ниво на образование.

Мярка “Повишаване на квалификацията на населението чрез система на продължаващо обучение”

Развитието на икономика базирана на знания ще ускорява дематериализацията на потреблението. Това ще бъде съпроводено с все по-високи изисквания за образование и пожизнено обучение. Ще се наложи предлагане на нови услуги в областта на образованието, поддържането и повишаването на квалификацията. Дистанционното обучение, улеснявано от интернет, ще стане важен елемент на самообразованието.

Преструктурирането на икономиката в посока на високотехнологичните отрасли предполага нови знания, умения, нови начини на гъвкаво и конструктивно мислене, способност да се превръщат заплахите във възможности и да се разчита главно на собственото поведение и действие в живота; да се култивира търсещо мислене, ориентирано към предизвикателствата на бъдещето.

Мярка “Повишаване на компютърната грамотност и чуждоезиковата подготовка”

Мярката е насочена към подобряване на професионалното образование, чуждоезиковото обучение и обучението по информационни технологии. Това се свързва с рехабилитация на сградния фонд, материално-техническото обезпечение на образованието и повишаване квалификацията на преподавателския състав в училищата.

В съвременния етап, развитието на обществото и икономиката е немислимо без придобиване на знания и нови технологии, включително и информационно-комуникационните технологии. Това ще позволи интензивното развитие на икономиката въз основата на по-висока конкурентноспособност, повече и по-качествени работни места, по-чиста околна среда и в крайна сметка на по-добро качество на живот. Постигането на всичко това предполага висока компютърна грамотност и отлична чуждоезикова подготовка.

Мярка “Отворени системи за професионално обучение”

Основните направления са свързани със създаването и развитието на партньорство между образователните институции, органите на местно самоуправление, бизнеса, синдикати и НПО, с оглед намаляване на различията между изискванията на работодателите и образователно-квалификационните характеристики на работната сила, за подобряване на професионалната подготовка на заетите и придобиване на

практически опит от учащите през време на обучение. Към мярката се включва изграждането на съвременна система за професионално насочване на лица напуснали пазара на труда.

Мярка “Изграждане на административен капацитет”

Мярката предвижда осигуряване на целенасочено обучение и специализация на служителите, подобряване на езиковите и компютърни умения. Подобряването на административния капацитет се свързва и с натрупване на практически опит чрез участие експертни мрежи за сътрудничество както на регионално, така и на национално и транснационално.

Приоритет 2 “Изграждане и развитие на диверсифицирана икономика”

Специфични цел 1 “Развитие и подкрепа на МСП“

Целта в развитието и подкрепата на МСП се явява създаването на политически, правови и икономически условия за повишаване динамиката на тяхното развитие. Подобряването на тези рамкови условия в развитието на малкия и среден бизнес ще обезпечи нарастването на социалната им ефективност, ще нарасне заетостта в сектора на МСП, ще се увеличи средният доход и нивото на социална защита на заетите в конкретните предприятия. Повишаване на темповете на развитие на малкия и среден бизнес може да се окаже стратегически фактор за социално-икономическото развитие на Софийска област, чрез увеличаване дела на предприятията във формирането на брутния регионален продукт, разширяване на тяхната сфера на дейност и постигане на икономическа стабилност.

Голямото предимство на МСП е тяхната гъвкавост и бърза приспособимост към динамиката на макросредата, възникват и функционират в условия на конкурентна среда, същевременно самите те създават конкурентна среда и повишават инвестиционната привлекателност на областта. Тяхната рентабилност обикновено е по-висока от рентабилността на големите предприятия. Също така се изискват по-малки инвестиции за въвеждане на нови технологии и за иновации.

Мярка “Подобряване на конкурентноспособността на МСП и на произвежданата продукция”

Нарастването на конкурентноспособността на компаниите в района се свързва със насърчаване на внедряването на системи за управление на качеството, стимулиране на

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

внедряването на екологично чисти и енергоспестяващи производства, стимулиране на продуктови и технологични иновации, подпомагане на обучението, квалификацията и преквалификацията.

Основен фактор за повишаване на конкурентоспособността на МСП е придобиването и внедряването на високоефективни технологии в процеса на производство. Липсата на финансови средства за извършване на технологично обновление може да бъде преодоляно чрез системата на франчайзинга, като ефективна система за сътрудничество. Тази форма на развитие може да окаже съществено въздействие върху стартирането и развитието на МСП, тъй като наред с предоставянето на опит, технологии и маркетингови възможности се упражнява контрол, гарантиращ високо качество на предоставяната услуга или продукт. Това е особено важна с оглед членството на България в ЕС, където стандартите и изискванията за качество са изключително високи.

Мярка “Развитие на регионални кълстери”

Изграждането на конкурентноспособна икономика се свързва със създаването и експлоатирането на поддържащите отрасли (кълстери), които предоставят възможности за трансфер на технологии и осигуряват веригата на доставка. Създаването на кълстери се вписва в политиката на ЕС за сближаване между страните и регионите и има особено значение за районите с неизползван икономически и трудов ресурс.

Регионалното икономическо развитие на основата на кълстери предполага инициативи към съвместни усилия на бизнеса и администрацията. Ролята на администрацията се състои в поддържане и иницианиране на процеси активизиращи създаването и развитие на кълстери. Администрацията може да провежда активни дейности в изграждане на взаимоотношенията между различните субекти и въпроси за между други нива на власти.

Изграждането на регионален кълстер в краткосрочен и средносрочен план се свързва с развитието и потенциала на хранително-вкусовия сектор в общините *Самоков*, *Своге* и дървопреработващата промишленост в община *Костенец*.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Стимул за създаване и развитие на поддържащи отрасли ще изиграе и изграждането на икономически локализационни структури в *общините Ботевград – Правец, Костинброд – Божурище, Горна Малина и Елин Пелин.*

Оформянето на *Самоков* като център за развитие на туризъм дава възможност за изграждане на клъстер «туризъм» като бъдат обхванати и съседните общини от областта – *Ихтиман и Долна Баня.*

Създаването на *трансгранични клъстери* позволявя да бъдат въвлечен цялата територия на областта. Наличието на такива клъстери могат да бъдат реална основа и съдържание за развитие на различни програми и проекти за международно сътрудничество. Създаването и развитието на подобен клъстер в краткосрочен период е възможен вариант за общините *Годеч и Драгоман.*

Главното предимство на клъстерите се явява възможността за бизнеса и региона да не се развиват по инерция. За бизнеса, клъстерът е реална възможност да обезпечи своята конкурентноспособност в бъдеще чрез повишаване на производителността. Изграждането на свързващи или поддържащи отрасли изисква наличието на две основни условия – наличие на квалифицирани работници и добре изградена техническа инфраструктура.. Даденият подход се основава на отчитането на положителния синергитичен ефект на развитието на регионалните агломерации, т.е близостта на потребители и производители. В този смисъл близостта до столицата на България се явява добра възможност за използване на административния, научния и потребителски потенциал на най-големия град на страната.

Стимул за създаване на клъстер между малките и средните предприятия е стремежа за решаване на общи проблеми, улесняване на маркетинговите и бизнес стратегии, облекчена логистика, търговската мрежа и увеличени възможности за въвеждане на иновативни решения в производството, в т.ч. нови модели на управление.

Специфична цел 2. “Пълноценно използване на туристическите ресурси”

Природно-климатичните, културно-историческите дадености предразполагат към добри възможности за развитието на туристическият отрасъл на територията на областта. Необходимо е туристическото развитие да бъде ориентирано към подобряване на икономическото развитие на областта и да носи реални ползи на местното население. Същевременно, трябва да бъде съобразено с условията на среда и да не води до увреждане на околната среда и културно-историческото наследство. Съхранението на

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

основните туристически дадености заедно с тяхното социализиране се предпоставка за развитие на туризъм в комбинация със спорт и рекреация.

Ролята на местните власти е да успеят да осигурят инфраструктурните условия, както и мерки за привличане на посетители и опазване на туристическите ресурси. Преобладаващата част от общинската пътна мрежа обаче е в лошо състояние, което затруднява достъпа до туристическите атракции и влияе негативно развитието на туризма.

Мярка “Развитие на регионален туристически продукт”

Развитието на туристическия продукт е свързано с максималното използване на природно-културните ресурси, с които разполага областта. Пълноценното използване на ресурсите за туризъм изисква развитие на алтернативни форми базирани на природните и културно-историческите забележителности, които се намират на територията на Софийска област. Тяхното развитие е необходимо да се концентрира както във времето, така и в пространството. В средносрочен план, развитието на туризма се свързва с разнообразяване на туристическия продукт, чрез развитие на алтернативни форми, които допълват основната туристическа дестинация в областта – ски курорта Боровец.

За пълноценното използване на наличния потенциал ще се оформи приоритетен район за развитието на туризма, които ще включва ***Самоков, Долна Баня и Костенец***. Въз основа на настоящите възможности и перспективи община *Самоков* ще се оформи като един от основните туристически центрове в ЮЗПР и областен център, където освен ски туризъм, развитие ще получи балнеологията и културно-историческият туризъм. Въз основата на развитето на центъра, ще се насърчи развитието на туризма в съседните общини – *Долна Баня* (балнеология и екотуризм) и *Костенец* (балнеология, екотуризм, познавателен). Това ще съдейства за допълването и разширяването на туристическата база и продукт. Като опорни туристически центрове за развитие на туризма ще се стимулират общините - *Своге* (ловен, екотуризм, конгресен и рекреативен) и *Копривщица* (уникални възможности за развитие на етнографски и културно-исторически туризъм).

В останалите общини от областта основните направления ще се свързани с възможностите за развитие селски, познавателен и екотуризм.

Мярка “Целесъобразно използване на туристическите ресурси”

Основен момент в развитието на туризма е свързано с отношението към околната среда. Очакваното нарастване на туристическите потоци през следващите години и концентрирането им в ограничен брой места поставя сериозни рискове пред опазването и съхранението на околната среда, която е “основния капитал” за дългосрочното и устойчиво развитие на туризма. Това налага предприемането на действия, които да спомагат за съхранение на основните културни и природни забележителности

Мярка “Повишаване нивото на информационно обслужване и осигуряване на туристическото развитие”

За постигане на оптималното използване на предлагания регионален туристически продукт е необходимо осигуряване на информация, която да дава възможност за избор на алтернативи за посетителите. Достъпът до информация на място е предпоставка за развитиен на индивидуалните пътувания, които през годините са с нарастващо значение за туристическото развитие. Основните направления са свързани със създаване на база данни с потенциалните туристически атракции, разработване и печат на материали на подходящ език, въвеждане на т.нар. кафяви табели, формиране на мрежа от туристически информационни центрове.

Специфична цел 3 “Развитие на екологично земеделие и алтернативни икономически дейности ”

Възможностите за развитие на селското стопанство са ограничени от агроекологичните характеристики на областта. Пълноценното използване на земеделските ресурси е свързано предимно с въвеждане на алтернативни форми на земеделие в комбинация с възстановяването и обновяването на изградените напоителни полета. Особено важно е отчитане на агроекологичните особености на земеделските територии, във връзка с получаване на по-високи добиви, респективно получаване на по-високи приходи. По този начин ще се постигне максимално оползотворяване на земеделският потенциал и богатия горски фонд..

Мярка “Развитие на алтернативни дейности в областта на селскостопанство”

Намаляването на рисковете пред селскостопанските производители се свързва основно с разнообразяване на отглежданите земеделски култури, съобразно почвените и

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

климатичните особености. Конкретни възможности за бъдещото развитие на земеделието в областта е свързано с преминаване към отглеждане на етерично-маслени и билкови култури, зърнени култури с къс вегетационен цикъл, подкултури и ягодоплодни.

Развитието на биологично земеделие е приложимо за общини в *западната част* на областта – *Годеч, Драгоман, Сливница и Своге*. Възможности се съдържат и в общини с липса на силно застъпено индустриално производство, където не се отчитат замърсявания на въздуха, почвите и водите. В областта на животновъдството основно направление се свързва с засилване развитието на пчеларство и производство на екологично чист мед и развитие на птицевъдството. Като допълнение за развитието на селскостопанство може спомогне и развитие на селския туризъм и екотуризма.

Мярка “Подобряване и модернизация на техническата инфраструктура”

Основните предизвикателства пред селскостопанските производители са свързани с влизането на България в ЕС и въвеждането на високите европейски фито-санитарни изисквания за произвеждана земеделска и животновъдна продукция. Развитието на ефективно селскостопанство и невъзможно без насърчаване на техническото обновление на основните средства за производство, изграждане и модернизиране на техническата инфраструктура – напоителни съоръжения, селскостопански пътища и др.

Важно условие за развитие на ефективно земеделие се свързва с възстановяване и изграждане на ефективни и ниска себестойност на подаваната вода хидромелиоративни мрежи. Тяхното изграждане ще способства за повишаване на добивите, респективно реализираните приходи от продукцията.

Приоритет 3 - Възстановяване и съхранение на околната среда

През последните десетилетия бързо нараства екологичната чувствителност, което ще доведе до промени в производството на стоки и услуги. Развитието на предимно индустриално производство в Софийска област, доведе до натрупване на сериозни екологични проблеми в някои от общините на областта. Привидното облекчение на натиска върху природната среда през последните десетина години, се дължи главно на намалената стопанска активност, особено в някои от най-големите замърсители в областта. Качеството на въздуха, почвите и водите се явяват основни компоненти за повишаване качеството на животи и формирането на благоприятна жизнена среда. Това налага провеждането на ефективна политика за превенция на околната среда от

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

замърсяване на водите и почвите. За подобряването на екологичния статус на териториите с отчетени замърсявания на околната среда са предвидени мерки, чийто комплексно влияние да се отрази в подобряване на жизнената среда чрез пълноценно използване капитала на околната среда, подобряване на качеството на живот на населението, достигане на европейските екологични стандарти и запазване на богатата природа при устойчиво управление на ресурсите. В наше време все повече се осъзнава, че поддържането на нормално функциониращи екосистеми, които подпомагат икономическото и социалното развитие, има решаващо значение за трайното развитие. Основните мерки в сферата на околната среда се явява подобряване на екологичната обстановка и обезпечаване на здравословна среда за населението, съхраняване и възстановяване на застрашени екосистеми, екологосъобразно използване на природните ресурси.

Специфична цел 1 “Опазване на водните ресурси от замърсяване и възстановяване на земи със стари екологични замърсявания”

Натрупаните в миналото екологични проблеми в някой от общините на областта, изискват адекватни действия и използване на значителни ресурси за подобряване на екологичната обстановка и осигуряване на здравословна жизнена среда подходяща за развитието на човек. Основните направления са свързани с намаляване и/или премахване на основните източници на замърсяване, възстановяване на замърсените райони и предпазване от замърсяване.

Мярка “Изграждане на пречиствателни станции за отпадни води (ПСОВ) в населени места с над 10 000 еквивалентни жители”

Подобряването на пречистването на отпадни води в Софийска област ще се постигне чрез модернизиране и изграждане на пречиствателни станции за отпадни води (ПСОВ). Целта на мярката е насочена към подобряване на екологичната обстановка и повишаване на инвестиционна та привлекателност на областта. В рамките на стратегическия период, това включва тяхното изграждане в по-големите селищни мрежи от областта. Ефективното решение за малките населени места, туристическите курорти и самостоятелните хотелски комплекси е прилагане на технологията на модулните пречиствателни съоръжения. Необходимостта от изграждане на пречиствателни съоръжения се определя и в съответствие с Директива на ЕС, според която до 2007год.,

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

трябва да се изградят на ПСОВ за населени места над 1000 души, а до 2014год. за населени места с над 2000 души.

Мярка “Изграждане и доизграждане на канализационни системи в населените места”

Изграждането на ПСОВ е невъзможно без изградена канализационна мрежа и довеждащи колектори. Това обуславя и необходимостта от рехабилитация, изграждане и доизграждане на канализационните системи в основните общински центрове и селища в координация с изграждането на ПСОВ.

Мярка “ Интегрирано управление на водните ресурси с ясно изразен транснационален характер и предпазване от природни рискове”

Интегрираното управление на водите се обосновава с необходимостта от съхраняване на водните екосистеми и от повишаване на здравните и продуктивните характеристики на чистите водни ресурси. Целта е да се повиши нивото на устойчиво използване на водите, да се подобрят ефикасността на водоползването и условията за съхранение на водата, като се минимизират загубите при водопотребление. Основните направления за развитие в конкретната област включва разработване и изграждането на интегрирани системи за управление на водните ресурси и системи за ранно сигнализиране, в т.ч. *развитие на трансграничното сътрудничество* за предпазване от природни рискове.

Мярка “Възстановяване на селскостопански земи със стари замърсявания”

Създаването на благоприятна среда за живот изисква своевременни действия за отстраняване на “стари екологични замърсявания” на територията на областта. Основната част от тях са свързани с реализиране на конкретни проекти в компаниите от тежката индустрия. Мярката има комплексно значение и ще повлияе върху екологичната обстановка, здравето на населението в засегнатите земи и ще допринесе за нарастване на инвестиционната привлекателност на областта.

Мярка “Подобряване на системата за управление на отпадъците и затваряне на нерегламентираните сметища”

Мярката е насочена към оптимизиране на системата за сметосъбиране и изграждане на съоръжения за преработка на строителни, производствени и твърди битови отпадъци (ТБО). Изграждането на регионално депо за твърди битови отпадъци изисква

сътрудничество между отделните общини от областта с цел изграждане на адекватна инфраструктура за тяхното оползотворяване и обезвреждане.

Значителният брой на нерегламентираните сметища на територията на областта изисква поетапно затваряне и рекултивация²². Предотвратяването на появата на нови сметища, неотговарящи на нормативните изисквания и застрашаващи здравния статус на населението, налага необходимост от разширяване на системата на организирано сметосъбиране.

Специфична цел 2 “Въвеждане на екологично чисти технологии”

Основните направления са насочени към техническа модернизация и внедряване на ресурсоспестяващи и безопасни технологии в предприятията от областта. Въвеждането на нови и модерни технологии спомага за намаляване на емисиите на вредни газове течности и твърди битови отпадъци. Така ще се ограничат вредните последствия за околната среда чрез поетапно намаляване на вредните емисиите отделяни в атмосферата, водата и почвите. Това ще доведе до намаляване на здравните рискове и до повишаване на здравния статус на населението.

Въвеждането на нови технологии ще спомогне за вторичното използване на енергийни и водни източници, ще спомогне за намаляване на разходите за съхранение на твърдите битови отпадъци – промишлени, битови и строителни.

Мярка “Използване на алтернативни източници на енергия и подобряване на енергийната ефективност”

Насърчаването на използване на възобновяеми източници на енергия, в съчетание на повишаване на енергийната ефективност ще доведе не само до подобряване на екологичната и социална обстановка, но оказва силно влияние и върху икономическия интерес. Инвестициите в технологии за енергийна ефективност позволя да се намалят разходите за енергия, да се повиши конкурентноспособността на компаниите от областта, респективно води до нарастване сигурността на енергоснабдяването и ще доведе до съхранение и подобрене на екологичната обстановка и качеството на живот на местното население.

Стимулирането на изграждане на съоръжения използващи алтернативни източници на енергия (вятър, биомаса, хидрокинетична и геотермална енергия), ще спомогне за

²² Директива 1999/31/ЕС

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

внедряване на високи технологии за пълноценно използване на енергийно-горивните ресурси, ще увеличи енергийната независимост (включително на компаниите от областта), ще намали изхвърлянето на значителни количества серен двуокис, въглероден двуокис, азотни оксиди и др. замърсители на атмосферата и ще се предотврати замърсяването на водите. Това ще окаже съществено влияние върху стандарта на живот на местното население чрез намаляване на разходите за здравеопазване и чрез разкриване на нови работни места и повишаване на заетостта.

През последните години употребата на природен газ бавно нараства. Изграждането на газопразпределителна мрежа в производствения и комунално-битовия сектор води до непосредствени ползи за околната среда, жизнения стандарт и на населението чрез намаляване на изхвърляните в атмосферата вредни емисии от енергетиката. Използването на природен газ е един от основните фактори и условия за повишаване на инвестиционната привлекателност на областта чрез намаляване на енергийните разходи на компаниите развиващи своята дейност на територията на Софийска област.

Мярка “Въвеждане на технологии за вторична преработка на отпадъци”

Вторичната преработка и третиране на отпадъците има основно значение за подобряване на околната среда, чрез намаляване на количествата изхвърляни отпадъци и осигуряване на чиста и здравословна среда за местното население.

Основните направления за третиране на отпадъците са свързани с физико-химични и биологични методи, като реални възможности има в компостирането на отпадъците. Важна насока за развитие и пълноценно използване на отпадъците съществува в изграждане на съоръжения и инсталации за тяхното рециклиране, което да позволи повторното им използване. Богатият горски фонд и развитата дърводобивна и дървопреработваща промишленост формират значителни дървесни отпадъци. Тяхното пълноценно използване се свързва с изграждането на инсталации за брикетирание, които освен ефекта от цялостно използване на отпадъчния дървесен материал, осигурява алтернативен източник на енергия и спомага за запазване чистотата на околната среда.

Специфична цел 3 “Съхранение на биоразнообразието”

Опазването на националното биоразнообразие е предмет на Закона за защитените територии и Закона за изменение на Закона за биологичното разнообразие. За съхранение на биоразнообразието в областта се предвиждат следните мерки.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Мярка “Мероприятия по опазване и възстановяване на застрашени представители на флората и фауната”

Опазването на биоразнообразието изисква необходимостта от изграждане на екотуристически пътеки, пейки, определяне на места за биваци и други съоръжения, които да спомогнат опазването на биологичното разнообразие. Активните действия ще се насочат към използване на непригодни и полупригодни терени. Целта е постигане на ефекта на “екологичен имидж”, възможност за залесяване и стремеж за запазване и разнообразяване на биоразнообразието.

Мярка “Проучване и разнообразяване на биологичното разнообразие на територията на Софийска област”

Основните направления са свързани с проучване, обогатяване и популяризиране на флората и фауната на територията на областта. Действията ще се насочат към създаване на база данни с информация за видовото многообразие и възможностите за неговото разнообразяване.

Мярка “Опазване на горските ресурси”

Горският фонд заема значителна част от територията на областта. Необходимостта от реализация на дейности насочени към развитие за опазване на горските ресурси се обуславя от неефективната система за опазване на горския фонд, незаконната сеч и др. Основните акценти трябва да се насочат към създаване на цялостна концепция за дейностите извършвани в горския фонд и създаване на по-добри условия за формиране на местен бизнес за дейности в горския фонд. Дейностите по залесяване на пригодни и непригодни земи ще имат противоерозионен ефект и ще дадат възможност за стопанско ползване в по-далечна перспектива.

Приоритет 4 “Развитие на социалната сфера”

Развитието на социалните процеси зависи от много фактори, сред които доминиращи се явяват установения начин на живот, състоянието на окръжаващата среда, състояние и ниво на развитие на системата на здравеопазване в областта и развитието на физическата култура и спорт.

Един от основните проблеми, открити в аналитичната част са свързани с очакваните процесите на застаряване на населението и нарастването на средната продължителност на живот, които по естество са характерни за цяла Европа, в т.ч. и България. Това ще

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

изисква производство на продукти и предоставяне на специфични услуги на хората във високите възрастови групи. Ще нарастват здравните и други лични грижи, нужни на възрастното поколение. Това се очертава да окаже сериозен натиск за подобряване на съществуващата система на здравеопазване и ще породи нови изисквания към неговото финансиране – публично и частно.

С оглед максималното оползотворяване на наличната социалната инфраструктура е възможно да се предвидят дейности в граничните райони от областта за споделеното ѝ използване от двете страни на границата.

Специфична цел 1 “Подобряване на качеството на социални услуги”

Мярка “Подобряване на здравната култура и статус на местното население”

Основните направления в областта на здравеопазването са свързани с подобряването на здравния статус на населението. Осигуряването на широк достъп до профилактика и лечение на всички възрастови и етнически структури на населението ще съдейства за промяна на демографското развитие и особено до намаляване на детската смъртност и смъртността в средните и високи възрасти сред трудоспособното население. За подобряване на здравната култура е необходимо да се провеждат регулярно здравни и разяснителни кампании сред населението. Важно условие в развитие на здравните дейности се свързва с пред – и след родовото здравеопазване, чрез което да се намали детската смъртност. За тази цел са необходими инвестиции в здравните заведения и специализираните детски центрове, подобряване на материално-техническата база и повишаване на квалификацията на медицинските кадри.

Мярка “Създаване на условия за равен достъп на всички граждани до базови социални услуги – медицинско обслужване и образование”

Възможностите за достъп на всички граждани до качествени здравни и образователни услуги, независимо от социалното им положение е важен фактор за равнището на развитие на обществото.

Създаването на социално-икономически условия за предоставяне на медицински услуги, вид, качество и обем, които съответстват на нивото на заболяемост и потребности на населението. Това изисква дългосрочно развитие и укрепване на материално-техническа база на системата на социално обслужване, разширяване

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

сферата на социални услуги, които да обезпечат социалните права на жители от областта изпаднали в трудна житейска ситуация и нуждаещи се от социална помощ.

Подобряването на качеството на здравни услуги и здравна култура на населението предполага модернизация на материалната база, провеждане на превантивни медицински действия, повишаване на квалификацията и мотивацията на лекарите и медицинския персонал и осигуряване на необходимите лекарства на нуждаещите се части от населението. Предоставянето на качествено здравно обслужване и повишаването на равнището на здравна култура е с особено значение за чувствителни социални групи, които разполагат с ограничени възможности – деца, майки и възрастни хора.

Мярка “Социална защита и подкрепа на групи в неравностойно положение”

Основните направления трябва да се насочат към обезпечаване на равни граждански, политически, икономически и други права и свободи по отношение на възрастното поколение и уязвими социални слоеве.

Основната цел е свързана с повишаване нивото на защита на социално незащитени граждани, намиращи се в трудна житейска ситуация, която обективно нарушава тяхната жизнена дейност, и които те самите не могат да преодолеят самостоятелно.

Предоставянето на социална защита е свързана с посочените направление за развитие на социалната сфера, но включва и по-високи доходи от труд, по-голяма стабилност в заетостта, постигане на висока степен на осигуреност на заетите с временна и трайна нетрудоспособност, сигурност и стабилност на осигурителните фондове от задължителното и доброволното осигуряване.

Мярка “Социална интеграция на етнически малцинства”

Мярката е насочена към социалната и икономическа интеграция на етнически малцинства. Основните направления акцентират върху създаване на дългосрочни възможности на малцинствените групи за равни възможности на достъп до пазара на труда, до медицински и образователни услуги.

Специфична цел 2“Развитие на спорт и младежки дейности”

Развитието на младежки дейности е насочено към обезпечаване на условията за самореализация, социализация и развитие на личността, на процеси на взаимодействието с органите на държавните власти и местното самоуправление и

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

обществените организации, представляващи интересите на гражданите. Културните институции в областта с обособен сграден фонд, са добра предпоставка за развитие на спортни и културни дейности насочени към младото поколение. Същевременно спорта се явява важен фактор за възпитанието и физическото развитие на децата и младежите. Усилията трябва да акцентират върху създаване на условия за развитие на спорта сред младите хора, дори като превенция против употребата на вредни вещества – наркотици, алкохол, тютюнопушене.

Мярка “Създаване на условия за привличане и развитие на спорта сред децата и младежите”

Създаването на условия за развитие на спорта се свързва с подобряване на условията за спорт и отдих на населението чрез ремонт, рехабилитация и модернизация на съществуващите спортни площадки и спортни съоръжения. Същевременно, трябва да се осигури достъп на хората с увреждане до спортните площадки и съоръжения, което би спомогнало за тяхната пълноправна интеграция в обществения живот..

Мярка “Създаване на условия за самостоятелни изяви на младежите в сферата на образованието, занаятите и предприемачеството”

Основният ефект от осъществяването на тази мярка е свързан със задържането на младите хора в областта. За това е необходимо да им бъдат осигурени условия и възможности за участие в социално-икономическия живот на областта. Ангажирането на младите хора в процеса на развитие на областта може да бъде свързан с разширяване на дейностите съобразно качествата, интересите и способностите на младите хора, в т.ч на младежи в неравностойно положение. Постигането на това може да се осъществи и чрез сътрудничество между младежи, неправителствени организации, местен бизнест и общинска и областна администрация. Необходимо да се осигурят възможности за ползване на различни типове услуги, които да осигурят, изградят и развият личността на младите хора..

Специфична цел 3 “Развитие на социално–културния потенциал и трансграничното сътрудничество”

Основните задачи в развитието на културата се явява съхранението и обновлението на социално-културното пространство на Софийска област. Това се свързва с развитието на подходяща инфраструктура, способна да удовлетвори духовните и творчески потребности на всички социални категории. Опазването на природните дадености и

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

културно-историческото наследство се явяват един от основните приоритети в регионалното развитие на страната до 2015 година, като същевременно тя се явява стратегически фактор за устойчивото развитие на областта.

Мярка “Развитие на местни институции в областта на културата

Развитието на местните културни институции ще въздействат за съхраняването на културната идентичност на областта и ще спомогне за приобщаване на децата и младежите към активно участие в културните процеси. Основното направление в развитието на местните институции е насочено към изграждане на връзки с организации от съседни области, с изграждане на контакти със сходни международни културни институции в това число и частни фондации и организации. Това ще спомогне за развитието на културните институции от двете страни на границата, ще съдейства за обмяната на опит и умения между конкретните институции и организации от областта.

Мярка “Развитие и популяризиране на местните занаяти и фолклор”

В условията на глобализиращият се свят, съхраняването на културната идентичност е важен елемент за запазване на уникалното многообразието на областта. Това ще изисква дейности за подпомагане на индивидуалното творчество, но ще осигури и възможност за приобщаване на младото население към културните ценности и активното им участие в протичащите културните процеси в областта. Развитието на местния културен потенциал (фолклор, занаяти, местни обичай и празници), позволява обвързването на културните дейности с туристическата индустрия и тяхното популяризиране в национален и международен план.

Мярка “Рестаурация и консервация на културни и археологически паметници на културата ”

Опазването и съхранението на културно-историческото наследство е определящо за запазване на националната идентичност и принадлежност на населението. Същевременно неговата социализация има определяща роля за превръщането му във възможност за развитие. Реконструкцията и консервацията на културно-историческите паметници се явява предпоставка за развитие на културния туризъм и подчертава културно-историческото минало и разнообразие. Възможностите за развитие има и трансграничното и транснационалното сътрудничество в посока споделяне и

разпространяване на нови умения, знания и добри практики относно консервирането и запазването на културно-историческите паметници.

Мярка “Създаване на трансгранични партньорства”

Основните направления са насочени към изграждане на устойчиви партньорства между местните власти, културни институции, неправителствени организации от двете страни на границата. Целта е да се осигури възможности за споделяне за представяне на характерни местни културни обичай и традиции. Мярката включва и споделяне на социални услуги и подобряване на социалният сервиз на предоставяните услуги.

Специфична цел 4 “Подкрепа на граждански инициатива и подобряване на публичните услуги”

За ефективното регулиране на социалните процеси и съхранението на обществената стабилност в областта се очаква активно съдействие от страна на гражданското общество и развитие на междусекторното взаимодействие. Перспективите за развитие на третия сектор в областта се свързва със създаването на по-добри отношения между нетърговските организации и органите на властта, икономическите структури и медиите. Същевременно е необходимо повишаване на ролята на нетърговските организации във формирането на устойчиви структури на местното общество.

Мярка “Поддържане и развитие на обществените организации в градовете и селата от областта”

Финансовите проблеми с поддържане на материално-техническата база на училища и здравни заведения, проблемите с обучението на деца-билингви и необходимостта от осигуряване на равни възможности на всички групи от обществото налага споделяне на отговорности между неправителствени организации (НПО), гражданското общество и местните и регионални власти. Основните направления са свързани с повишаване ефективността на взаимодействие с родителската общност и училищните настоятелства, разяснителни и организационни дейности за намаляване броя на отпадналите от училище деца, организиране на разяснителни здравни кампании за рискови групи от населението. Пълноценното използване на ресурсите на НПО, гражданските общества и местните власти включва възможности за създаване на извънучилищни заведения, в които да развият и стимулират индивидуалните умения и творчески заложби на децата от всички етнически и социални групи.

Мярка “Привличане на бизнес организации към решаване на социални проблеми и стимулиране на публично-частното партньорство“

Важно направление в развитието на третия сектор в Софийска област е необходимо да бъде в посока привличане на икономическите субекти за благотворителни дейности. Това ще позволи привличане на бизнеса към финансиране на обществено полезни дейности, което ще окаже влияние върху качеството и стандарта на живот на местните общности.

Мярка “Подобряване качеството на предоставяните публични услуги”

Усилията за подобряване качеството на публичните услуги следва да се насочат към намаляване на бюрокрацията и стимулиране на прозрачността в управлението и предоставянето на услуги. Ключовите интервенции са обучение на персонала и подобряване на материално-техническата база, делегиране на публични услуги на частния и неправителствения сектор. Делегирането на публични услуги е свързано с подкрепа за изграждане на капацитет и подобряване на взаимодействието с частния и неправителствения сектор и възможност за постигане на по-голяма прозрачност..

В) Организация и координация на дейностите за постигане на целите

Ангажираност на публичните институции и местните организации в областта на регионалното развитие

Държавната политика в областта на регионалното развитие се базира на принципите, формулирани в ЗРР, а именно:

- *Концентрация* на ресурсите за постигане на целите на регионалното развитие;
- *Единен* подход за планиране и програмиране;
- *Допълване* на финансирането от национални публични източници при съвместно финансиране с други източници;
- *Партньорство, публичност и прозрачност*, осъществяване на всички нива при осъществяване на планирането, програмирането, финансирането, мониторинга и оценката;
- *Съгласуваност* с другите структуроопределящи политики, инструменти и действия на международно, национално и регионално равнище;
- *Междуетатствена координация* на дейността на компетентните органи в процеса на планирането и програмирането, ресурсното осигуляване, ресурсното осигуряване, реализацията, мониторинга и оценката;

При осъществяване на Стратегията за развитие на Софийска област принципите се допълват от:

- Гражданско участие в процеса на планиране
- Субсидарност
- Устойчиво развитие

Действията на публичните институции и местните организации в областта на регионалното развитие са насочени към постигане на вертикална координация – между Регионалния съвет за развитие, Областния съвет за развитие и общините, на хоризонтална координация – между различните звена, ведомства на местно ниво. Мониторинга и контрола осигуряват база за сравнение, обобщение и ефективност на стратегическото планиране.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Местните институции и тяхната ангажираност в областното развитие е неотменна необходимост, защото органите на управление са ефективни, когато се действат стратегически.

Организация и координация на дейностите за постигане на целите

Институционалната организация за изпълнение на “Стратегията за развитие на Софийска област в периода 2005-2015 година” включва дейността на основните органи в областта.

Областният управител провежда държавната политика в областта, активно работи по организиране на разработването, съгласуването и изпълнението на областната стратегия. Внася областната стратегия за обсъждане и съгласуване в Регионалния съвет за развитие както и за приемането ѝ в областния съвет за развитие. Като председател на областния съвет за развитие изготвя бмесечни и годишни отчети за дейността на съвета, в т.ч. на такива свързани със Стратегията за развитие на Софийска област. Областният управител информира по подходящ начин обществеността за характера и същността на областната стратегия, за необходимостта и потенциалните ползи от приемането и изпълнението ѝ, както и за постигане на резултатите. За осъществяване на дейности по регионално развитие с надобластно значение и обхват областният управител можеше да сключва споразумение за асоцииране с други области.

Областният съвет за развитие на Софийска област подпомага провеждането на политиката за регионално развитие на областта, за разработването, приемането и изпълнението на стратегията за развитие на областта. Извършва оценка на инициативите на общините и юридическите лица, свързани със стратегията за развитие на областта, като има възможност да прави и предложения за сключване на споразумения за сътрудничество с други области за осъществяване на съвместни дейности. Съгласно ЗРР, областният съвет изразява становища по предоставени му за разглеждане проекти на нормативни актове, стратегически, планови и програмни документи, свързани с планирането и програмирането на регионалното развитие. Наблюдава изпълнението на Стратегията за развитие на областта.

Местните (общински) власти участват във формирането на Областната стратегия за развитие чрез приемането на общински планове за развитие, които са основа за последващото отчитане на резултатите от областната стратегия. Осигуряването на местни партньорства, осигуряването на информация за областната стратегия и публичността на действията им са основа на техните действия по провеждане на

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

политиката на местно развитие. На общинско равнище е изключително важно успешно да се мобилизират местните човешки, финансови и организационни ресурси, в т.ч. на местните неправителствените организации и частните капитали.

Изпълнението на стратегията за развитие изисква създаването на добра *координация на всички органи* и звена на управление, които са пряко ангажирани с изпълнението на Стратегията за развитие на Софийска област. Това налага осъществяването на конкретни действия със хоризонтална насоченост е ефективна допълняемост при реализацията на стратегическите цели и приоритети определени в стратегията за развитие на областта. Пряка ангажираност към този процес на съгласуване имат министърът на регионалното развитие и благоустройство, Регионалният съвет за развитие на Югозападен район за планиране, областният съвет за развитие и неговият председател и различните заинтересовани физически и юридически лица.

В изпълнение на областната стратегия е изключително важно е привличането и участието на социално-икономически партньори, НПО и икономически субекти в политиката на регионално развитие. На настоящия етап това става при изготвянето и приемането на самата областна стратегия, като главно това се отнася до консултативната им роля при подготовката, създаването на организационната и нормативната им основа и самото им обсъждане.

Източници за финансиране

Реализирането на стратегията за развитие на Софийска област е силно зависимо от финансовата обезпеченост. Основните финансови източници в рамките на периода 2005-2015 година са:

- Държавно финансиране от консолидирания бюджет – в т.ч. финансови ресурси за разработване, актуализиране и наблюдение на областните стратегии за развитие. Тук се включват и средства за провеждане на регионалната държавна политика в районите за целенасочено въздействие;
- Общински бюджети, в т.ч. търговски дружества с преобладаващо общинско участие;
- Търговски дружества с преобладаващо частно участие;
- Европейски фондове – в периода 2005-2007 година предприєдинителните фондове (САПАРД и ИСПА) и до 2008 Програма ФАР. С влизането на България в ЕС

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

през 2007год. финансови средства ще са достъпни по линията на Структурните фондове и Кохезионния фонд

Г) Система за мониторинг, оценка и актуализация

1. Информационни източници

Разработената областна стратегия за развитие на Софийска област се базира на събрана и предоставена информация от преходни години. Въз основа на нея се извърши анализ на икономическото, социално и екологично състояние на областта. Отчетените резултати и откритите специфични особености характеризиращи се илюстрираха в SWOT- анализа.

Основните източници на информационно осигуряване за разработване на стратегията за развитие на областта са :

- Национален статистически институт и Териториално статистическо бюро – София;
- Дирекция “Агростатистика” към Министерство на земеделието и горите;
- Дирекция “Мониторнг на околната среда” в Изпълнителна агенция по околна среда
- Секторни и оперативни стратегии и програми
- Работна статистика, работни документи и бележки, притежание на експертите, изготвили Плана;
- Предишни осъществени планове и проекти на областно, или местно ниво, друга информация достъпна за работните групи;
- Статистически данни предоставени от областна администрация на Софийска област

При разработване на “Стратегията за развитие на Софийска област в периода 2005-2015година” са отчетени основните стратегически цели и приоритети на “Националната стратегия за регионално развитие за периода 2005-2015година” и “Регионалния план за развитие на Югозападен район за планиране 2007-2015година”. Същевременно при разработването на стратегията за Софийска област са взети предвид специфичните характеристики и сравнителните предимства, с които разполага областта.

2. Мониторинг и система от индикатори

Целта на *мониторинга* се свързва с осигуряване на ефективността на прилагането и използването на ресурси с помощта на индикатори, определени на подходящо равнище. Наблюдението е регулярна дейност чрез използване на бързи оценъчни методи даващи възможност за идентификация и решаване на проблеми по изпълнението на стратегията за развитието.

Наблюдаването на изпълнението на стратегията за развитие на Софийска област се осъществява от Областния съвет за развитие.

За да може да се осъществява наблюдение върху стратегията и да бъде направена оценка за нейното изпълнение е необходимо да се използва система от индикатори. Изборът на индикатори се обвързва със специфичния характер на стратегическите цели и приоритети. В рамките на приоритетите индикаторите са групирани три групи:

- *Индикатор за продукт* – измерват се физически или монетарни единици;
- *Индикатор за резултат* – свързват се с преките и непосредствени ефекти, създадени в хода на изпълнение на стратегията;
- *Индикатор за въздействие* – свързани са с последствията от стратегията извън непосредствените ефекти върху нейните преки бенефициенти;

Към така групираните индикатори се включва и група индикатори за ресурс, който са общи за всички приоритети и включват следните индикатори:

- *Вложени финансови средства* – дава възможност за формиране на производни индикатори за ефективност (продукт на единица разход, резултат в сравнение с разхода, въздействие в сравнение с разхода)
- *Организационни ресурси* – брой на сключените контракти, брой успешно реализирани контракти
- *Човешки ресурси* – брой участници, измерено в човеко/месеци

Приложеният списък с индикатори свързани с измерване на напредъка включва количествено представени индикатори, които се допълват от система от данни осигуряващи периодичност при тяхното набиране, истиност на информацията и възможност за достъп до тях.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Приоритет 1 "Създаване и развитие на благоприятна бизнес среда		
Индикатори		
Краен продукт	Резултат	Въздействие
Предоставена промишлена площ (ха)	Брой МСП имащи възможност за достъп до съвместни услуги	Регионални фирми, от които МСП като % са доставчици на подпомаганите фирми след 2 години
Площ (кв.м.) застроена/ обновена	Брой фирми превърнати в нови износители	
Брой на консултираните фирми	Брой на жителите населяващи околността (на по-малко от 1 км.) от обновените райони	Увеличение на добавената стойност генерирана след 18 месеца
Кв.м. обновени площи и улици	Брой на откритите магазини и/или предприятия в обновените райони	Създадена или запазена заетост след период от 2 години
Брой обновени сгради	% конференции/изложби свързани с местната икономическа дейност	% на жителите желаещи да останат в района през следващите 5 години
Брой промотирани нови маркетингови инициативи и/или схеми	Степен на удовлетвореност на участниците	Брой на включените местни предприятия, които са заявили положителен ефект след 18 месеца (от тях МСП)
Брой организирани конференции/изложби		Брой открити малки фирми в парковете (след 1 год.)
Брой фирми, които получават финансова подкрепа за реализация на проекти в областта на ИТРИ и за закупуване на технологии	Брой местни предприятия заети със субсидирани съвместни изследователски проекти (от тях МСП)	Брой открити малки фирми в парковете (след 1 год.)
Закупена, застроена или ремонтирана изоставена сграда (кв.м.)	Брой предприятия настанени в подпомогнати райони след 3 години	Брой открити "хай-тек" фирми в парковете (след 1 год.)
Подобрани релсови пътища (км)	Спестено време (време за път x обем на товари/брой потребители)	
Км. от авто-магистрала построени или подобрени (% степен на завършване на цялостната мрежа)	Достъпност (намаляване на ЕСПЛ)	Увеличение на потока превозни средства:/товари след 1 год. (%)
Км. изградени, рехабилитирани и реконструирани местни пътища		
Обем на обучение (часове x брой на обучавани)	% на обучаемите, успешно завършили курсове (мъже/жени)	Влияние върху околната среда (%
Брой курсове за преквалификация	Брой на Интернет хостове на 1000 жители	
Брой на създадените услуги он-лайн	Брой на фирмите, разположени в технопарковете и техно-инкубаторите	Брой фирми, използващи услугите на областните бизнес центрове след 1 год.
Брой и % увеличение на цифровите телефонни линии		

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Приоритет 2 "Изграждане и развитие на диверсифицирана икономика"		
Индикатори		
<i>Краен продукт</i>	<i>Резултат</i>	<i>Въздействие</i>
Брой на МСП ползващи финансова подкрепа	Нови и/или нараснали продажби в МСП	Увеличение на добавената стойност генерирана след 18 месеца
Брой нови МСП ползващи финансова подкрепа (с мъже/жени собственици)	Прекъснати частни инвестиции във фирми финансово подкрепени (в евро и % от цялата инвестиция)	
Брой новооткрити фирми предлагащи услуги свързани с ИКТ	Брой МСП, развиващи и предлагащи услуги с информационни технологии	Създадена или запазена заетост след период от 2 години
Новосъздадени туристически фирми (собственици-мъже/жени)	Брой реализирани нощувки годишно в подпомогнатите бази за туризъм след 1год.	
Брой създадени или подновена база/легла	Степен на удовлетвореност на клиентите (мъже/жени) в %	
Брой атракции създадени/подобри	Брой клиенти на нови еко- и агро - схеми	%на жителите желаещи да останат в района през следващите 5 години
Обем на частните инвестиции в туризма		
Брой на създадените регионални кълъстери и мрежи		
Брой на регистрираните земеделски производители	% земеделски земи заети с алтернативни култури	Увеличение на оборота на фирми получили финансова подкрепа след 2год. (%)
Възстановени напоителни съоръжение (дължина)	Нарастване на поливните площи (%)	

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Приоритет 3 "Възстановяване и съхранение на околната среда"		
Индикатори		
<i>Краен продукт</i>	<i>Резултат</i>	<i>Въздействие</i>
Брой подкрепени ОВОС	% на фирмите кандидатстващи за сертифициране по отношение на екологични норми	Брой на внедрени нови продукти/процеси
Брой на фирмите ползващи подкрепа с цел внедряване на екологични технологии и/или разработващи екологични продукти	Брой новосъздадени фирми получателки в сектора екология	Екологичен ефект от дейността на фирмите свързан с намаляване на вредните емисии в атмосферата, почвите и водите
Брой на МСП включени в трансгранични проекти	Намаляване в МСП на енергийните разходи	Създадена или запазена заетост след период от 2 години
Квт./Мвт нови или модернизиращи мощности според източника на енергия	Увеличение на предполагаемия брой потребители (ползващи приблизителни коефициенти на енергийно потребление) (%)	Увеличение на дела на ВМЕ сравнение с цялостното енергоснабдяване (%)
Брой електроцентрали и индустриални предприятия снабдени с филтри срещу замърсяване на въздуха	Подобряване ефективността на енергоснабдяване (%)	Намаляване на замърсяването (CO ₂ , SO ₂ и др. Замърсители)
Повишаване капацитета на депата за отпадъци (%)	Брой домакинства обслужване от общините при събиране на ТБО (%)	% на затворени/ реконструирани нерегламентирани сметища с
Изградени съоръжения за рециклиране на отпадъци (%)	Брой домакинства обслужени от нови и/или ремонтирани водоснабдителни съоръжения (% от населението)	% на рециклираните ТБО за повторна употреба
Увеличение на капацитета на ПСОВ (куб.м.)	% отпадни води първично обработени	Намаляване на загубите на питейна вода
Изградени нови и/или модернизиращи	Брой домакинства/фирми обслужени от нови или ремонтирани съоръжения	Подобряване ефикасността на водното и
	Разработени и внедрени системи за интегрирано управление на водите	

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Приоритет 4 "Развитие на социалната сфера"		
Индикатори		
<i>Краен продукт</i>	<i>Резултат</i>	<i>Въздействие</i>
Брой организации и схеми получаващи финансова подкрепа	Среден брой посетители на ден на културни мероприятия и институции	Брой на трудоспособните възрастни (мъже/жени) в подпомагани общински организации след 1 год.
Брой общински организации, чиито проекти са приети		
Брой фестивали и други културни събития получили финансова подкрепа		
Брой финансирани обществени здравни центрове		Създадена или запазена заетост след период от 2 години
Брой построени или модернизирани болници		
Брой финансирани центрове за хора с увреждане	Увеличение броя на потребителите обслужвани от финансирана инфраструктура или служба (%)	Увеличение на добавената стойност генерирана след 18 месеца
Брой финансирани старчески домове		
Брой финансирани детски градини и ясли	Утвърждаване на културната идентичност на областта в нейното многообразие и нейното популяризиране в регионален, национален и международен аспект – брой изяви	Увеличение степента на активна ангажираност на жените на пазара на труда
Изградени/модернизирани културни обекти		
Брой здравни услуги на областно и местно равнище		

3. Оценка

Оценката измерва степента на постигане на стратегическите цели заложи в “Стратегията за развитие на Софийска област в периода 2005-2015 година”. За извършване оценка на разработената стратегия за развитие, Закона за регионално развитие (ЗРР) предвижда извършването на два типа оценка – междинна (mid-term) и последваща (post-ante)

Междинната оценка не е самоцелна, а инструмент за подобряване на качеството на стратегическото планиране. Общата цел на междинната оценка е свързана оценяване на началните резултати от различните форми на подкрепа и да се направят препоръки за промяна необходима за постигане на целите. Това включва:

- Преглед на стратегически цели и приоритети – анализира се последователността и връзката между нуждите, целите, дейностите и очакваните резултати, с оглед променените обстоятелства;
- Оценка на количественото определяне на целите и по-специално степента, в която те са улеснили мониторинга и оценяването;
- Оценка на подкрепата свързана с равните възможности и околната среда;
- Анализ на адекватността на организацията за прилагане на мониторинг;
- Предоставяне на резултатите в сравнение с индикаторите, одобрени в стратегията;

Междинната оценка се извършва чрез възлагане от министъра на регионалното развитие и благоустройство по реда и условията на Закона за обществените поръчки.

След изтичане на периода на действие на Стратегията за развитие на Софийска област се извършва *последваща оценка*. Тя се изготвя въз основа на окончателните данни от мониторинга и включва:

- Оценка на ефикасността и ефективността на използваните средства и ресурси;
- Оценка на общото въздействие върху социално-икономическото развитие;
- Анализ на факторите (положителни и отрицателни) при изпълнение на Стратегията за развитие на Софийска област;
- Оценка на степента на постигане на целите и устойчивост на резултатите;

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

- Изводи и препоръки относно прилагането на политиката за регионално развитие; Последващата оценка се извършва чрез възлагане от министъра на финансите по реда и условията на Закона за обществените поръчки.

4. Актуализация

Актуализацията на областната стратегия се извършва в съответствие със Закона за регионално развитие и нормативните документи свързани с него. Правилата за актуализация са обективно обусловени от динамичните изменения в заобикалящата среда и са пряко обвързани със системата на мониторинг, оценка и контрол на изпълнението.

Областната стратегия подлежи на актуализация при следните две условия:

- При промяна на Националната стратегия за регионално развитие;
- При съществени промени в макроикономическите и международните условия или на свързаното законодателство;

Определените в стратегията цели и приоритети не подлежат на актуализация за периода на тяхното действие.

В съответствие със законовите разпоредби актуализираната областна стратегия се обсъжда и съгласува с Регионалния съвет за развитие на Югозападен район за планиране и се приема от Областния съвет за развитие на Софийска.

Д) Схема за устройство

Представена като Приложение

ПРИЛОЖЕНИЯ

ПРИЛОЖЕНИЕ ДЕМОГРАФИЯ

Демографски профил

Софийска област

1997-2003 година

Индикатор	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Население в хил.	272558	267352	264752	259210	271514	269574	266433
Раждаемост	7.7	7.9	8.3	8.7	7.9	7.3	7.5
Смъртност	16.1	16.9	15.9	16.6	15.6	16.1	16.1
Детска смъртност			14.5	10.7	8.9	9.6	13.5
Естествен прираст			-7.6	-7.9	-7.7	-8.8	-8.6
Население 0-14год.			16.9	16.5	16.4	16	15.6
Население 15-64год.			54.8	54.9	56.9	57.2	57.9
Население 65+			28.3	28.6	27.1	26.8	26.5
Механичен прираст			-3187	-3827	3	-1021	-606

Източник: ТСБ-София

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Население на

Софийска област (по общини)

1999-2003 година

Общини					
	1999 г	2000 г	2001 г	2002 г	2003
Божурище	6 246	6 106	7 952	7 970	7 946
Ботевград	36 094	35 373	35 680	35 214	34 625
Годеч	6 575	6 397	6 500	6 409	6 278
Горна Малина	6 157	5 807	6 906	6 888	6 921
Драгоман	6 258	6 049	6 503	6 381	6 276
Елин Пелин	20 124	19 473	23 826	23 809	23 595
Етрополе	14 440	14 196	13 658	13 501	13 398
Ихтиман	17 241	16 978	19 186	19 038	19 026
Копривщица	2 758	2 655	2 643	2 599	2 557
Костенец	15 497	15 213	15 013	14 849	14 623
Костинброд	17 324	17 007	17 786	17 720	17 630
Правец	10 084	9 802	8 861	8 802	8 962
Самоков	41 056	40 319	41 884	41 199	40 525
Своге	23 543	22 944	25 036	24 807	24 451
Сливница	10 893	10 687	10 299	10 242	10 064
Златица	6 052	5 945	6 627	6 497	6 367
Антон	1 630	1 595	1 799	1 796	1 776
Пирдоп	9 296	9 086	9 301	9 196	9 108
Мирково	3 397	3 265	3 131	3 087	3 023
Чавдар	1 347	1 312	1 403	1 402	1 405
Челопеч	1 380	1 297	1 719	1 694	1 696
Долна баня	4 759	4 764	4 746	4 779	4 736
Софийска област	262 151	256 270	270 459	267 879	264 988

Източник: НСИ "Райони за целенасочено въздействие 2003"

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Естествен прираст

Софийска област (по общини)

2003год.

Общини	Раждаемост	Смъртност	Детска смъртност	Естествен прираст
Антон	7.3	16.8	0.0	-9.5
Божурище	4.9	14.2	0.0	-9.3
Ботевград	8.4	14.3	10.2	-6.0
Годеч	6.1	19.1	0.0	-13.2
Горна Малина	5.8	21.3	25.0	-15.5
Долна баня	11.6	15.3	18.2	-3.8
Драгоман	4.0	21.6	0.0	-17.7
Елин Пелин	7.7	16.4	5.5	-8.6
Етрополе	8.6	12.6	0.0	-3.9
Златица	7.6	14.3	20.4	-6.7
Ихтиман	12.7	15.0	24.8	-2.3
Копривщица	5.4	16.3	0.0	-10.9
Костенец	6.9	15.7	0.0	-8.8
Костинброд	6.5	16.4	0.0	-9.8
Мирково	4.9	17.7	66.7	-12.8
Пирдоп	6.6	12.3	0.0	-5.8
Правец	8.1	16.0	27.8	-7.9
Самоков	8.4	17.5	14.5	-9.0
Своге	4.4	17.5	36.7	-13.1
Сливница	6.4	18.6	30.8	-12.2
Чавдар	7.8	8.6	0.0	-0.7
Челопеч	4.7	11.2	0.0	-6.5
Софийска област	7.5	16.1	13.5	-8.6

Източник : ТСБ - София

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Възрастова структура на населението

Софийска област (по общини)

1999-2003год.

Година/ община	1999			2000			2001			2002			2003		
	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+
Антон	261	870	499	261	844	490	306	993	500	309	999	488	298	1002	476
Божурище	712	3302	2232	707	3220	2179	1101	4376	2475	1077	4457	2436	1058	4486	2402
Ботевград	6887	21336	7871	6584	20911	7878	6335	21671	7674	6077	21553	7584	5817	21398	7410
Годеч	863	3248	2464	796	3184	2417	812	3346	2342	773	3355	2281	739	3337	2202
Горна Малина	844	2881	2432	758	2693	2356	955	3378	2573	938	3438	2512	885	3539	2497
Долна баня	974	2751	1034	957	2746	1061	981	2743	1022	1017	2751	1011	998	2757	981
Драгоман	709	2881	2668	669	2807	2573	768	3145	2590	734	3156	2491	692	3166	2418
Елин Пелин	2805	10843	6476	2645	10452	6376	3603	13422	6801	3442	13726	6641	3340	13782	6473
Етрополе	2798	8237	3405	2677	8100	3419	2541	7858	3259	2438	7886	3177	2356	7909	3133
Златица	1240	3264	1548	1214	3185	1546	1272	3794	1561	1212	3735	1550	1164	3674	1529
Ихтиман	3623	9354	4264	3579	9198	4201	3874	10845	4467	3807	10881	4350	3789	10973	4264
Копривщица	465	1594	699	430	1518	707	439	1504	700	424	1492	683	396	1488	673
Костенец	2597	8853	4047	2483	8725	4005	2352	8769	3892	2291	8759	3799	2179	8725	3719
Костинброд	2618	9692	5014	2522	9530	4955	2638	10135	5013	2563	10271	4886	2527	10328	4775
Мирково	490	1458	1449	467	1419	1379	430	1430	1271	425	1432	1230	391	1437	1195
Пирдоп	1768	5328	2200	1676	5190	2220	1642	5483	2176	1586	5462	2148	1501	5483	2124
Правец	1866	5801	2417	1734	5709	2359	1758	4931	2172	1582	5121	2099	1491	5354	2117
Самоков	7218	22248	11590	6994	21939	11386	7039	23497	11348	6814	23355	11030	6530	23288	10707
Своге	3382	12447	7714	3222	12068	7654	3542	13860	7634	3466	13897	7444	3344	13879	7228
Сливница	1657	5971	3265	1555	5915	3217	1399	5841	3059	1339	5872	3031	1283	5839	2942
Чавдар	212	662	473	201	635	476	207	724	472	205	732	465	191	739	475
Челопеч	190	747	443	171	685	441	282	982	455	271	984	439	244	1014	438
Софийска област	44179	143768	74204	42302	140673	73295	44276	152727	73456	42790	153314	71775	41213	153597	70178

Източник: ТСБ-София

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Коефициент на възрастова зависимост

Софийска област (по общини)

1999-2003год.

(%)

Общини/ години	1999 г	2000 г	2001 г	2002 г	2003 г
БЪЛГАРИЯ	47.181	46.791	46.832	46.211	45.5
Божурище	54.642	54.975	53.692	53.920	54.7
Ботевград	45.911	45.568	44.022	43.907	43.5
Годеч	63.679	64.194	60.692	60.828	60.9
Горна Малина	72.562	74.019	68.521	68.123	66.9
Драгоман	72.634	72.927	68.778	69.572	68.9
Елин Пелин	52.999	53.888	51.739	50.433	50.2
Етрополе	50.166	49.621	50.701	49.795	49.0
Ихтиман	57.697	57.364	54.179	53.967	53.4
Копривщица	46.780	46.442	49.406	49.712	49.5
Костенец	48.781	48.913	48.599	48.090	47.2
Костинброд	49.487	49.512	49.600	49.460	49.0
Правец	51.890	51.687	54.669	52.336	50.0
Самоков	56.726	56.652	54.542	53.929	53.4
Своге	54.077	54.828	52.204	52.847	52.5
Сливница	52.201	52.584	51.411	52.388	52.4
Златица	56.100	57.860	52.170	52.440	51.2
Антон	54.064	56.373	54.421	53.242	54.2
Пирдоп	47.065	46.596	46.472	46.387	46.5
Мирково	81.270	81.692	77.293	78.749	78.5
Чавдар	67.329	66.286	63.140	61.335	61.9
Челопеч	50.985	51.519	49.089	48.077	46.8
Долна баня	50.032	49.953	51.291	53.222	51.4

Източник: НСИ "Райони за целенасочено въздействие 2003"

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Население по образователна структура

Софийска област (по общини)

2001год.

Община	Висше	Полу-висше	Средно	Основно	Под основно	Неграмотни	Деце	Непоказано
БЪЛГАРИЯ	716,863	333,671	2,826,821	2,049,443	1,372,722	132,888	471,686	24,807
Божурище	541	329	3,210	2,154	1,274	30	427	20
Ботевград	2,491	1,603	14,222	9,033	5,772	362	2,345	111
Годеч	209	235	2,260	2,427	1,115	43	295	20
Горна Малина	129	167	2,205	2,861	1,287	36	362	15
Драгоман	179	131	2,111	2,385	1,441	66	284	35
Елин Пелин	1,045	784	9,232	7,498	4,039	153	1,275	46
Етрополе	714	599	5,429	3,697	2,299	74	888	33
Ихтиман	620	607	5,950	5,220	4,810	460	1,588	48
Копривщица	103	101	1,043	786	458	3	165	10
Костенец	670	629	5,719	4,348	2,805	102	828	41
Костинброд	815	618	6,866	5,553	2,947	126	1,020	70
Правец	557	302	2,871	2,819	1,691	140	584	31
Самоков	2,148	1,510	15,021	11,192	8,342	1,321	2,645	134
Своге	734	873	9,139	8,556	4,454	174	1,393	86
Сливница	419	380	4,310	2,981	1,742	64	494	32
Златица	321	252	2,502	1,886	1,147	38	513	30
Антон	47	45	693	588	302	4	126	1
Пирдоп	557	447	3,805	2,497	1,335	88	597	26
Мирково	82	79	933	1,197	705	24	149	10
Чавдар	32	43	485	467	301	13	81	0
Челопеч	83	46	653	546	254	13	111	4
Долна баня	169	124	1,444	1,314	1,183	172	364	17
Софийска област	12,665	9,904	100,103	80,005	49,703	3,506	16,534	820

Източник: НСИ "Райони за целенасочено въздействие 2003год"

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

ПРИЛОЖЕНИЕ ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

Нетни приходи от продажби на предприятия на един жител

Софийска област (по общини)

1999-2003год.

(лв.)

Общини	1999 г	2000 г	2001 г	2002 г	2003 г
БЪЛГАРИЯ	5.99	7.73	8.90	10.11	11.17
Божурище	3.59	3.51	3.49	3.53	3.70
Ботевград	2.72	3.47	4.57	6.26	8.20
Годеч	2.15	3.16	3.78	3.31	3.36
Горна Малина	1.65	1.77	1.94	1.72	1.64
Драгоман	4.31	3.85	4.64	5.11	6.55
Елин Пелин	3.14	5.62	4.78	5.37	6.08
Етрополе	3.32	2.85	3.43	3.38	2.93
Ихтиман	2.06	4.50	4.43	4.13	3.54
Копrivщица	1.27	1.85	2.52	3.01	2.68
Костенец	2.80	2.83	5.96	5.30	5.24
Костинброд	10.98	14.76	17.22	14.17	19.10
Правец	1.82	1.68	1.47	1.79	1.78
Самоков	2.52	2.61	3.19	3.15	3.92
Своге	4.48	5.40	6.76	7.79	8.26
Сливница	1.10	1.65	1.94	2.97	3.15
Златица	2.04	2.42	3.13	2.69	2.41
Антон	1.35	1.71	1.91	1.71	2.37
Пирдоп	18.96	46.43	31.91	35.17	55.02
Мирково	33.49	46.34	49.70	43.94	50.44
Чавдар	0.15	0.24	0.22	0.21	0.30
Челопеч	29.41	51.66	32.75	41.34	35.22
Долна баня	0.75	1.16	1.28	2.97	10.60

Източник: НСИ, "Райони за целенасочено въздействие 2003год."

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Дейност на средствата за подслон

Софийска област

2002-2005 (първо тримесечие)

Година	Средства за подслон	Легла	Легладено-нощия	Реализирани нощувки		Пренощували лица		Приходи от нощувки левове	
				Общо	в т.ч. от чужденц	Общо	в т.ч. чужденц	Общо	в т.ч. от чужденци
2002г	26	4 553	1 512 644	306 366	152 469	99 064	29 096	3 749 845	1 444 491
2003	23	4 079	1 363 265	332 876	192 250	98 179	33 872	4 980 936	2 371 559
2004	23	4 377	1 529 675	359 336	212 094	108 009	40 536	6 335 499	3 631 051
I тримесечие на 2005год	26	4 425	398 250	207 931	187 664	42 229	32 466	3 445 709	2 957 535

Източник: НСИ

ПРИЛОЖЕНИЕ: СОЦИАЛНА СФЕРА

Структура на общия доход на домакинствата по източници

Софийска област

200-2003год.

Източници	2000	2001	2002	2003
Общ доход	100,0	100,0	100,0	100,0
Работна заплата	50,9	43,5	29,9	44,8
Извън работна заплата	4,6	3,2	2,5	2,7
От предприемачество	4,6	3,0	2,5	0,6
От собственост	0,0	0,0	0,0	0,3
Обезщетения на безработни	1,1	1,9	1,3	0,2
Пенсии	27,8	27,6	22,4	24,5
Семейни добавки за деца	0,6	0,5	0,3	0,9
Други социални помощи	0,9	0,2	0,4	0,6
От домашно стопанство	3,2	12,6	20,6	15,7
От продажба на имущество	0,1	0,1	0,2	0,0
Други приходи	6,2	7,4	19,9	9,7

Източник: ТСБ-София

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

**Средна годишна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно
провоотношение**

Софийска област

1999-2003год.

(лв.)

	1999	2000	2001	2002	2003
Средно за областта	2313	2638	2798	3062	3143
в т.ч. в частния сектор	2136	2638	2754	2996	3124
в т.ч. в общественния сектор	2478	2637	2884	3216	3181
Антон	1834	2088	2191	2467	2466
Божурище	1792	1945	2175	2444	2627
Ботевград	2333	2355	2441	2733	2771
Годеч	2426	2488	2968	2974	2845
Горна Малина	2242	2489	2607	2974	3378
Долна Баня	1717	1950	1927	2291	2062
Драгоман	2476	2721	2925	3146	2921
Елин Пелин	2194	2569	2505	2512	2704
Етрополе	2791	3094	3267	3804	3904
Златица	2035	2592	2517	2578	2696
Ихтиман	2290	2383	2592	2772	2767
Копривщица	1413	1645	1619	1863	2522
Костенец	1502	1901	2234	2441	2587
Костинброд	2152	2458	2608	3002	2821
Мирково	3785	4957	5205	5994	6186
Пирдоп	3742	4969	5628	6262	6462
Правец	2005	1981	2181	2363	2359
Самоков	1858	1993	2108	2329	2580
Своге	2223	2636	2637	2936	3211
Сливница	2039	2584	2357	2540	2994
Чавдар	1716	2014	2480	2560	2428
Челопеч	4950	6140	6808	7333	6625

Източник: ТСБ-София

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Структура на общия разход на домакинствата по източници

Софийска област

2003год

Група разходи	2000	2001	2002	2003
Общ разход	100,0	100,0	100,0	100,0
Потребителски разходи	86,8	88,5	89,6	87,4
1. Храна	42,3	48,6	40,7	45,4
2. Алкохолни напитки и тютюневи изделия	4,8	4,0	3,5	4,9
3. Облекло и обувки	4,7	3,2	2,3	2,7
4. Жилища, вода, електроенергия и горива за битови нужди	14,2	12,3	25,5	14,0
5. Жилищно обзавеждане и поддържане на дома	2,5	2,4	2,4	1,9
6. Здравеопазване	4,4	4,5	4,3	5,4
7. Транспорт	5,0	5,2	3,0	4,5
8. Съобщения	3,2	3,3	3,5	4,2
9. Свободно време, културен отдих и образование	2,9	2,8	2,5	2,1
10. Разнообразни стоки и услуги	2,8	2,2	1,9	2,3
Данъци	3,5	3,5	2,7	3,9
Домашно стопанство	3,6	2,9	2,4	2,0
Други разходи	6,1	5,1	5,3	6,7

Източник: ТСБ-София

-.

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

ПРИЛОЖЕНИЕ: ТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА

Вид и брой на водоизточниците

Софийска област

2003год

Община	Водоизточници					
	Каптажи	Дренажи	Шахтови кладенци	Гръбни кладенци	Язовири	Речни водоизточници
Антон	3					3
Божурище	10	2	5	4		
Ботевград	39	5		2	1	10
Годеч	27					1
Горна Малина	16		2	11		1
Долна Баня	1	1				1
Драгоман	36	2	5	2		
Елин Пелин	15		1	30		1
Етрополе	33					7
Златица	3	8				1
Ихтиман	35	11	7	13		3
Копривщица	4					1
Костенец	8					2
Костинброд	12			7		
Мирково		12	1			2
Пирдоп	1	2				4
Правец	30	7	6	3		6
Самоков	22	1	1			7
Своге	142	3	2			7
Сливница	20	4	2	7		
Чавдар		3				1
Челопеч		2				2
Областта - общо	457	63	32	79	1	60

Източник: "ВиК ЕООД - София", "ВиК Бебреш" гр.Ботевград

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Вид и дължина на водопроводната мрежа

Софийска област

2003година

Община	Етернитови	Сторманени	ПЕПВ	ПВЦ	Дуги
	тръби	тръби			
	Общо	Общо	Общо	Общо	Общо
Антон	24.72	4.28	6.2	0	0
Божурище	66.7	22.5	0.5	4.7	0
Ботевград	285.17	30.66	15.52	0	0
Годеч	154.4	31.3	0.1	0	0
Горна Малина	104.9	30.5	0	0	0
Долна Баня	48.8	43.8	0	0	0
Драгоман	111.8	58.1	0	0	0
Елин Пелин	239.8	21	0	0	0
Етрополе	84	38.2	0.8	0	0
Златица	57.35	25.35	0	0	0
Ихтиман	219.7	35.3	0.7	0	0
Копривщица	36.75	5.45	0.8	0	0
Костенец	96.9	30.7	1.6	0	5.8
Костинброд	207	27.8	0	2.3	0
Мирково	26.2	4.3	1.5	0	0
Пирдоп	48.75	9.35	5.7	0	0
Правец	77.2	47.4	0	0	0
Самоков	269.2	87	0	0	10
Своге	297.6	187.8	0	0	0
Сливница	89.5	35.1	0	0	0
Чавдар	24.4	5.07	2.8	0	0
Челопеч	15	6.3	0	0	0
Областта - общо	2585.84	787.26	36.22	7	15.8

Източник: "Вик ЕООД София", Вик "Бебреш" ЕООД

Дължина на канализационната мрежа

Софийска област

2003год.

Община	Колектор	Вътрешна мрежа	ОБЩО
Антон		0.4	0.4
Божурище	0.2	5.6	5.8
Ботевград		57.94	57.94
Годеч	0.5	14.7	15.2
Горна Малина	0.1	3.7	3.8
Долна Баня	0.1	17.1	17.2
Драгоман	2.5	9.4	11.9
Елин Пелин	2	32.1	34.1
Етрополе	3.5	24.5	28
Златица	0.5	26.9	27.4
Ихтиман	12.5	41.3	53.8
Копревщица	0.3	21.4	21.7
Костенец	5	18.1	23.1
Костинброд	2.5	7	9.5
Мирково		6.9	6.9
Пирдоп	0.7	36.1	36.8
Правец	3	15.1	18.1
Самоков	2.5	53.9	56.4
Своге	0.3	10.1	10.4
Сливница	0.1	28.2	28.3
Чавдар		1.5	1.5
Челопеч	1.2	1.5	2.7
Областта - общо	37.5	433.44	470.94

Източник: "ВиК ЕООД София", ВиК "Бебреш" ЕООД

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Републиканска пътна мрежа според класа и настилката на пътя²³

Софийска област

1998 - 2003 година

Клас път	Район за планиране и области	1999 година	2000 година	2001 година	2002 година	2003 година
ОБЩО автомагистрала	България	37288	37301	37296	19280	19280
	Югозападен район	6874	6878	6878	3279	1483
	София област	2852	2856	2856	1501	1483
	България	324	324	328	328	328
	Югозападен район	100	118	118	118	118
	София област	100	118	118	118	118
	%	100	100	100	100	100
първокласни	България	3010	3011	3012	3012	2961
	Югозападен район	615	616	616	616	363
	София област	363	363	363	363	363
	%	59.02	58.93	58.93	58.93	100.00
второкласни	България	3819	3832	3827	3827	100.00
	Югозападен район	620	620	620	620	346
	София област	345	345	345	345	346
	%	55.65	55.65	55.65	55.65	100.00
третокласни	България	11866	11897	11894	12113	11964
	Югозападен район	1865	1866	1865	1925	656
	София област	637	638	637	675	656
	%	34.16	34.19	34.16	35.06	100.00
четвъртокласни	България	18269	18237	18235	0	0
	Югозападен район	3674	3658	3659	0	0
	София област	1407	1392	1393	0	0
	%	38.30	38.05	38.07	0	0

Източник: ТСБ-София

²³ След 2002год. част четвъртокласната пътна преминава към общинската пътна мрежа

ПРИЛОЖЕНИЕ: ОКОЛНА СРЕДА

Резервати и поддържани резервати

Софийска област

Община	Местоположение	Наименование
Костенец	гр.Костенец	“Ибър”
		“Манастир Седемте престола”
Ботевград	с.Боженица	“Училищна гора”
Самоков	гр.Самоков	“Централен Рилски резерват”
Копривщица	Гр.Копривщица	“Богдан”

Природни забележителности

Софийска област

Община	Местоположение	Наименование
Своге	с.Редина	“Бабин пласт”
Своге	с.Губислав	“Синия вир”
Своге	с.Церово	“Джуглата”
Своге	с.Зимевица	“Елата”
Своге	с.Заселе	“Скакля”
Своге	с.Миланово	“Темната Дупка”
Етрополе	с.Рибарица	“Варовитец”
Етрополе	гр.Етрополе	“Грохотака”
Етрополе	гр.Етрополе	“Кози дол”
Етрополе	с..Лолян	“Орлов Камък-Червената стена”
Етрополе	с.Брусен	“Черти град”
Етрополе	с.Бойковец	“Рудината”
Ботевград	гр.Ботевград	
Чавдар	с.Чавдар	“Братия”
Чавдар	с.Чавдар	“Казанните
Чавдар	с.Чавдар	Сакараджа
Ботевград	с.Липница	“Водната пещера”
Ботевград	с.Врачеш	“Елака”
Горна Малина	с.Стъргел	
Костенец	гр.Костенец	“Голашка пещера”
Костенец	гр.Костенец	“Чавка”
Копривщица	гр.Копривщица	“Донкина гора”
Годеч	с.Гинци	“Заского”
Годеч	с.Разбоище	“Котлите”
Самоков	с.Мала църква	“Скакавец”
Самоков	с.Ковачевци	“Юруковото”
Самоков	с.Говедарци	“Урдини езера”
Копривщица	гр.Копривщица	“Смиловене”
Драгоман	с.Калотина	“Темната дупка”

Областна стратегия за развитие на Софийска област (2005-2015)

Защитени местности

Софийска област

Общини	Местоположение	Наименование
Сливница	с.Алдомировци	“Алдомировско блато”
Сливница	с.Алдомировци	“Хълмчето”
Ихтиман	с.Белица	“Арамлиец”
Копривщица	гр.Копривщица	“Барикадите”
Етрополе	гр.Етрополе	“Бачище”
Етрополе	гр.Етрополе	“Белика”
Етрополе	с.Ямна	“Бенковска пещера”
Етрополе	гр.Етрополе	“Манастир Света троица”
Самоков	с.Доспей	“Букова усойка”
Самоков	с.Ново село	“Шумното тепе 1”
Самоков	с.Ново село	“Шумното тепе 2”
Самоков	с.Бели Искър	“Чакърви поляни”
Антон	с.Антон	“Въртопа”
Златица	с.Петрич	“Вран камък”
Долна Баня	гр.Долна Баня	“Голямо градище”
Долна Баня	гр.Долна Баня	“Малкото градище”
Долна Баня	гр.Долна Баня	“Свети Спас”
Ботевград	с.Литаково	“Дренето”
Ботевград	гр.Ботевград	“Мухалница”
Ботевград	с.Рашково	“Романия”
Ботевград	с.Боженица	“Урвич”
Елин Пелин	с.Елешница	“Елешнишки манастир
Костенец	с.Горна Василица	“Еледжик
Костенец	с.Долна Василица	“Калето”
Костенец	с.Костенец	“Плешница”
Костенец	с.Долна Василица	“Траянова крепост”
Костенец	с.Костенец	“Черковището”
Своге	с.Миланово	“Лакетнешки скали”
Своге	с.Бов	“Трескавец”
Горна Малина	с.Стъргел	“Пантата”

